

ЖЕНСКА ИМЕНА НОВОГ САДА

ЖЕНСКА ИМЕНА НОВОГ САДА

ВОДИЧ ЗА ЛЈУБИТЕЉЕ АЛТЕРНАТИВНИХ ТУРА

Гордана Стојаковић и Светлана Кресоја

Друго, допуњено и измењено издање

Нови Сад, 2024.

Захваљујемо Ђорђу Србуловићу, Душанки Марковић, Ивани Марковљев, Агнеш Картаг Одри и Весни Станулов за драгоцене сугестије које смо добиле током истраживања и коначног одабира информација. Захвалност дугујемо и Мирку Димићу (Библиотека Матице српске), Ивани Кочи (Позоришни музеј Војводине), Марији Ђуричанин (Историјски архив Града Новог Сада), Ивани Јовановић Гудурић (Музеј Града Новог Сада), Александри Јовановић (Рукописно одељење Матице српске), Милкици Поповић и Дејану Болорину (Музеј Војводине) за колегијалност и труд у вези са одабиром музејске и архивске грађе.

САДРЖАЈ

Гордана Стојаковић <i>О знаменитим Новосађанкама</i>	8
Светлана Кресоја <i>Где су живеле и умрле знамените Новосађанке</i>	10
Пролог 1748–1945.	12
Јудита Хоровиц	14
Љубица Обреновић	18
Марија Трандафил	22
Дафина (Нана) Натошевић	26
Катарина Поповић Мицина.....	30
Савка Суботић.....	34
Софија Вујић	40
Милица (Милка) Марковић.....	42
Милица и Анка Нинковић	48
Адел Немешањи	54
Милева Симић	58
Милица Томић	62
Јелица Беловић Бернаџиковска	68
Вида Вулко Варађанин.....	74
Ержика Мичатек	78
Олга Крно.....	82
Милева Марић Ајнштајн	86
Даринка Грујић	90
Јелена Кон	94
Др Кетрин Мекфејл	98
Аница Савић Ребац.....	102
Др Нада Мићић Паквор	106
Ержебет Берчек	110
Др Ана Цимер	114
Соња Маринковић	118
Ливија (Лилика) Бем	122
Грозда Гајшин.....	126
Вера Павловић	128
Клара Фејеш	132
Јудита Шалго.....	134

Предговор другом допуњеном и измењеном издању

Књига *Женска имена Новог Сада – Водич за љубитеље алтернативних тура* (2014) на српском, енглеском и руском језику наишла је на интересовање како домаће, тако и иностране публике која је била у прилици да сазна понешто о историјском и културном развоју Новог Сада, посредством прича о женама које су допринеле друштвеном развоју града делујући на плану образовања, уметности, филантропије, трговине, издаваштва, политике, науке и борбе за женска права у периоду од краја 18. до првих деценија 20. века.

Друго допуњено и измењено издање књиге *Женска имена Новог Сада – Водич за љубитеље алтернативних тура* доноси, како нове податке о животу и раду појединих знаменитих Новосађанки, уз три нове биографије (Катарине Поповић Мицине, Виде Вулко Варађанин и Олге Крно), тако и податке о пребивалиштима и боравиштима знаменитих жена о којима постоје нови или различити подаци. Надамо се да ће књига послужити као подлога за будуће пројекте који би подразумевали да улице добију: Јудита Хоровиц, Љубица Обреновић, Катарина Поповић Мицина, Ержика Мичатек (Кисач), Олга Крно, Јелица Беловић Бернациковска, Вида Вулко Варађанин, др Нада Мицић Паквор и др Ана Цимер, али и Зорка Лазић, Зорка Ховорка, Викторија Југовић Рисаковић, Султана Цијук (чије биографије нису обухваћене овом књигом), те да се, поред обележавања кућа у којима су живеле знамените Новосађанке, сада кратке информације о њиховим животима у виду спомен-плоча поставе на почетку улица које носе њихова имена.

Ауторке

ГОРДАНА СТОЈАКОВИЋ

О знаменитим Новосађанкама

Циљ истраживачког пројекта *Женска имена Новог Сада*, рађеног током 2014, јесте да подсети на биографије једног броја жена које су оставиле траг у културној, политичкој и привредној историји Града Новог Сада, да обележи куће у којима су живеле и да пружи информације о њиховим гробним местима, уколико постоје.

Историји жена се у доминантном историјском дискурсу није придавала пажња јер је у фокусу била догађајна и политичка историја којом су доминирали мушкарци. Жене су тек средином 19. века избориле право на приступ универзитетима што је омогућило да се квалификују за многа занимања и тако изађу из обрасца који је углавном био могућ, а то је егзистенција кроз брак. Школовањем, а затим и политичким правима које су Војвођанке (за кратко време) избориле 1918, жене су постале видљиве у јавној сфери дајући тако допринос општем напретку Новог Сада. Потпуну равноправност жене у Војводини избориле су у социјалистичкој Југославији, када је пројекат равноправности жена подржан идеолошки, законски и финансијски (плаћено порођајно одсуство, обданишта, бесплатно школство и здравство, пензиони систем...) у свим сферама живота и рада.

Историја града није само записана у уџбеницима већ и у просторима у којима траје наш живот. Имена улица, тргова, школа, награда, затим споменици и бисте, такође говоре о историјским токовима о којима учимо непосредно јер постају део нашег идентитета кроз назив улице у којој живимо, име школа које смо похађали... Зато је важно да град има женска имена која и на тај начин непосредно сведоче о родном аспекту бриге за културну баштину.

Пројекат *Знамените жене Новог Сада*, остварен у периоду 1999–2010. на Женским студијама и истраживањима *Милева Марић Ајнштајн* у Новом Саду, скренуо је пажњу јавности на преко шездесет жена које су сведочиле о важном искораку жена у јавну сферу. На основу истраживања и уз подршку жена у политичким структурама, Нови Сад је претежно новим улицама дао више десетина женских имена. Тако су новосадске улице именоване у част: пијанисткиње Јованке Стојковић, боркиње за женска права Савке Суботић, добротворке Јелене Кон, књижевнице Ержебет Берчек, добротворке и педагошкиње Даринке Грујић итд, а трг испред зграде Матице српске добио име по Марији Трандафил, добротворки која је здање и подигла. Изграђена тек пре неколико година, најмодернија школа у новосадском насељу Ветерник добила је назив по њој.

Ипак, и поред тога што све већи број улица, тргова и школа добија женска имена, не може се заобићи чињеница да се углавном ради о просторима на периферији града. Осим комунисткиња (Вера Павловић, Грозда Гајшин, Олга Петров, Соња Маринковић, Клара Фејеш, Лилика Бем), само су глумице Драга Спасић, Милка Гргурова, књижевница Милица Стојадиновић Српкиња и добротворка Марија Трандафил „добиле“ улице у центру града и на Лиману I. Већина жена које су припадале грађанској интелектуалној елити данас „живе“ на (у): Слануј бари (Аница Савић Ребац), Ветернику (Савка Суботић, Јелена Кон, Адел Немешањи), Видовданском насељу (Софија Вујић), Горњим ливадама (Милица Томић, Ержебет Берчек), Адицама (Драга Дејановић), Клиси (Драгиња Ружић, Милка Марковић, Милева Симић), Сајлову (др Корнелија Ракић, Дафина Натошевић, Јованка Стојковић, Катарина Милувук)... у просторима који нису били део града у време када су оне живеле. Централно место су претежно добиле револуционарке – комунисткиње, што је у складу са идеолошком матрицом у периоду социјалистичке Југославије по којој је жена равноправна са мушкарцем у свим сегментима живота и рада. Периферност женских позиција се у свим другим историјским периодима види по одабиру женских улога. Тако се у структури градских простора данас најчешће читају следеће женске улоге: глумица, књижевница и добротворка. Више од трећине свих женских улога припада знаменитим женама из сфере уметности: глумице, сликарке и књижевнице. Комунисткињама припада четвртина свих улица именованих по знаменитим женама, а добротворкама десетина.

Маргиналност женских позиција, и данас видљива у структури градског простора, одражава се и на њихов положај у историји и култури, али и у односу на актуелну структуру моћи. Ишчитавање периферности у односу на род са једне стране и друштвену структуру са друге стране актуелна је мера вредновања места и домета женског индивидуалног и колективног развоја и остварења сада и овде.

Наставак иницијативе у вези са именовањем улица по знаменитим Новосађанкама представља обележавање кућа знаменитих жена у Новом Саду, као и постављање споменика или биста где је то могуће. У првој фази овог пројекта предлог је да се обележе куће одабраних знаменитих Новосађанки, а где то није могуће, ставе спомен-обележја у улицама које су по њима назване.

Пројекат је замишљен тако да резултат рада прве фазе пројекта буде публикација која ће садржати кратке биографије знаменитих жена, затим предлог текста који треба написати на табли, битне информације о кућама на које треба ставити табле и информација о гробовима одабраних знаменитих Новосађанки. Саставни део публикације су фотографије одабраних Новосађанки за које постоје одговарајућа одобрења за објављивање. Публикација ће садржати и мапу града на којој ће бити означене куће и улице, чиме ће се остварити туристичка валоризација пројекта јер се публикација може користити као својеврстан водич кроз Нови Сад.

СВЕТЛАНА КРЕСОЈА

Где су живеле и умрле знамените Новосађанке

Многе знамените жене Новог Сада нису својим рођењем добиле статус Новосађанке, али су својим радом и угледом свакако заслужиле да се нађу међу заслужним грађанкама Новог Сада. Неке од њих су цео свој век провеле у Новом Саду, рођене су и умрле у њему, а неке, нажалост, почивају у другим градовима, далеко од места у којем су оствариле сопствени сан. За нас су подједнако важне жене које су рођене у Новом Саду као и оне које су у њега дошле доневши са собом све своје вредности које ће наставити да развијају у овом граду.

Места на којима су живеле и радиле су за нас такође веома важна јер су то места која су сведоци историје. Још увек постоје прозори са којих су оне гледале и врата на која су улазиле у своје куће, што је велика вредност на коју не бисмо смели да не обратимо пажњу. Да бисмо, понекад, могли да застанемо поред тих места и сетимо се ових изузетних жена, у даљем тексту наводимо адресе на којима су живеле, радиле или умрле. Надамо се да ће свака од ових кућа на својој фасади ускоро имати и таблу која ће нас подсећати да су то куће у којима су живеле жене које су допринеле развоју културе, науке и привреде нашег града. Било би лепо да, бар на тренутак, имамо могућност да завиримо у просторије у којима су живеле и стварале и да то буду спомен-собе уређене онако како је било за њиховог живота.

Након истраживања биографија познатих Новосађанки можемо дати бар донекле увид у адресе на којима су живеле, радиле и умрле. Читаоцима ће бити јасно да само мали број овде изабраних жена има спомен-обележје, а да је већина остала ускраћена за сећање и да сасвим олако пролазимо поред њихових кућа и улица у којима су живеле, не слутећи њихов значај. Овим текстом желим да укажем на важност обележавања њихових кућа, на важност постављања биста, споменика и спомен-плоча у њихову част како би се и неким будућим генерацијама омогућило да се упознају са животом и радом знаменитих жена Новог Сада.

ПРОЛОГ 1748–1945.

Од 1748, од када је стекао статус слободног краљевског града, све до револуционарног Буђења народа у Европи 1848/9, које су Срби у Хабзбуршкој монархији називали Буна, Нови Сад, мултиетнички град на периферији Хабзбуршке монархије, убрзано се развијао као значајно трговачко средиште. После разарања током Буне 1849, све до почетка Првог светског рата, трајао је период обнове. По завршетку Великог рата, град је постао привредно и културно средиште Краљевине СХС/Југославије, а после Другог светског рата и социјалистичке Југославије.

У контексту друштвеног развоја, питање потчињеног положаја жена покренуто је средином 19. века, у време националне демократизације, када се еманципација сваког народа у Хабзбуршкој монархији није могла сагледати без учешћа његове женске половине. Законски и обичајно, жене су биле у подређеном положају у односу на мушкарце. Грађански и виши слој становништва припремао је своје кћери за брак јер је то био очекивани извор егзистенције. У том контексту је било осмишљено образовање кроз специфичне школе – лерове, где се учило лепо понашање, о домаћинству, ручни радови, музика, немачки језик, читање и писање. За ратарске кћери, које су могле да похађају народне школе, није најбитнији био мираз и да ли знају да читају и пишу, већ да ли су снажне и издржљиве, да ли могу да раде на њиви, у кући и да рађају и негују децу. Међутим, по закону, најпре по аустријском, а од краја 19. века и по угарском, женама није било ускраћено право на наслеђивање (удовице и кћери) и управљање сопственом имовином. Ово је омогућило појављивање значајног броја добротворки и један број самосталних привредница, што ће постати темељ за искорак већег броја жена у јавни простор.

Један од примера за излазак ван круга женских послова је оснивање и рад женских организација или, како су се тада звале, „женских задруга“. То су била добро организована, а често, захваљујући добротворкама, и богата предузећа, у почетку формирана према националној или верској припадности. Основне делатности женских задруга су биле брига за сиромашне, незбринуте и напуштене људе. Касније се установљавају специфичне задужбине или фондови којима се помаже сиромашној и напуштеној женској деци, фондови за школовање даровите женске деце и др. Колико су значајна била средства и имовина дарована овим институцијама говори и чињеница да је, 1908. године, Добротворна задруга Српкиња Новосаткиња (1880–1941) имала „своју кућу на спрат, у вредности од 40.000 К(круна) и у готовини 20.121,39 К ... Фонд Ђорђа Ф. Недељковића од 11.581,86 К, за одело сироте школ. деце и на огрев сиротињи.“ Вредност имовине српских женских задруга Српкиња Аустроугарске, Босне и Херцеговине и Америке 1910. била је 927.514,47 круна или 185.502,89 америчких долара. Тај износ је 2019. вредео 5.001.583,00 америчких долара.

Прва женска јавна и професионална занимања су, током 19. века, била у сфери здравства и просвете. Прве градске службенице су биле градске бабице, васпитачице и учитељице градских јавних школа за девојчице. Други слободан простор за жене у јавном простору је била сценска уметност (глумице, музичарке), књижевна сцена, а затим, крајем 19. и почетком 20. века, издаваштво и новинарство. Први европски универзитет који је дозволио женама да студирају под истим условима као и мушкарци био је универзитет у Цириху и то студије медицине од 1864. Тек ће се почетком 20. века омогућити већем броју девојака упис на универзитете у нашем окружењу и тиме створити предуслови да и жене могу да се квалификују за многа занимања и постану економски самосталне и професионално остварене особе.

Жене у Хабзбуршкој монархији и Краљевини СХС/Југославији нису биле активни политички субјекти. Међутим, Војвођанке су и пре Првог светског рата, и без формалних политичких права, учествовале у политичком животу, те није било изненађење да је на изборима за Велику народну скупштину Срба, Буњеваца и осталих Словена у Банату, Бачкој и Барањи (која је у Новом Саду, 25. новембра 1918, донела одлуку о присаједињењу Баната, Бачке и Барање Краљевини Србији), бирачко право омогућено и женама изнад 20 година. Тако су Војвођанке биле прве које су се избориле за право да бирају и буду изабране у органе власти, знатно пре него што је свим пунолетним женама у социјалистичкој Југославији исто право загарантовано Уставом из 1946.

Г.С.

ЈУДИТА ХОРОВИЦ

Живот и рад **Јудите Хоровиц / Judith Horowitz, Judit Horovitz (1787–1857)** и данас побуђује пажњу стручне јавности. Истраживање Павла Шосбергера о јеврејској историји и баштини у Новом Саду изнедрило је причу о новој женској друштвеној позицији. Јудита је рођена у угледној новосадској трговачкој породици Хоровиц, чијих је неколико чланова било у месном одбору Јеврејске општине. Крајем 18. и почетком 19. века, жене (удовице и кћери) најчешће нису непосредно учествовале у пословању и поред тога што су могле да наслеђују имовину, послове и имале право на добит. Зато ће појава Јудите Хоровиц, жене која се доказала као успешна, самостална трговкиња, означити прекретницу у схватањима пословне способности жена и њиховог положаја у друштву. То доказује и попис главешина јеврејске заједнице у Новом Саду из 1844, где се налази и њено име уз одредницу – власница трговачке куће. Јудита Хоровиц није само преузела део улога намењених мушкарцима у пословном свету, већ је, као припадница женског дела јеврејске заједнице, са групом истомишљеница, посредством Јеврејске општине, Магистрату Новог Сада предала захтев за оснивање прве женске организације хуманитарног карактера која би, мимо Светог друштва (*Chevra Kadisha*), испуњавала исте циљеве. Захтев је предат 28. марта 1848, у освит Буне, која ће Новом Саду донети сукобе и разарања, те исти није могао да донесе плод. Ипак, у историји Новог Сада остаће записано да је Јудита Хоровиц, самостална трговкиња, једина жена у попису главешина јеврејских новосадских породица, била прва која је поднела захтев за оснивање женске организације у Новом Саду. Новосадско израелитско добротворно женско друштво (*Újvidéki Izraelita Jótékony Nőegylet*, 1876–1941), најстарије новосадско женско друштво које је у континуитету радило до почетка Другог светског рата, наставак је оних тежњи које је са истомишљеницама започела Јудита Хоровиц. Прва успешна пословна жена и прва заговорница женског организовања, Јудита Хоровиц умрла је у Новом Саду, а сахрањена је на Јеврејском гробљу.

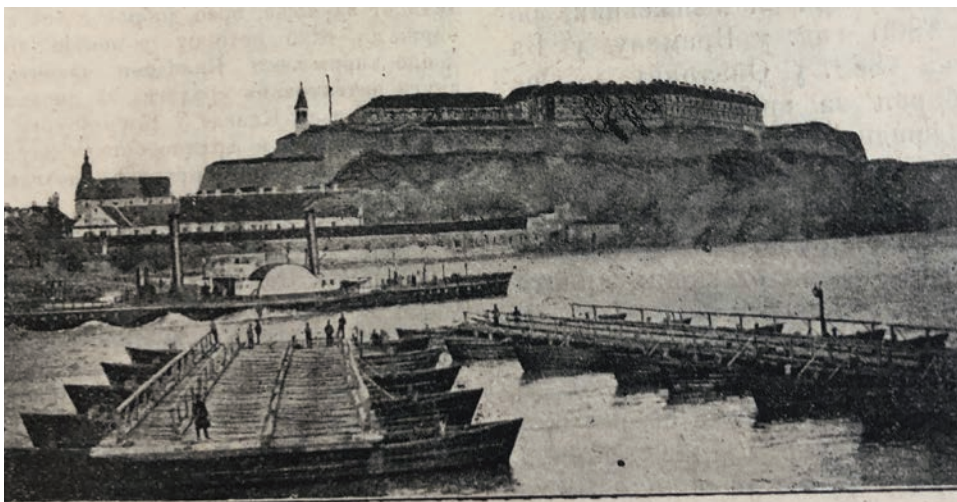
Јудита Хоровиц (1787–1857) прва је самостална новосадска предузетница и прва жена која је 1848. поднела захтев за оснивање посебне женске организације у Новом Саду.

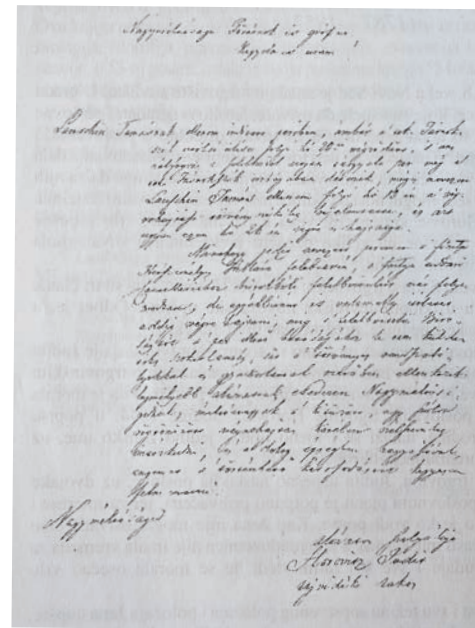

Horowitz Juditha 1787-1857
 sakrañjeva na novosadskom Jevrejskom
 groblju. VIII/893
 trgovac prekrucen berau robom
 u opštinu Jevrejski Novog Sada 1844 prol
 brojau. 37.
 Porodica Horovic je brojna u to vreme
 Novom Sada (Leaso, Jakob, Albraham i sa)
 28.3.1848 uputila se u ime svoje i ne-
 kih Jevrejski molbu Magistratu, iz koje
 si svoju želju da se izdvoje iz opštine
 Jevrejskog društva za pomagauje sirovinah
 (Hovra Kadisa) i da na istom programu on
 osnuju ženskoo društvo. Tada prilikom sui
 svojom plaćauu nisu dobili adolbrucep.
 Tek 1848 je uspeo grupi od 53 Jevrejski
 • biti adolbrucep da osnuju. Novosadskom
 Jevrejsku žensku dobrotvornu zadrugu.
 upokojena na novom adluu br. 5035
 21. III. 1867

Текст Павла Шосбергера о Јудити Хоровиц

Град Петроварадин.

Јудита Хоровиц је живела у данашњој улици Павла Папа, а трговина коју је водила налазила се у Јеврејској улици. Сахрањена је на Јеврејском гробљу, на гробном месту 1/04-196. На овој парцели се налазе стари гробови и споменици од камена. Тешко је утврдити који је њен споменик јер су, услед старости споменика који се налазе на овој парцели, слова једва видљива. Павле Шосбергер

је, пак, оставио податак да је Јудита Хоровиц сахрањена на гробном месту VIII/ 893. У Новом Саду не постоји ни једно спомен-обележје њој посвећено. Предлог је да једна улица у Новом Саду добије њено име и да се у тој улици постави спомен-плоча која ће подсећати на ову знамениту Новосађанку.

С.К.

16

UJVIDEK. - NOVI SAD. - NEUSATZ.
Izr. Templom.

№ 143

K. 9. 3458
Novosadska Dobrotvorna Jevrejska Ženska

TISKANICA

P. 135
1934

Gosp. *Матильда Кауфман Елена*

NOVI SAD

ul.

P. N.

Novosadska Dobrotvorna
Jevrejska Ženska Zadruga
priredjuje 15. februara u
4 sata posle podne u
dvorani „Hotela Slobode“

ČAJANKU ~ ~

SA IGRANKOM uz zanimljiv program,
na koju Vas učtivo poziva

Priredjivački Odbor.

ULAZNA CENA DINARA 15'—ROBOTA CA BELÉPTI DIJ 15'— DINAR

T. C.

A Novisadi Izr. Jótékony
Nőegylet február hó 15. d. u.
4 órai kezdettel a „Hotel
Sloboda“ nagytermében
TÁNCZAL EGYBEKÖTÖTT MŰSOROS

TEADÉLUTÁNT

rendez, melyre t. Címzet
tisztelettel meghívja

A Rendezőség.

NY 853 TRANA
3846

ЉУБИЦА ОБРЕНОВИЋ

Љубица Обреновић (1788–1843) је рођена у Срезојевцима, у породици Вукомановић. За Милоша Обреновића, потоњег вођу Другог српског устанка, а затим и кнеза Србије, удала се током Првог српског устанка против османских Турака. Кум на венчању је био Карађорђе, вожд Срба. Родила је осморо деце од којих ју је троје надживело: Перка, Савка (Јелисавета) и Михаило, потоњи српски кнез. Брак са Милошем Обреновићем је био пун искушења, разочарења и понижења. Историја бележи да је убила Петрију и покушала да убије Станку, јавне љубавнице свог мужа. Од гнева кнеза Милоша спасла ју је трудноћа, а још више бег у родно село. Од тог догађаја, кнез Милош је наредио да Љубица Обреновић не борави са њим у истом конаку. Од свих Љубичиних конака данас је најпознатији онај београдски.

После слома Првог српског устанка, Љубица Обреновић је са децом остала у Србији. Скривајући се од одмазде, наредила је слуги да их све побије у случају да их Турци нађу. Њена лична храброст се није очитовала само у чињеницама да је умела да барата оружјем, да је била снажан ослонац својој деци, породици Вукомановић и, када је то могла, Карађорђевој удовици, већ и у томе што је једина умела да охрабри мужа – вођу Другог српског устанка у тренуцима малодушности.

Осим бриге о деци и бројној породици, кнез Милош је Љубици Обреновић поверавао и неке управне и дипломатске послове. Тако је била задужена за порез када кнез није био присутан, управљала кнежевим добрима у Пожаревцу, а 1834. године је, током дипломатске мисије у Видину, успела да исходује ослобођење Андрије Генчића из туског затвора. О њеном боравку у Букурешту с поштовањем је писала књижевница Дора ДИстрија (Dora d'Istria). Постоје подаци да је била укључена у политичка превирања у Кнежевини Србији придруживши се уставобранитељима који су желели да ограниче власт кнеза Милоша и који су успели да га протерају из земље. Зна се да је Љубица Обреновић била упозната са Милетином буном (1835), побуном у Пожаревачком округу (1840), устанком у Нишком санџаку (1841). Једно време је подржавала мужа у настојању да поново дође на власт, олакшавајући

ANO *Sine*
STEE PRICE

TUBORG

TUBORG

Cafe GALIA

Cafe
DIEGO
BAR

GALIA

Svorene
za setnje

тако настојања противника династије Обреновића да и кнеза Михаила протерају из Србије 1842. Са њим је добровољно у изгнанство отишла и Љубица Обреновић. Прешавши у Хабзбуршку монархију, прво се настанила у Земуну, где је прикупљала, стварала и управљала фондовима за политичко деловање у корист Обреновића. Власти Хабзбуршке монархије су јој одредиле Нови Сад као место становања да би спречиле њено уплитање у политички живот Кнежевине Србије. Смрт је прву кнегињу модерне Србије затекла у Новом Саду, чији су је становници свечано и са поштовањем испратили до манастира Крушедол, где је сахрањена. Једна од првих хуманитарних женских организација у Србији именована је по њој.

Љубица Обреновић (1788–1843), прва кнегиња модерне Србије, кратко време је живела у Новом Саду, где је и умрла.

Г.С.

Љубица Обреновић је у Нови Сад дошла у марту 1843. За време свог боравка у Новом Саду живела је у кући која се налазила у старој Јеврејској улици, у дворишту потоње Адамовићеве палате (срушене приликом градње позоришта 1979–1980). Кућа у којој је живела је уклоњена још 1955, када је тадашњи ресторан *Палић* отварао своју башту. То је простор непосредно уз Аполо центар (према згради Српског народног позоришта). Кнегиња Љубица Обреновић је умрла након само неколико месеци боравка у Новом Саду, на рукама кнеза Михаила, који је тврдио да му је мајка отрована. Одустало се од идеје да буде сахрањена у порти Саборне цркве или на Јовановском гробљу, па је породица решила да је сахрани у манастиру Крушедол. Приликом испраћаја, звонила су звона свих цркава у граду (и католичких и протестантских, не само православних). Спровод је био огроман, тело је преко ноћи било изложено у Саборној цркви, носили су се силни барјаци, рипиде и крстови. Огроман број људи је, што колима, што пешке, ишао у поворци за Крушедол.

Према истраживању Војислава Пушкара, историчара Завода за заштиту споменика културе Града Новог Сада, њена кућа се налазила у Змај Јовиној улици бр. 5. Предлог је да се на Позоришном тргу постави спомен-плоча која ће говорити о новосадским данима кнегиње Љубице Обреновић.

С.К.

Княгиня Любица на смртном часу.
Час се приближуе
Смртни да ме нађе.

Сунце мог живота
Скоро ће да зађе
Оће да ми зађе
За брегове туђе,
О имад' од ове
Судбе теже, уђе!

Мога княж'ства земља
Кољко е пространа
Опет места нема
Да лежи княгиня.

Ербо е неслога
Земљу разтроила,
Неправедна страна
Владу пресвоила.

Земљу разтроила,
Неправедна страна
Владу пресвоила.

Ово мене плачу
Синови изгнани,
Свом законом князу
Што су привезани.

О моје сироте
С едикетом моим,
Майка вас оставља
Ах, под кровом туђим.

Ја тужећи сада
С вама се разстављам,
У ломљену судбу
Ербо вас остављам.

МАРИЈА ТРАНДАФИЛ

Марија Трандафил (1816–1883) је рођена у Новом Саду, у богатој новосадској породици Поповић. Рано је остала без родитеља, а старатељи, рођачка породица Хаџи-Кири Николић, удају је за њиховог књиговођу Јована Трандафила. Она је тада имала непуних шеснаест, а он четрдесет година. Имали су двоје деце, Косту и Софију, који су умрли у раном узрасту. Мираз који је Марија унела у брак послужиће Јовану Трандафилу да се брзо обогати, стекне радњу и две куће у Осијеку, од чијих ће се прихода касније издржавати новосадска и осијечка болница.

Први тестамент су супружници направили 1860. После мужевљеве смрти (1863), Марија Трандафил се судским путем изборила за управу над новцем и непокретностима. Стицала је и увећавала капитал формирајући завештања, мењајући првобитни заједнички тестамент. Међу њеним завештањима најзначајније је *Заведеније Марије Трандафил за српску православну сирочад* у Новом Саду, где се данас налази седиште Матице српске и Библиотека Матице српске. Завештање је уведено у живот 1926, када је примило прве питомце у зграду која је изграђена 1912, по пројекту Момчила Тапавице. Матица српска се у зграду уселила 1928, а сиротиште је премештено на Сајлово. Њена *Заклада Марије Трандафил за новосадске гимназијске ђаке* за циљ је имала обезбеђивање ученичких стипендија под патронатом новосадске Српске велике гимназије.

То није била једина прилика којом је Марија Трандафил помагала даровиту или сиромашну децу и новосадску сиротињу. Зна се да је хранила новосадску сиротињу без обзира на нацију или веру „кад су оно гладне године настануле“ и да је из темеља обновила и дала да се опреми новосадска Јерменска црква која је припадала католичкој заједници. За хуманитарни рад одликована је Орденом Црвеног крста.

После изгнания, полагая, что истинная вера
 не в религии, а в добродетели, заставил себя
 моего учителя. Кто сам себе не верит, как
 добродетель, так и религия, и кто добродетель, тот
 истинно верующий.

Она моя истинная религия, и не
 христианская религия.

1) 1790, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 2) 1810, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 3) 1811, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 4) 1812, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 5) 1813, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)

1) 1790, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 2) 1810, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 3) 1811, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 4) 1812, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 5) 1813, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)

1) 1790, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 2) 1810, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 3) 1811, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 4) 1812, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 5) 1813, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)

Стр. 20

После изгнания, полагая, что истинная вера
 не в религии, а в добродетели, заставил себя
 моего учителя. Кто сам себе не верит, как
 добродетель, так и религия, и кто добродетель, тот
 истинно верующий.

Она моя истинная религия, и не
 христианская религия.

1) 1790, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 2) 1810, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 3) 1811, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 4) 1812, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 5) 1813, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)

1) 1790, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 2) 1810, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 3) 1811, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 4) 1812, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 5) 1813, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)

1) 1790, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 2) 1810, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 3) 1811, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 4) 1812, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)
 5) 1813, в Копенгагене, в доме у Лодовика (Лодовика)

Мария Мухоморова

Она моя истинная религия, и не
 христианская религия.

Матица српска и Новосадска црквена општина Српске православне цркве биле су баштеници значајних завештања Марије Трандафил. У тренутку њене смрти, вредност завештане имовине у добрима и новцу износила је 700.000 форинти. У књизи *Српкиња: њезин живот и рад, њезин културни развитак и њезина народна умјетност до данас* (Сарајево, 1913) записано је да је вредност завештања износила 1.400.000 форинти. Посебну пажњу Марија Трандафил посвећивала је новосадској Николајевској цркви старајући се за њену обнову и одржавање. У тој цркви су покопани Софија, Коста, Јован и, на крају, Марија Трандафил. Последњих година Нови Сад се одужио великој добротворки тако што је трг на којем се налази седиште Матице српске, у близини Николајевске цркве, назван по њој као и најмодернија новосадска основна школа у Ветернику.

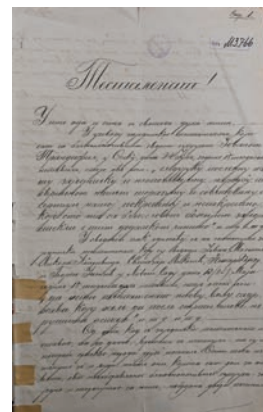

Марија Трандафил (1816–1883), највећа добротворка у Срба, оставила је српском народу и Новом Саду завештања чија је вредност 1913. била 1.400.000 форинти.

Г.С.

Марија Трандафил је рођена у Новом Саду, у кући на углу Пашићеве и Грчкошколске. Данас је то Пашићева број 11. На заобљеном углу изнад балкона ове куће, налази се икона Светих апостола Петра и Павла, по којој је кућа названа *Код иконе*. Живела је у Змај Јовиној улици број 16, са супругом Јованом, где је и умрла. После њене смрти, с обзиром на то да није имала директних потомака, кућу су наследили синови њеног брата и у њој отворили штампарију. Сахрањена је заједно са супругом и рано преминулом децом, сином Костом и ћерком Софијом, у Николајевској цркви, чију су обнову за свог живота Трандафили помагали. У самој цркви, са леве стране, налази се табла која сведочи да на том месту почивају Коста, Софија, Јован и Марија Трандафил. У власништву Марије Трандафил биле су куће у Змај Јовиној улици 8, 16 и 17, Пашићевој 11, Дунавској 16 и Милетићевој 17, које је оставила као задужбину, поред завештања у земљи и новцу. На овим кућама не постоје спомен-плоче. У згради Матице српске, у улазном холу, 2002. године је постављена биста Марије Трандафил, рад вајара Ласла Силађија. Предлог је да се на Тргу Марије Трандафил постави спомен-плоча која ће говорити о делу ове знамените Новосађанке.

С.К.

Матичине установе: Завод Марије Трандафил за српску православну сирочад у Новом Саду

Из живота Матичиних установа: Питомци Завода Марије Трандафил на школском часу

ДАФИНА (НАНА) НАТОШЕВИЋ

Дафина (Нана) Натосевић (1830–1911) је рођена у породици новосадског адвоката и једно време градоначелника Григорија Јовшића. Удајом за др Ђорђа Натосевића, лекара и реформатора српских школа у Угарској, нашла се у средишту културних и политичких дешавања новосадских и војвођанских Срба.

Нана Натосевић је имала значајну улогу у оснивању прве женске организације у Новом Саду (1867) за коју је лично, у Београду, од кнеза Михаила прибавила 500 дуката. Како су се Српкиње у тој првој женској организацији осећале подређено, тако су жене око Нане Натосевић основале Добротворну задругу Српкиња Новосаткиња (1880). Нана Натосевић је била потпредседница организације да би, после двадесет пет година задружног рада, била награђена и почасним чланством. Она је била једна од десет Новосађанки које су, на иницијативу Савке Суботић, од српског Народно-црквеног сабора захтевале оснивање Српске више девојачке школе. После смрти Ђорђа Натосевића, библиотеци ове школе поклонила је 4.000 књига. Била је на челу женског одбора који је у више наврата скупљао новац за учила и опрему Српске више девојачке школе.

Нана Натосевић је заслужна за оснивање филијале Црвеног крста у Новом Саду (1875). За време Српско-турског рата (1876–1878), Новосађанке су у њеној кући припремале завоје и скупљале новчане прилоге за српско становништво погођено ратом. Међу добротворним акцијама које је иницирала или је у њима учествовала, најзначајније су помоћ поплављенима у Сегедину (1879) и пострадалима у пожару у Сарајеву (1879). Нана Натосевић је сама прикупила 157 дуката и 5 форинти за штампање Змајеве *Певаније*.

Дафина Нана Натосевић (1830–1911) је била добротворка и једна од оснивачица Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња.

ИЗ ПРОСВЕТЕ.

Српско новосадско забавиште отпочело је делање своје светле недеље; деца се у њем, сваким даном мложе; за првих 10 дана испунило се 34 деце а придлазе и даље. Начелница и одборкиње посећују забавиште сваким даном, а учитељица је, гђица Мара Симићева, одушевљена за свој позив, те тако су сви изгledi, да ће ова установа лепо напредовати.

Српске Соколице у Новом Саду 1912.

Дафина Нана Натшевић је са супругом др Ђорђем Натшевићем становала у данашњој Пашићевој улици број 7. На кући не постоји обележје које би указало на њен дугогодишњи живот на овој адреси. Дафина Натшевић нема споменик, бисту нити спомен-плочу. Сахрањена је на Успенском гробљу, гробно место

V/01-011. У овој гробници сахрањена је са супругом. Споменик је заштићен. Једна улица у насељу Сајлово носи нено име. Како бисмо чували сећање на Дафину Натшевић, предлог је да се спомен-плоча постави на кући у Пашићевој улици број 7 и у улици која носи њено име.

С.К.

IV. Средства за извађање рада друштвеног.

§. 4. Задруга ће смер свој изводити:

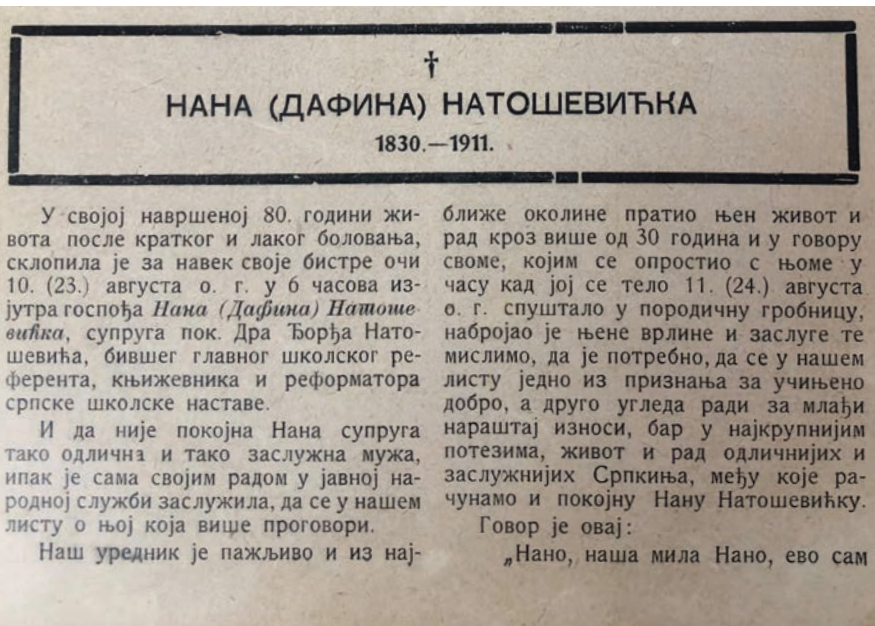
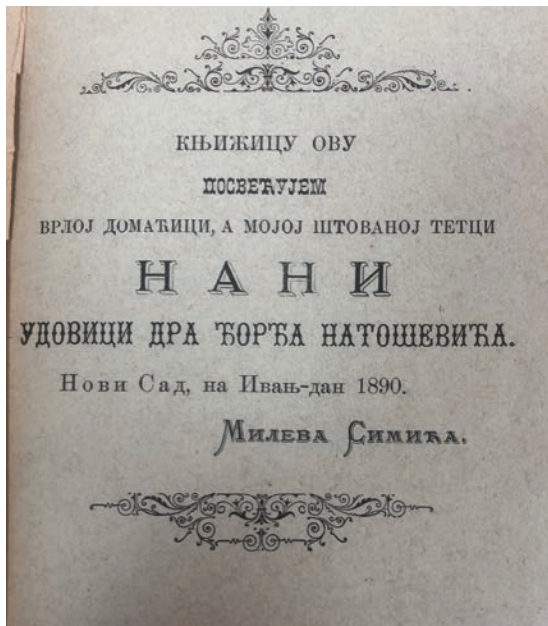
1. уписником и приносом задругарица редовних, помагачица и добротворки и све по одбитку четвртине за резервни фонд задружни;
2. каматом резервног фонда, задружног (§. 18.);
3. приходом са јавних забава, предавања и изложба, које буде у своје смерове приређивала задруга;
4. приходом завештаних задужбина задрузи овој, ако нису изриком фонду резервном намењене.

V. Ко саставља задругу.

§. 5. Задругу ову састављају задругарице редовне, помагачице и добротворке.

1. Задругарице су редовне, које уплате 4 К (1 динар) уписнине једном за свагда и за тим прилажу годишње по 20 К (5 дин.) чланарине;

2. Задругарице ове пријављују се саме начелници или којој одборници, или их на упис позове начелница или која одборница и одбор их у првој идућој седници одборској прими. Ако се не прими једногласно решава се тајним гласањем.

КАТАРИНА ПОПОВИЋ МИЏИНА

Катарина Поповић Миџина (1830–1902) је прва ауторка ћириличног *Великог српског куvara са сликама: за употребу српских домаћица*, објављеног у Новом Саду 1878. Књига је писана народним језиком, сјајним стилем, а садржи кулинарске рецепте које је лично припремала. Из предговора сазнајемо да је Катарини Поповић, угледној Новосађанки познатој и по кулинарској вештини, чувена новосадска *Српска књижара браће М. Поповића* понудила да састави кувар и да је она у тај посао, поред личног искуства, унела и искуство своје мајке Нанчике Петровић, као и својих пријатељица. Ту се налази и избор најбољих рецепата објављених у иностраним куварима и часописима. Књига је имала 194 слике, упутства за сервирање и декорисање јела, украшавање трпезе, организовање свечаних закуски, балова и пријема и још мноштво корисних савета у вези са пословима за које су жене биле одговорне у домаћинству. Књига је доживела велики успех, а била је (уз многе измене) штампана у више наврата и то: 1891, 19??, 1911, 1925, 1931. и 1936. Фототипска издања објављена су 1990, 2007. и 2013.

Током времена, садржај куvara је мењан, а најзначајнија измена је у четвртом издању које је за штампу, на захтев новог издавача, приредила новосадска књижевница Милева Симић, мењајући не само кулинарске термине, већ и рецепте и састав намирница у њима, као и начине сервирања појединих јела. Тиражи ове популарне књиге су такође импресивни. У предговору издању из 1931. стоји да је *Кувар* до тада штампан у 30.000 примерака, те се Катарина Поповић може сматрати једном од најтиражнијих ауторки штампаних књига на српском језику.

ВЕЛИКИ СРПСКИ КУВАР

СА МНОГО ЛЕПИХ И ВРЛО ВЕШТАЧКИ ИЗРАЂЕНИХ СЛИКА

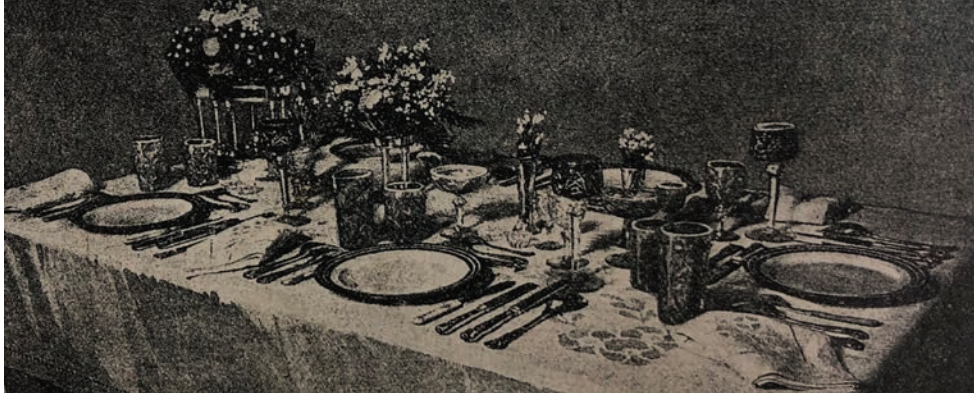
СРПСКИМ ДОМАЋИЦАМА

НАПИСАЛА

КАТАРИНА ПОПОВИЋА-МИЏИНА.

ЧЕТВРТО ПРЕГЛЕДАНО И УМНОЖЕНО ИЗДАЊЕ

Са допунама најновијег практичног кувања

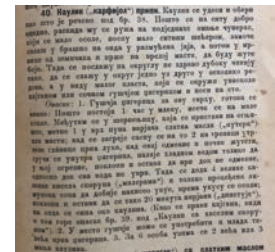

О приватном животу Катарине Поповић се зна да је потицала из угледне породице Петровић. Анка Добрић, њена рођака, оставила је податак да је Катарина била „образована, вредна, даровита и весела жена“. Зна се да се удала за Димитрија Поповића Мицу, те је отуд и надимак Мицина постао део њеног идентитета. Она је, такође, била чланица новосадског „дилетантског“ позоришта, на чијем челу је био њен свекар Константин Поповић Комораш. Дружина је, током четврте деценије 19. века, наступала у новосадској кафани *Код Фазана* (у данашњој Његошевој улици) изводећи најчешће Коморашеве прераде познатих драмских текстова. Катарину Поповић је новосадска интелектуална јавност сматрала списатељицом, најпре јер су јој песме биле објављене у *Бачкој вили*, а затим и због *Великог српског куvara са сликама: за употребу српских домаћица*. То потврђује текст у новосадском *Јавору* из 1891, где је сврстана у „женскиње које се окушало пером порадити“ и књига *Српкиња: њезин живот и рад, њезин културни развитак и њезина народна умјетност до данас* из 1913, у којој се њено име налази међу женама „које раде на књижевном пољу“.

Катарина Поповић Мицина (1830–1902) је прва ауторка ћириличног куvara. Њен *Велики српски кувар са сликама: за употребу српских домаћица* из 1878. године штампан је у више издањау више десетина хиљада примерака, што ауторку сврстава међу најтиражније ауторке издања на српском језику.

G.C.

Кућа Константина Поповића Комораша се, према истраживању Војислава Пушкара, налазила у „Жупанијској улици, покрај Евангеличке цркве“, а данас је то Улица Јована Суботића 3. У спомен на Катарину Поповић Мицину једна улица у Београду (Чукарица) носи њено име. Предлажемо да добије улицу и у Новом Саду.

C.K.

ПРЕДГОВОР ПРВОМ ИЗДАЊУ.

Позвана од поштоване књижице, која издаје ову књигу, да саставим и напишем ручну савезу, којом би се српске домаћице сазнале израд унапредива у вештини кувања, саставила сам је на основу свога дугогодишњег практичнога искуства, посматрајући сам се и белешкама своје драге мајстерице, посматрајући сам се и белешкама своје драге мајстерице *Данице Петровић-Паровић* и искуству својих многобројних пријатељица и користила сам се и најбољим књижевним и леговима, што их има по овој студији и ствала књижевност.

Имајући се у виду да овај савез није да да ти нисам савез кувања, а с тога могу савесно рећи да је књига овај савез руковођа свакој домаћици, свима и свакоме, која се бави вештином кувања.

Радовају се као домаћица, држећи се упушта ове књиге, поштом се, што је газна нех добре књиге а то је: да се обавезу породици са дрвома српском а да изабере сваки изабраним трошак.

Увиђајући домаћица налик у овом кувару језа која саже породици за свакодневну храну, ни ако их готово овако као што је упушта, окупале кући својој право и највеће благо а то је здравље, без да ће се ограничити о леу врану — штедње и чуварности.

Увиђајући домаћица која рукоје кућом наобалим земаљским благом, на дочекује и гости у њој, знање и пријатеља, својих и родбину, знање у књизи овој поуздава да саставила, која не је туђина, како да јој не одлазе постојна трезна приликом сваког гође и чети ма од које руке.

Кљатом овом састараси се дакле да помогнемо и свима, која ће великом поштом подмирати свакодневну животну потребу, а трезно и свима, којима је могуће да заславују укус свој налик наобалим и у погледу здравља.

Домаћица која је на своме месту, знање одабрати шта и у којој прилици најбоље одговара и потреби и приликама њене куће.

Радовају се, ако сам својим сестрама дала српску књигу, која ће испушта из наших кућа туђе књиге, које су нам често непогодне и здрављу и унапредиве нас у вештини трошкове.

У Н. Саду, о са. Катарина 1877.

Катарина Поповић-Мицина.

ВРЛО ВАЖНО ЗА СВАКУ СРПСКУ ДОМАЋИЦУ.

Сада баш изиђе из штампе у другом попуњеном издању

ВЕЛИКИ СРПСКИ КУВАР

БОГАТО УКРАШЕН СА МНОГИМ ЛЕПИМ СЛИКАМА ГЛАВНИХ ЈЕЛА И ЈЕСТИВА
ЗА ДОМАЋИЦЕ, ГОСТИОНИЧКЕ КУВАРИЦЕ И КУВАРЕ
а саставила по својој властитом искуству као изврствна домаћица
КАТАРИНА ПОПОВИЋ-МИЦИНА.

Књига је на великој осмини **400 страна** **дебела**, а цена је **2 фор. 20 нов.**, а у лепим платненим корицама **2 фор. 60 нов.**

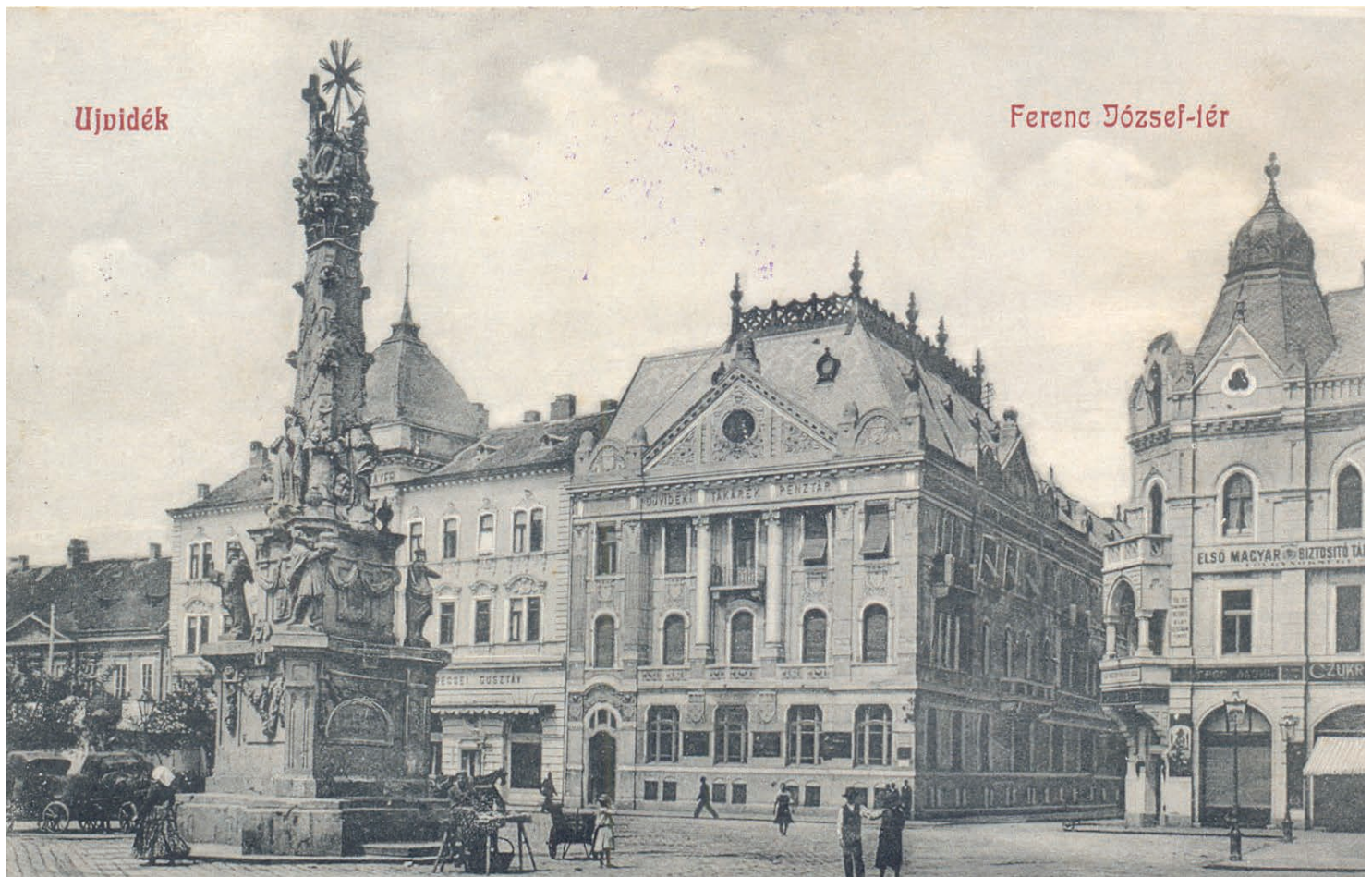
Ко нам новац у напред пошле, добија Кувар поштом о нашем трошку.

Шта вреди Велики Кувар овај најбоље препоручује и сведочи то, што је за кратко време прво издање у великом броју примерака савсим распродано — и на многа потражицања поново оно наштампасмо.

Кувар овај добро ће доћи и без нега нека не буде ни једна **глава српска домаћица** ни **Српкиња девојка**, којима је на тим ста-ло, да своје домаће вештство у кувању допуно вештином куварског великог света.

Нови Сад, новембра 1891.

**СРПСКИ КЊИЖАРИ И ШТАМПАРИ
БРАЋА М. ПОПОВИЋИ.**

Ujvidék

Ferenc József-lér

САВКА СУБОТИЋ

Савка Суботић (1834–1918) спада међу најзначајније практичне педагоге Војводине 19. века. Њен рад у вези са развојем, производњом и продајом народне радиности стекао је светско признање, а њена ангажованост у вези са еманципацијом жена донела јој је почасно чланство у готово свим српским и многим иностраним женским организацијама. Афирмативни текстови о њеном раду објављивани су у европским новинама почетком 20. века. Савка Суботић је награђена одликовањима српског и руског двора. Била је и прва председница Српског народног женског савеза, Кола српских сестара и друштва *Кнегиња Љубица*. Њено дело надахнуто идејама механичког материјализма, као и тада актуелним идејама од Лава Толстоја до немачких филозофа и педагога као што су: Имануел Кант, Јохан Г. Фихте, Артур Шопенхауер, Фридрих Фребел, Јохан Х. Песталоци и др, било је повод да, као изванредни женски глас, говори у бечком Научном клубу 1910. и 1911.

Савка Суботић је схватила изузетну вредност српске женске народне радиности и део активности усмерила је на развој, производњу, продају, како се то тада звало, „домаће индустрије”. Њен допринос је било креативно посредништво између вишевековне традиције производње и бојења платна и вуне, ткања, плетења, везења и захтева модерног тржишта. Успех који је Савка Суботић постигла захваљујући производима народне радиности прилагођеним потребама савременог човека (веш, хаљине, кошуље, марамнице, кишобрани, завесе, мебл, ћилими, прекривачи, столњаци, капе...), био је капитализован на међународним сајмовима у: Будимпешти (1881, 1885), Загребу (1882), Новом Саду (1884), Антверпену (1885), Паризу (1889, 1900), Лондону (1907). Нажалост, овај успех није наишао на организовану подршку српске интелигенције, занатлија и трговаца, већ су се мустре и узорци српске народне радиности неограничено преузимали и капитализовали као источњачки. Своја искуства о том епохалном раду је сабрала у књизи *О нашим народним тканинама и рукотворинама* (1904).

Повосађанке одржавају народну ношњу : група госпођа и госпођица на чају Српске Добротворне Задруге, у пролеће 1928.

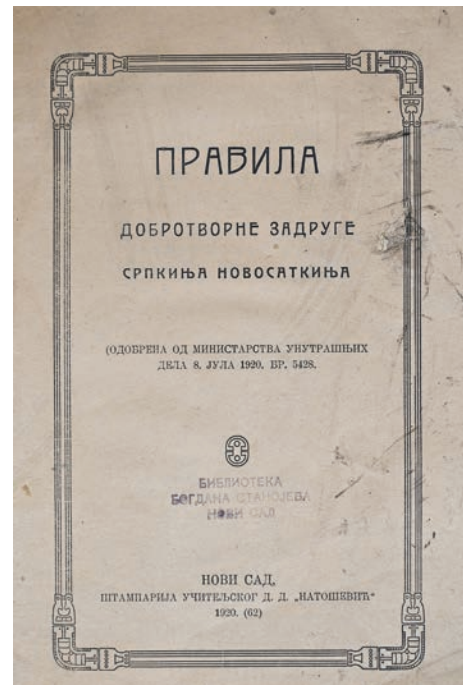
Рад са женама и уз жене је заштитни знак њеног целокупног дела. У том контексту изузетна је и њена агенда борбе за права жена, пре свега за право на обавезно и квалитетно образовање женске деце. Програмом развоја народне радиности утрла је пут економском оснаживању жена на селу. Такође је била поборница политичких права за жене, образовања жена за рад на јавном пољу, омасовљења женског покрета, реформе родних улога кроз реформу брака и промена односа према ванбрачној деци. Познати су њени антимилитаристички ставови и јавно обзнањени захтеви за смањење војног буџета, те повећање средстава за пољопривреду и културу. За Савку Суботић је еманципација жена одговорност самих жена, а хуманизам је био идентичан са феминизмом.

Њен углед је крајем 19. и почетком 20. века био огроман. То потврђује и чињеница да је њој посвећена једна од најважнијих књига о донетима женског јавног рада на плану уметности, образовања, културе и науке као и о женском активизму у српском народу до прве деценије 20. века – *Српкиња: њезин живот и рад, њезин културни развитак и њезина народна умјетност до данас*. Савка Суботић је умрла у родном граду, 25. новембра 1918, у кући која се тада налазила на адреси Фране Ракоција бр. 11. Према њеној жељи, смрт је партом оглашена касније, а залагањем Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња, њени посмртни остаци су пренети у Земун и сахрањени у породичној гробници Суботића.

Савка Суботић (1834–1918) је била прва председница Српског народног женског савеза, Кола српских сестара, почасна чланица свих српских и неких европских женских организација, прва која је открила значај домаће радиности и једна од ретких жена које су говориле у бечком Научном клубу.

Г.С.

Савка Суботић је до Буне 1848. године живела у Дунавској улици број 5 у кући Политових. Ова кућа је изгорела приликом бомбардовања Новог Сада (1849), па се породица Полит преселила у Грчкошколску 7. Након удаје за Јована Суботића, Савка је живела у Дунавској 1. У кући у којој се данас налази Градска библиотека, Јован Суботић је 1870. основао штампарију. Овде је излазио политички лист *Народ*. Након тога је Арса Пајевић, новосадски штампар, књиџар и издавач, откупио кућу и завештао је Православној црквеној општини. Савка Суботић, жена која је

била једна од најагилнијих жена свог времена, нема споменик, бисту ни спомен-плочу. Умрла је у Новом Саду, у кући на данашњем Позоришном тргу. Сахрањена је у Земуну, поред супруга Јована Суботића. Једна улица у Ветернику носи данас њено име. Њен портрет, рад Новака Радонића, чува се у Свечаном салону Матице српске. Предлог је да Савка Суботић добије споменик у Новом Саду и да се њој у част на Позоришном тргу постави спомен-плоча.

С.К.

Ученице Занатске школе у Новом Саду
у хаљинама са косовским везом (1926).

СОФИЈА ВУЈИЋ

Софија Вујић (1851–1921) је рођена у Овсеници у Банату, у породици свештеника Луке Поповића, чија су деца: ћерке Драгиња (удата Ружић), Јелисавета (удата Добриновић), Катица (удата Поповић), Љубица (удата Коларовић) и синови Лаза и Паја Поповић били глумци. Софија је, уз пристанак и менторство сестре Драгиње Ружић, као једанаестогодишњакиња прихватила професионални ангажман у Српском народном позоришту у Новом Саду и тако постала најмлађа професионална глумица српског глумишта. Постоје два податка у вези са дебитантском улогом коју је остварила у Српском народном позоришту: улога Анице у *Покондиреној тикви* (1862) и Јулке у *Војничком бегунцу* (1863).

За композитора и диригента Аксентија Марковића удала се 1867. Њихова кћи Милица (Милка) Марковић биће потоња славна глумица и редитељка српског глумишта. После смрти Аксентија Марковића, удала се за осијечког трговца и велепоседника Петра Вујића.

Уметнички живот Софије Вујић није био само пут успеха. Тешки тренуци су дошли после изненадне смрти Аксентија Марковића у Прагу 1873, када је била присиљена да прихвати ангажман у путујућим позориштима, а две године је провела у Хрватском народном казалишту у Загребу. У Српско народно позориште поново се вратила 1878, где је остала све до пензионисања 1906.

Софија Вујић је била сјајна и свестрана глумица која је, после одласка Милке Гргурове у Београд, суверено владала новосадском позоришном сценом. Стручна јавности публика су, као најбоље, оценили следеће њене улоге: Косара (*Владислав*), Мара (*Милош Обилић*) и Царица Милица (*Задужбина*).

Први чланови новосадеког срп. нар. позоришта под управом Јована Ђорђевића „фотера“.

МИЛИЦА (МИЛКА) МАРКОВИЋ

Милица (Милка) Марковић (1869–1931) је рођена у Панчеву. Рано је остала без оца, композитора Аксентија Марковића, па се уз мајку Софију, која је прихватала глумачке ангажмане по Војводини и Славонији, често селила. Зато не чуде подаци да је као петогодишњакиња остварила прву улогу у Шилеровој драми *Вилијам Тел*, а да је као петнаестогодишњакиња постала приправница Народног позоришта у Београду, где је за две године одиграла двадесетак улога.

У Српско народно позориште је дошла 1885. и ту остала до краја уметничке каријере. Милка Марковић је била образована глумица. После завршене Више девојачке школе, боравила је у Бечу, Минхену, Прагу, Паризу и Риму усавршавајући неоспоран глумачки и музички таленат. Говорила је немачки, мађарски и француски језик и преводила драмске текстове. Јован Грчић је забележио да је, према њеном преводу, у Српском народном позоришту у Новом Саду 1897. изведена позоришна игра са певањем *Пољски Јеврејин* Еркмана и Шатријана.

Милка Марковићка,
глумица члан српског народног позоришта

Милка Марковић је била прва редитељка српског глумишта. Режира је драму *Љубав* Игњатија Николајевића Потапенка на сцени Српског народног позоришта у Новом Саду (1911). Како је Максим Горки забележио, „у том роману и жена више воли неваљалца него те ... поштене раднике“. У Српском народном позоришту поставила је, затим, око једанаест представа. Међу најзначајније улоге Милке Марковић убрајају се: Грета (*Фауст*), Корделија (*Краљ Лир*), Офелија (*Хамлет*), Јулија (*Ромео и Јулија*), Настасја (*На дну*), Анђелија и Мајка Југовића (*Смрт мајке Југовића*).

Приватни живот Милке Марковић обележиле су трагедије: самоубиство супруга, глумца Михајла Марковића, за кога се удала 1888, и прерана смрт сина Стевана. Други син Димитрије Марковић читав живот је посветио глуми и позоришту.

Софија Вујић (1851–1921) и **Милка Марковић** (1869–1931) убрајају се међу најзначајније глумице, а Милка Марковић је прва редитељка српског глумишта.

Поводом седамдесетпете годишњице од оснивања Српског народног позоришта у Новом Саду:
 Део чланова трупе из г. 1905. С лева на десно, стоје: Војин Турински, Ђ. Мађарић, Милан Матејић, С. Ливанка,
 Михаило Марковић, Јефта Душановић, Андрија Стојановић, Св. Стефановић; седе: Марта Толосић, Тинка Лукић,
 Пера Добриновић, Дим. Ружић, Андра Лукић, Милка Марковић, Даница Матејић; доле: Јелена Стојановић, Стеван
 Марковић, Мита Марковић и Милена Толосић

Софија Вујић и Милка Марковић живе­ле су у кући у Дунавској улици број 16. Ова кућа, грађена у стилу класицизма, била је у власништву Марије Трандафил, која ју је тестаментом оставила Матици српској, али и на доживотно уживање управнику својих добара Луки Јоцићу, књи­жару и издавачу. Касније су је Јоцићеве ћерке откупиле од Матице српске. Софија Вујић и Милка Марковић су, вероватно, овде изнајмљивале стан од 1878. Сахрањене су на Алмашком

гробљу. Софија Вујић је сахрањена у гробници 1/5-658, а Милка Марковић у гробници са Ружићима која се налази на парцели V/6-27. Кућа у којој су живе­ле није обележена, немају споменик ни бисту. У Новом Саду на Клиси и Видовданском насељу постоје улице које су по њима назване. Предлог је да се на кући у Дунавској 16 постави табла као подсетник да су овде живе­ле Софија Вујић и Милка Марковић

С.К.

МИЛИЦА И АНКА НИНКОВИЋ

Милица (1854–1881) и Анка (1855–1923) Нинковић су прве социјалисткиње активне у политичком животу Кнежевине Србије. Њихов политички активизам обично их смешта у коло следбеника Светозара Марковића. Сестре Нинковић су рођене у Новом Саду, где су се образовале. Једно време им је приватни учитељ био Светозар Марковић кога су и пре тога познавале преко новинских текстова и наступа у Уједињеној омладини српској. Школовање су затим наставиле на Универзитету у Цириху, који је први отворио врата девојкама, где су у периоду 1872–1874. биле на педагошким студијама.

После успешно окончаних студија, сестре Нинковић су отишле у Крагујевац, у Кнежевину Србију. Виша женска школа и лист *Ослобођење – лист за науку и књижевност* били су први пројекти крагујевачких социјалиста у чијој реализацији су оне учествовале, најпре у вези са школом. Зна се да је по њиховој замисли, 1. јануара 1875, био објављен конкурс за упис ученица у вишу женску школу.

Сестре Нинковић су у јавном животу Кнежевине Србије биле обележене као комунисткиње и непожељне стране држављанке, те су, 1875. године, да би избегле депортацију, закључиле бракове са истомишљеницима и саборцима: Милица Нинковић са Пером Тодоровићем, а Анка Нинковић са Сретом Анђелковићем. По повратку у Крагујевац, оне ће са супружницима – саборцима наставити политички рад окупивши се око листа *Старо ослобођење*. Читава редакција је живела и радила као добро организована комуна, а сестре Нинковић су биле преводитељке, водиле су кореспонденцију са иностранством, књиговодство, коректуру и биле одговорне за подлистак.

Рад сестара Нинковић у социјалистичком покрету је био неуморан, али ретко именован. Ипак, зна се и да је идеолог руског народњаштва Петар Л. Лавров био у контакту са Милицом и Анком Нинковић и да је ценио Миличино познавање политичке економије. Током другог боравка у Цириху (1879), Милица Нинковић је, према препоруци П. Л. Лаврова, била у контакту са социјалистима Карлом Кауцким и Едуардом Бернштајном, са којима је расправљала о критици идеја Николаја Г. Чернишевског, економској теорији Џона С. Мила и Малтусовој теорији.

Милица Нинковић је за *Годишњак за друштвене науке и социјалну политику (Das Jahrbuch für Sozialwissenschaft und Sozialpolitik, 1881)* Лудвига Рихтера дала податке о српском социјалистичком покрету. Познато је писмо Анке Нинковић П. Л. Лаврову, у којем га обавештава о објављивању превода његових *Историјских писама* у листу *Ослобођење* (1870). Милица Нинковић је на руски превела књигу *Србија на истоку* С. Марковића, на немачки је превела *Уништење естетике* Пере Тодоровића, за лист Прве интернационале *Напред (Vorwärts)* превела је чланке Светозара Марковића, а за лист *Социјалдемократ (Der Sozialdemokrat)* делове *Азбуке социјалних наука* Берви-Флеровског.

Сестре Нинковић су биле део социјалистичког фронта који је 1876. победио на изборима у Крагујевцу и који је тим поводом организовао манифестацију *Црвени барјак*. Репресија режима кнеза Милана Обреновића није одмах уследила јер је избио Први српско-турски рат (1876–1877), у којем је Милица Нинковић удата Тодоровић била добровољна болничарка. Да би избегли робију, многи социјалисти су морали да оду у иностранство. Милица је једно време била у Београду, а онда је дошла у Нови Сад, где су социјалисти (Пера Тодоровић, Пера Велимировић, Лазар Пачу) 1878. покренули социјалистичко гласило *Стражу*. И у тој социјалистичкој комуни она је неуморно радила. Милица је затим добила руску стипендију за студије медицине које је започела у Петрограду, касније наставила у Цириху и Паризу. Туберкулоза ју је, нажалост, спречила да заврши започете студије. Тешко болесна се вратила у Крагујевац, код сестре Анке, где је умрла у 27. години.

Анка Нинковић удата Анђелковић је, после многих животних губитака, отишла у Швајцарску, где се прикључила теозофском покрету Рудолфа Штајнера. По повратку у Србију радила је као управница и васпитачица Дома ученица у Београду. Живела је повучено. Умрла је у Београду, где је и сахрањена.

Милица (1854–1881) и Анка (1855–1923) Нинковић су прве социјалисткиње активне у политичком животу Кнежевине Србије.

Г.С.

ЧИТУЉА.

(† *Милица Тодоровићна.*) Још зимус је допрла до нас тужна вест да се упокојила ова Срикиња која се одликовала својом образованошћу и вредним књижевним радом. Како су са забране листова у којима је саопштен њезин некролог податци из истога тек сада нам дошли до руке то ћемо их ма и накнадно у кратко саопштити. Милица Тодоровићка била је кћи Петра Нинковића бившег управитеља гимназије новосадске. Подстакнута својим учитељем Светозаром Марковићем свршила је покојница од 1872 до 1874 педагошки одсек на универзитету у Цириху са најбољим успехом и добила је диплому да може бити учитељица у Швајцарској на средњим школама. Хтела је са својом сестром такођер учитељицом год. 1874 да отвори женску школу у Крагујевцу али јој власт није дозволила. Удавши се за публицисту Церу Тодоровића носила је она с њиме сва политичка гонења у Србији, Угарској и Аустрији. У последње време одала се да изучи медицину у Петрограду, но оштра клима поткопала је њезино нежно здравље. Вратив се у Србију умрла је 18. Нов. 1881. у Крагујевцу. Од књижевних радова који су изишли на јавност, превела је покојница списе: „Једна јунакиња из франц. револуције“ и „Историју једнога злочина“ од В. Ига. Осим овога преводила је за немачке листове чланке Светозара Марковића а књигу му „Србија на Истоку“ превела је на руски језик. Многи превод остао је за покојницом у рукопису.

Тодоровићка се разумевала у политичким наукама а нарочито у политичкој економији. Од страних језика говорила је добро немачки, француски и руски, а разумевала је и талијански и енглески, лепо је свирала на клавиру и била је женска озбиљна, а при том пријатна а носила се чисто и просто без икаквога обзира на моду. Са племенитих тежња које је гајила у срцу своме за напредак свога рада заслужила је вредна покојница да је свако ожали што тако рано премину у сред радљивога живота свога. Дака јој земља у којој почива!

Анка Анђелковић,

прва српска социјалисткиња

(Поводом једног написа Милице Јанковић)

Крагујевац 22/12
У пријемну,
Буклема дођујемо ево нам лист. То
је дивно. Само што је још нешто
брело, да би се откопала крива
кура. А то је, што више кривина
тика да се скрива. Стога ради обра
ћање и ваши, у нади да ће се и
ва кривина, да дођујемо и
ваши Краја кривина бр
платника. Численике јес вама не
кривина, зато, што су кривина
кривина. Шташовај само кривина
недељно умаред 16/11. Прва бр
броја кривина кривина, да их
кривина ошима, који су се кривина
а остале бривина врата се асад.
Кривина од кривина и остале
кривина кривина.

Милица Анђелковић

ИСТОРИЈА ЈЕДНОГА ЗЛОЧИНА.

ПО КАЗИВАЊУ ЈЕДНОГА СВЕДОКА.

Од Виктора Хига.

(Превод с француског).

ПРЕДГОВОР.

Ова је књига више но савремена; она је преко нужна. Ја је издајем.

Примедба.

Ова је књига писана у Бриселу, пре двадесет и шест година у првим месецима изгнанства. Отпочета је 14. децембра 1851. Другог дана по доласку писца у Белгију, а довршена је 5. маја 1852; баш као да је случај хтео да прослави годишницу смрти првог Бонапарте изгнанома другог. Случај је такође, што се због нагомиланих послова, брига и жалости одошло издавање ове историје до ове чудоватне 1877. године. Или је случај ваљда хтео, да се причање некадањих догађаја деси баш данас, кад се подобни догађаји спремају? Ми се надамо да то не ће бити.

Као што рекосмо, прича о државном удару, плевала је рука још топла од борбе против тога удара. Изгнаник је постао напрецац историчар. Он је у својој озакојености запамтено добро овај злочин, и хтео је да и најсватлији догађај не оде у заборав. Тако је постала ова историја.

Рукпис од 1851. врло је мало поправљан. Он је остао оно, што је и био, ниу детаља (подробности) и живих, тако-рећи, крвавих догађаја.

Писац је постао последњи судија; сви његови другови по борби и изгнанству, дошли су да искажу пред њим што знају. Он је њиховом исказу додао свој исказ. Сад је историја на реду. Она ће судити.

Ако буде могуће, ова ће историја изаћи скоро сва на јавност. Наставка и свршетак изаће 2. децембра. Згодан датум.

П Р В И Д А Н.

ЗАСЕДА.

I.

Сигурност.

1. децембра 1851. год. Шпара слеже раменима и испали своје пиштоље. И занета, веровати у могућност државног удара, било је стидно. Озбиљан посматрач није могао ни да замисли какво незаконито насиље од Луја Бонапарте. Најгруснија ствар у том тренутку беше очевидно избор Девењка;
СТРАЖА СВ. I.

С.К.

52

Социјалисте и специјално знање.

(Из писма А. Н. и М. Н.)

Београд 26. јуна 1873. год.

Драге пријатељице....

..... Онај, који није „бакуниста“, а исповеда начело, да је специјално образовање или специјална наука и знање извесне струке непотребно, тај говори шупљу фразу, или управо не зна шта говори.

Ја сам вам говорио више пута, како је свуда у социјалистичкој партији, а код нас нарочито, страшна оскудица у људима са специјалним знањем, да организују нешто ново и стално у друштву, и да с тога поглавито пропадају усиљавања и жртве народа, да створи себи ново боље стање. Ја сам вам тада и казао, да ја, осим организације производње или рада у ужем економском смислу, сматрам за најважније: организацију производње. За ту цел' ваља знати природу човека и услове, од којих зависи његов физички, умни и морални развитак; ваља знати природу рада и захтеве, што их једно друштво, основано на раду, ставља свом будућем привредном члану; ваља знати социјалне услове онога народа, за кога се школа организује, па напоследку ваља знати техничка сретства, практичке методе за предавање појединих предмета, а тако исто за рационално учење

СВЕТОЗАР МАРНОВИЋ И СЕСТРЕ НИНКОВИЋ

Србија интелектуално и социјално је спремна иду у крајем и грубо црпана даје ову слободу; на једној страни само патристичко, иерархијско, закључано, примитивно, занатско, политичко изражавање, уопште и занату; на другој страни, уопште стајање ајде, пошеница диктатора брине, закључано, диктаторско стање и већ увекмо развратни занатски занатство. Овакој пријавијој слици тако одговара свака политичког и културног живота: асоцијативна, реакција, партизанство, савлада, бада, не, итд. и такој срдим, итд. је нешто карактеристично изразило, јавно се, делало и створило Светозар Марковић. У ту и такву средину што је он да пресели своје добро и направио што је могуће у Русији и Швајцарској. Од тогао друштва што је Марковић да створи социјалистичко друштво.

Насловно је иште да је Марковић био један од оних, у оном доба ретких људи, који је исторички био теоретичар, пропагандиста и организатор. За њега се без претеривања може рећи да је био човек од велике, неуспориве борбе за своја начела.

Људи као што је Марковић извршавају своју дужност не ограничавају на једно поље рада. Свако је сваткога живота и свате занатско и социјално знања, примењено је на сва поља људске делатности. Његов рад, на политичком и социјалном пољу, јавно у друштвеном животу и политичком животу, историјски гледано, мање ваљано и значајно од његовог рада на оснивању социјалистичке школе, критичког бирократског система, његове борбе против уопште политичког и, уопште, народног слобода. Исто тако од нас мање вредности је и његов рад на уметничком пољу, где је настојао расветлити, ро, итд.

Сестре Марковић, Малица и Ана

привући, да учествује у друштвеном животу. Зато је Марковић био теоријски ослобођени човек. Његов чланак Да ми ја имамо слободу да буди јавно изјављеној и Ослобођење интелектуално, јасно показује како је он имао свега прена омак, пријаву и како га је сваткога. Разумно је он добро да је његово питање своје дамо, оног сплет друштвеног односа, који се не може решити дефинитивно све док се не одваја од живота и не распада. Зато је он да јасно питање своје питање одваја и за себе, и да ће њега бити потпуно слободна тек онда кад отргне ваљано човечанства буде слободна.

Али прави однос, Марковићеве прена и његовој способности да буди јавно изјављеној својим из његовог односа према сестрама Марковић, Маљу писанима који су остали од Марковића израз се и добар број оних, који су биле писане сестрама А. и М. Марковић, а које су биле, како се зна, поборнице социјалистичког живота, као и сам Марковић. Ова писма су богат извор за проучавање његовог односа према интелектуалном друштвеном, проблемима, што ми његовој доноси и ставља пред човека. Из њих се пре свега јасно види како се Марковић односио према женама, које, сватко и искривни борци за јавно социјализам, јесту његове „Друге сестре“, „Мале пријатељице“.

АДЕЛ НЕМЕШАЊИ

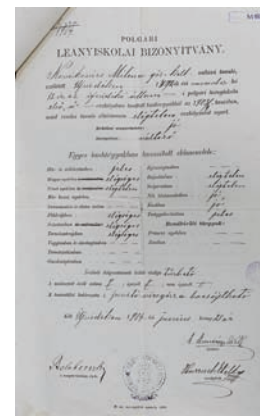
Адел Немешањи / Nemessányi Adél (1857–1933) је била педагошкиња, прва директорка новосадске Мађарске краљевске државне грађанске девојачке школе и оснивачица новосадског огранка Друштва за унапређење образовања жене – *Марија Доротеја (Mária Dorottya)*. Рођена је у Липтосентмиклошу (Liptovský Mikuláš). Школовала се у свом родном месту, Братислави и Будимпешти. Године 1876. примљена је за наставницу Девојачке грађанске школе у Секешфехервару. За директорку новосадске Мађарске краљевске државне грађанске девојачке школе именована је 1884.

Мелхиор Ердујхељи у *Историји Новог Сада* помиње Адел Немешањи као успешну школску управницу. Тако он најпре наводи да је школске 1876/7. отворен први разред Мађарске краљевске државне грађанске девојачке школе. Школа је 1880. имала четири разреда, четири редовне и две помоћне учитељице, а 1894. осам „учитељских снага“, а управница је била Адел Немешањи. Успешност школе Ердујхељи је мерио бројем уписаних ученица, па је тако констатовао да је њихов број растао из године у годину, а успех је утолико био већи уколико се у обзир узме чињеница да је упоредо радила и Српска виша девојачка школа, те да су у школи са наставом на мађарском језику „велики број питомица... биле Српкиње и Немце“. Позивајући се на извештај сенатора Мише Димитријевића од 24. јануара 1877, Васа Стајић у *Грађи за културну историју Новог Сада* помиње обе новосадске више девојачке школе тако да се види да је (и поред многобројнијег наставног кадра и очито садржајније наставе у Српској вишој девојачкој школи) за Мађарску краљевску државну грађанску девојачку школу владало веће интересовање.

О приватном животу Адел Немешањи има мало података. Била је кћи Јаноша Немешањија (1832–1899), краљевског саветника, надзорника мађарских и словачких школа, угледног члана новосадске евангеличке заједнице, који је за заслуге на просветном пољу добио мађарско племство. Аустријски цар и угарски краљ Франц Јозеф I одликовао је 1913. Адел Немешањи „златним крстом“, а о томе је писао и новосадски Женски свет. Адел Немешањи је умрла у Новом Саду, сахрањена је 8. марта 1933. у породичној гробници Немешањијевих на евангеличком делу гробља у Футошкој улици. Данас једна улица у новосадском насељу Ветерник носи њено име.

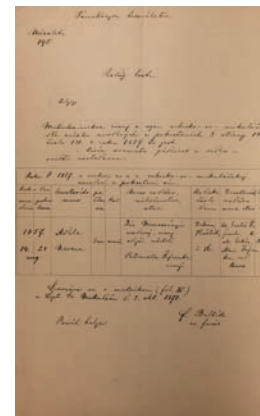
Адел Немешањи / Nemessányi Adél (1857–1933) је била директорка новосадске Мађарске краљевске државне грађанске девојачке школе, прва директорка школе у Новом Саду.

Г.С.

Дом Немешањијевих се, према истраживању Војислава Пушкара, налазио у данашњој новосадској улици Петра Драпшина 29. Кућа више не постоји. Адел Немешањи је умрла у Новом Саду. Сахрањена је на Евангеличком гробљу у Футошкој улици. Подаци о гробници Немешањијевих показују да су ту сахрањени Јанош Немешањи, његова супруга Петронела рођ. Шефранка (1834–1919) и њихова кћи Адел Немешањи. Њеним именом је названа једна улица у Ветернику. Предлог је да се спомен-плоча постави у улици која носи њено име.

С.К.

Овом школском 1012 –13. г. навршила је управитељица огдашње државне грађанске женске школе, г-ђица *Адела Немешањи*, 30 година свога наставничког рада и ту је прилику употребила врховна школска власт, да препоручи ову заслужну просветну раденицу Њег. Величанству краљу Францу Јосифу I да ју награди и награђена је златним крстом за заслуге.

Ujvidék

Ferenc József-lér

МИЛЕВА СИМИЋ

Милева Симић (1859–1946) је за педагошку и књижевну делатност била одликована признањима обе српске владарске породице и то: Орденом краљева Дома I степена (Обреновићи) и Орденом Светог Саве IV степена (Карађорђевићи). Новосадска и војвођанска јавност јој је благодарност и поштовање показала 1938, када је у организацији Матице напредних жена свечано обележен њен осамдесети рођендан.

Рођена је у Новом Саду, у породици академског сликара Павла Симића и Јелисавете Јовшић – кћери Григорија Јовшића, новосадског адвоката и једно време градоначелника Новог Сада. Милева Симић је као дванаестогодишњакиња успела да, и поред формалних препрека (неодговарајућа доб), упише Учитељску школу у Сомбору. Као петнаестогодишњакиња ангажована је за наставницу у новосадској Српској вишој девојачкој школи, а као седамнаестогодишњакиња је, после очеве смрти, преузела бригу о мајци, браћи и сестри. Милева Симић је више од три деценије била наставница, најпре Српске више девојачке школе у Новом Саду (предавала је домаћинство, педагогију, ручни рад, поуке о здрављу, цртање, гимнастику и немачки језик), а неколико година после Првог светског рата, и Државне женске грађанске школе у истом граду. Ауторка је уџбеника за девојачке школе *Кућарство* (1892, 1921. и 1926) и *Педагогија* (1894), неколико објављених радова о васпитању женске деце и стручних и корисних педагошких и општеобразовних текстова намењених младим мајкама и женском свету.

Њене прозоришне игре за децу (дечје глуме), инспирисане и посвећене њеним ученицама, извођене су широм Војводине. Превела је неколико Хајнеових и Гетеових стихова, приповетке Паула Хајзеа, Леополда фон Сахер-Мазоха, Јокаија Мора и других и написала преко четрдесет приповедака које су објављене у листовима и часописима на српском језику од краја 19. до првих деценија 20. века. Била је позната по краткој форми књижевних текстова који су објављени у дневним листовима и месечним часописима. То илуструју њени радови у *Бранику* и *Женском свету*. Њени амбициознији књижевни радови објављени су у *Стражилову*,

Драгомиљу, Годишњаку Матице српске. Њене приповетке и новеле настајале су у ери романтизма и реализма, на подлози оног војвођанског мултилингвалног, европски оријентисаног света који је у српску књижевност увео Јаков Игњатовић.

Обилазећи Срем, Банат и, нарочито, Бачку, током три деценије је сакупила задивљујући број народних песама које су жене стварале и као збирку *Српске народне женске песме (Ројтанске песме)* их, пре почетка Првог светског рата, предала Матици српској. Књига је требало да буде издата у едицији *Књиге Матице српске*, али не само да се то није десило, већ је у Рукописном одељењу Матице српске дело изгубљено. Књижевни одбор Матице српске је 1940. књижевницу препоручио Књижевном савету за чланицу, образлажући тај предлог и значајем збирке која је тада још лежала у рукопису. Захваљујући препису сачуваном у породичној архиви и Марији Клеут која је дело приредила за штампу, *Ројтанске песме* су објављене у Новом Саду више од сто година пошто су ушле у Матицу српску.

Искуство Милеве Симић у нашу књижевност на велика врата уводи жене које су зарађивале пишући и то на неколико планова: превођењем, објављивањем прича, приповетки и новела у периодици, објављивањем дечјих глума, у послу са уџбеницима, а забележено је да је, на књижевном конкурс Матице српске, добила 200 круна за шалвиву игру у једном чину *Ретка срећа*. Данас, њој у част, једна улица у Новом Саду носи њено име. Милева Симић је живела и умрла у Грчкошколској улици, у кући која се данас налази на броју 10.

Милева Симић (1859–1946), педагошкиња, књижевница и преводитељка, била је прва жена ауторка уџбеника на српском језику.

Г.С.

Милева Симић је живела у Темеринској 21, у кући коју је поседовао њен отац Павле Симић. Касније је живела у Грчкошколској 10. Умрла је у Новом Саду, а сахрањена на Алмашком гробљу, гробно место I/2-19Г. Њен гроб је заштићено културно добро. На кући у Темеринској 21, где је Милева неко време живела са оцем, постављена је спомен-плоча која сведочи о томе да је у кући живео њен отац Павле Симић. Милева Симић се не спомиње, што треба допунити постављањем нове спомен-плоче. Једна улица у новосадском насељу Клиса носи њено име. Предлог је да се спомен-плоча постави на кући у Темеринској 21.

С.К.

ЗБОРНИК ПОЗОРИШНИХ ДЕЛА.
СВЕСКА ТРИДЕСЕТРВА.

РЕТКА СРЕЋА.
ШАЉИВА ИГРА У ЈЕДНОМ ЧИНУ.

НАПИСАЛА
МИЛЕВА СИМИЋЕВА.

Наградилa „Матица Српска“
са 200 круна.

ИЗДАЊЕ СРП. КЊИЖАРЕ И ШТАМ. ГАРНИЗЕ
БРАЋЕ М. ПОЛЗВИЋА У НОВОМ САДУ

1900.

Цена
50 погурч

или
25 новч.

52 Српска књижевна и штампарија Умет. деоп. друштво „Национал“ у Новом Саду.

ДЕЛА
МЛАДЕН СИМИЋЕВЕ

ДЕЛА
МИРОСЛАВА КРЛЕЖЕ

Добродоша прелом, позоришна игра за децу у једном чину 40
Ретка срећа, шаљива игра у једном чину наградила „Матица Српска“ са 200 круна 50
Градња прелом, о високој деци 20
Ћукарство за школу и народ 140

„Историја српских школа“ 100
Градња и школа, књига за народско васпитање 20
Дневник Српског народа, књига за народ 20
На јавно прилику, прерада на Крешта, Алексије и Вавила, књига за народ 40
Успроби крме, позоришна игра у једном чину 20

ДЕЛА Марка Цара

Невенчаја, — усвојено с крме 1—
Госпођа са класетицама, прерада с орашкихотка 2—
За кршћеве дане, кршћеве рочишће 2—

ДЕЛА П. АДАМОВА

На обалу и прелом, Савка и преломе на српском језику: I. У Фрушкој Гори. — II. Најма. — III. Прва пут у колу. — IV. Круна. — V. Писак. — VI. Мај браќа. 100
Савка и преломе на српском језику. Преломе: Са сева. —

Желаност. — Српство. — Савка и преломе. — Тања Пуха. — На јавно. — Народна. — На јавно. — Шајка. — Лепотина. — Тешкоћа. — Српство. — Игра је убави. — Прва суд. — Ватрено кола 2—

ПРЕВОДИ ЋИМ. МАНОЛОВИЋА РАЈКА.

Новела А. Деласкоје 120
Лепота од Крашковице 140
Песник и свет од Крашковице 120
Павла и чигра од П. Пруса 120
Позоришна игра од П. Борелсе 50
Простак, роман Огюста 140

Нова, прва на свету од Јосифа I 1—
Љубав прелом, књига за народ 40
Хвала од Х. Шемелова 120
Преломе III-овијева 140
Гам и својина, књига за народ 20
Преломе Веселија Гаршица 1—

Свака порука са 50 погурча поштом у пакетику и то:
Кад поштом за 4 К нова одам књига за 6 К. Кад поштом за 6 К нова одам књига за 8 К.
Кад поштом за 8 К нова одам књига за 12 К или и ш. 2.

Књига узеоше али са * обавезно књигу новачку поштом.

КУЋАРСТВО.

ЗА ШКОЛУ И НАРОД

НАПИСАЛА

Милева Симића,

УЧЕНИКА БИЛЕ ДЕВОЈАКЕ ШКОЛЕ.

У НОВОМ САДУ,

КЊИЖАРЕ И ШТАМПАРИЈЕ БРАЋЕ ПОЛЗВИЋА И ШТАМПАРИЈЕ К. ПАЛЕЊА,

1892.

МИЛИЦА ТОМИЋ

Милица Томић (1859–1944), књижевница, политичарка и новинарка, једна је од седам Војвођанки изабраних за посланице Велике народне Скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена у Банату, Бачкој и Барањи, која је изгласала присаједињење Краљевини Србији. Приватни живот Милице Томић преплиће се са политичким процесима унутар српског народа у Војводини од друге половине 19. века до првих деценија 20. века.

Рођена је у породици Светозара Милетића, најзначајнијег српског политичара у Угарској у другој половини 19. века. Школовала се у Новом Саду, Пешти и Бечу, али студије медицине није уписала јер је преузела на себе део очевих обавеза у време Милетићевог суђења и тамновања. За српског политичара, новинара и публицисту Јашу Томића удала се 1885. Посредством личне преписке, настале много пре удаје за Јашу Томића, Милица је постала жртва политичких обрачуна започетих у новинама (*Браник – Застава*), кулминиралих чаршијским причама, а окончаних тзв. Туцинданском трагедијом 1890, када је Јаша Томић, бранећи част, компромитовану наводним Миличиним писмом, убио опонента, политичара и публицисту Мишу Димитријевића. У тим тешким тренуцима Милица Томић је пружала подршку супругу, као и много година касније, током Првог светског рата, када су Јашу Томића аустроугарске власти затварале и интернирале. После супругове смрти (1922), повукла се из јавног живота. Умрла је у Београду у 85. години.

TIFFANY

TIFFANY

SALE

SMIERNJE

23

PRENOCISTE
TAL
CENY

SALE

SMIERNJE

The Mercantile Company

SALE

SMIERNJE
POPUST na
20%

SALE

SMIERNJE
POPUST na
20%

Њено дело се мора сагледати у контексту интензивне политичке активности Светозара Милетића, затим његових наследника, као и покрета за еманципацију жена у Војводини у другој половини 19. и током две деценије 20. века. На политичку сцену јавно је ступила у време очевог другог тамновања (1876–1879), водећи његову целокупну кореспонденцију и објављујући прве политичке чланке у новосадском листу *Застава*. Активистички рад у женским организацијама Милица Томић је 1881. започела у Добротворној задрузи Српкиња Новосаткиња. Њеним залагањем у Новом Саду је 1905. основано *Посело Српкиња* које постаје Женска читаоница *Посестрима* (1910). Програми *Посестрима* су се, поред часова читања за неписмене жене, састојали од предавања, али и од забавног дела, нарочито ако су се дешавали у сеоским срединама. Организација је имала и хуманитарну компоненту јер су се од прикупљених средстава помагале чланице у невољи. Милица Томић је била оснивачица и главна уредница часописа и календара *Жена* (1911–1914, 1918–1921).

На плану политичке борбе за колективна права српског народа у Хабзбуршкој монархији, Милица Томић има посебно место. Са истомишљеницом Јулком Илић била је на челу акције започете 1907. у окриљу Женске читаонице *Посестрима*, када су жене скупиле 30.000 женских потписа против закона којим се уводи мађарски језик као наставни у све школе у Угарској. Значајна је њена сарадња са познатом боркињом за права жена у Угарској, Рожом (Рожиком) Швимер (Rózsza Schwimmer). Круна активизма жена предвођених Милицом Томић је била 1918, када је Српски народни одбор, који је сазвао Велику народну скупштину Срба, Буњеваца и осталих Словена у Банату, Бачкој и Барањи, дао бирачко право мушкарцима и женама изнад 20. година. Истраживања о животу и делу Милице Томић започета су 2000-их година на Женским студијама и истраживањима у Новом Саду, када је актуелизован значај њеног дела. Тада је једна улица у Новом Саду добила њено име.

Милица Томић (1859–1944), боркиња за женска права, власница и уредница месечника *Жена* (1911–1914, 1918–1921), једна је од седам Војвођанки изабраних за посланице Велике народне скупштине Срба, Буњеваца и осталих Словена Баната, Бачке и Барање која је 1918. прогласила присаједињење Краљевини Србији.

Г.С.

ИЛ П 366
1911/2

ЖЕНА

МЕСЕЧНИ ЧАСОПИС
Уређује Милица Јаше Томића.

Не стоји кућа на земљи — него на осеми.

An illustration showing a woman sitting at a table with three children. One child is seated at the table, another is standing, and a third is sitting on the floor. They appear to be engaged in a meal or a craft activity.

Женска читаоница „Посестрима“ у Новом Саду.

Милица Томић је становала у Дунавској 14, у кући свог оца Светозара Милетића, у којој је једно време била смештена и Матица српска. Кућа се налази у оквиру заштићене просторно-културно историјске целине. Грађена је крајем 18. века, а обновљена је после Буне 1854. Крајем 19. века, у кући је становао Светозар Милетић са породицом, а са њима је, након ћеркине удаје, живео и Јаша Томић. Касније се Милица са супругом преселила у Змај Јовину 23, где је било и седиште Српске радикалне странке. На кући Милетића у Дунавској улици, поред инфо табле које помињу Светозара Милетића и Јашу Томића, 2018. постављена је и спомен-плоча која сведочи да је у кући живела и Милица Томић. Након смрти супруга, Милица Томић је отишла

у Београд, где је живела у стану свог брата Славка Милетића, тада министра у Влади Краљевине СХС. Након смрти брата, последње дане живота је провела у подстанарским становима. Умрла је у Београду. Пренета је и сахрањена на Успенском гробљу у породичној гробници заједно са оцем Светозаром Милетићем и супругом Јашом Томићем. Ова гробница и споменик су заштићено културно добро. Једна улица у новосадском насељу Горње ливаде носи њено име. Скупштина Аутономне покрајине Војводине је 2018. одлучила да Награда за равноправност полова *Милица Томић* буде надаље покрајинско признање које је Влада Војводине за ту област установила 2005.

С.К

66

Поштованим претплатницима

„Жене“.

Док су други књижевни листови дизали за минулу годину и по дана више пута претплату, „Жена“ је хтела то избећи. Сад, у најновије време поскупила је штампа још са 40%. Према овоме и „Жена“ мора сад безусловно подићи цену. Ко је претплатио пола године „Жене“, молимо да доплати за то пола године од- носно још за пети број 2 круне; за друго пола године треба да плати свега 22 круне. Ко је платио целу годину има да доплати до краја године 12 круна. Ко је за друго пола године платио 12 круна, молимо да доплати још 10 круна. Жао нам је што није могло проћи без овога.

Нови Сад, јуна 1919.

Власништво „Жене“.

Босанско-херцеговачка деца.

Ујвидек (Н. Сад), 27. јан. 1918.

Данас су одавде отпутовали у Брод гђа Станоја Станковића и г. Мита Кириловић да у име новосадског одбора, приме 230 босанско-херцеговачке деце, која ће се разместили по Угарској. С њима су и гђа Николе Ђука и г. Петар Рогуља из Загреба. Од ове деце сместиће у Бачку Паланку 160 деце, остале у Товаришево. Ако би стигао и други транспорт деце, та ће се сместити у Бегеч, у Каменицу а још ће примити и Нови Сад. Бегечани долазе колима по децу, у Паланци се спрема одбор са г. Љубишом Марцикићем да их дочека. У овим транспортима што сад стижу, нема одраслих. Види се намера, да се прво спасу деца од глади. Многа банатска и бачка места одазвала су се веома лепо, из чега се види да наш свет и у овим тешким приликама није забора- вио на душу.

Сусрет са Милицом Јаше Томића

Заборава може да падне на вога- бље и ствари, може да падне и на зде, али никада не може да падне заборав на оне људе који су се борили за слободу наше идеје. У такве људе спада Милица Јаше Томића.

Свакако ће нечија поштена рука написати једнога дана њену био- графију. Лице жене која је провела пет деценија у борби за ослобо- њење и равноправност свога пола и свога народа деловаће на нове генерације као опомена: да борба није била једноставна ни лака, и да су први борци напознали на препреке о којима ми данас и не знамо. А на нас је њен лик деловао као гарбиониј, да смо скла- нани и од оних чије нам разумев- ање, врло често, недостаје.

У Жоржа Клемансоа улици жи- ви госпођа Милица Јаше Томића савиша скорошњо, у једној лампете- ној соби. Већ и сама ова скромност ништа нам казује о њеном изван- редном карактеру. Две три слике на зиду, неколико књига, два укра- ричена годишња листа „Жена“ — који је сама уређивала и издавала — ненаметљиво говоре о једном необичном животу.

„Називните што мало изненада до- ласком“, — тако смо се почели пра- вати.

„А да, интервију? Нерадо се да- јем интервјуисати. Управо у принципу сам против. А није то за мене. Испадне да је човек рекао и оно што није и ни помислио. То је, део, за политичаре који сва- кадешно дају изјаве, па су навик- нуте да избегну сваки евентуални неспоразум. Оно што бих вам ја узурати могла рећи било би неко- лико да осветли Војвођански покрет и покрет нас — жена“.

Ипак смо покушале да јој по- ставимо неколико питања у вези са њеним радом, радом њенога оца Светозара Милетића, њеног мужа, у вези са листом „Жена“ и тд.

— Сва су та питања лепа и на месту. Али сва та питања задргу- у историју Војвођанског покрета и покрета војвођанских жена. На њих би се могао одговорити у језику чланака, па тек да се добије јасна слика. А ја то не могу. Не могу део. То би значило да понова уз- њем перо понова да пишем. А то, такође, не могу. Не пишам већ- више година, од смрти свога мужа; моје се перо иступало. А друга је- на ствар: већ је петнаест година како сам се покушала из јаног мо- гота. Не радим нигде, не пишам. За то време се разило, ви данас радите. Ја неких хтеда да моји члан- ци дођу, можда, у колишњу са- ваним данашњим радом и нашим погледима на свет. То што бих вам ја писала било би понављање старог нека тога историји. Појавити се после петнаест година — шта би значило? — Нико није васкрснуо, нико, па се то ни са мном неће до- годити. Не бих ни ја међу вас дошла као Месија. Појавити се сада значило би, део, повамин- рити се — а ја то не желим“.

— Разговор је текао ведро и живо да смо скоро заборавиле са каквим смо страхомштованцем ушле у ову скромну собу.

— Врло рано сам почела да радим, најпре са својим оцем па после са својим мужем. Необично је то било за оно доба и није било лако. Само колико је процедуре требало док сам матурирала. Жене онда нису похаљале гимназију, училе смо приватно, па полагаде. Мо- рала сам ићи у Пенгу, нарочита је требало да студирам медицину, тамо сам комисија ме је испитивала. Хтеда да студирам медицину, али мог су оца ухапсили — тако је мој план осујећен. После неко- лико година сам се удала и почела да радим са својим мужем инте- зивно радити на просоцијану народа, а нарочито жене“.

Госпођа Томић се радо сећа жена које су се бориле за еманципацију

Јаша и Милица Томић, 1885 год.

и чак се одрекле свог личног жи- вота да би проскриле себи пут до науке и друштвеног рада, који је тада жени био потпуно непристу- пачив. Са њимом поштованљас, по- мине неколико имена.

Свака реч оне жене је убедљива и топла; тако говоре само људи који су научени да се жртвују.

Упитали смо на крају — откуд то да сте Ви у листу „Жена“ тре- тирани питања скоро на исти на- чини како ми то данас чинимо?

Одговор је био кратак: ја сам увек гледала у будућност.

Госпођа Томић воли оmlадину и интересује се за њу. Оmlадина је увек носила сваког добра и сваког зла. — Ово друго слободни смо да разумемо као алузину на оне који не схватају довољно и благо- времено оmlадину и њене тежње.

— Јест, ја волим оmlадину. Волим природу, воду, галаму. Не волим тишину. Покрет волим, живот.

Опростили смо се са женом која је била изабрана за посланица Уставотворне скупштине, која је и поред рада у својој земљи сарађивала у неколико европских листова, имала свуда пријатеља и симпатизера, радила истрајно деценијама и својим оштрим пе- ром задржала у тврдокорност људи који су жену потемњивали. По- желела нам је успеха у раду, што су искрено потражиле жене, про- нишљиве очи, који ни данас нису остариле — а које су још пре не- колико деценија гледале у будућ- ност.

Смиља Ивановић

Како да се облачимо?

Милица Јаше Томића.

Нови Сад

И до сад су се женске већином облачиле она- ко, како је било шкољиво по њихово здравље. Али данас се већ тако облаче, да је то постало опасно по јавну сигурност оних, који долазе у близину њихову. Мислим оне дугачке игле, управ оне ражјеве, којима придевају своје пешпире за косу. У скоро свима ев- ропским престовницама догодиле се несреће. Једноме је такав један ражањ избио ско. И публика гласно тражи, да се умеша власт, јер никако не треба да буде дозвољено, да неко доводи у опасност туђу си-

ЈЕЛИЦА БЕЛОВИЋ БЕРНАЦИКОВСКА

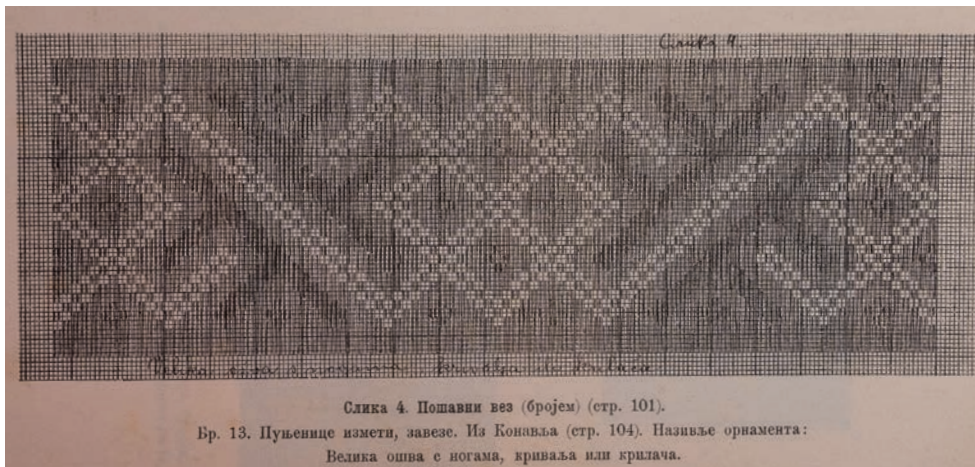
Јелица Беловић Бернациковска (1870–1946) рођена је у Осијеку где је започела школовање које ће наставити у Ђакову и Загребу, а завршити на Вишој педагошкој школи у Бечу и у Паризу. Као педагошкиња је радила у Загребу, Руми, Осијеку, Мостару да би у Бањалуци била постављена за управницу Више девојачке школе. Новосађанка је постала по завршетку Првог светског рата. Педагошку каријеру је наставила у Државној мешовитој грађанској школи у Новом Саду где је дочекала пензију.

Јелица Беловић Бернациковска је књижевни рад започела 1885, објављујући прве књижевне радове у омладинским листовима. Као педагошкиња била је сарадница школских листова који су штампани у Загребу, Сарајеву, Сомбору, Сремским Карловцима. Поред књижевних радова, објављивала је текстове о етнологији, педагогији и у иностраним листовима: *Frankfurter Zeitung*, *Frauenzeitung*, *Revue des Deux Mondes*, *The Gipsy Lore*, *Antropopyteia* и многим другим, а забележено је да је била уредница јединог листа на српском језику у Аустроугарској – *Народна снага* (Сарајево, 1917).

Њен јавни рад на пољу етнологије и фолклористике је био познат и цењен, нарочито на пољу народног веза и симболике народне орнаментике. Њеном заслугом народни везови су систематизовани и у научни дискурс је уведена одговарајућа терминологија. Као стручњакиња за етнологију имала је удела у оснивању Етнографског и обртничко-умјетничког музеја у Загребу. Била је сарадница аустријског професора Фридриха С. Крауса, стручна сарадница етнографских

музеја у Сплиту и Београду и почасна чланица Бечког фолклорног друштва. Једна је од организаторки изложбе *Српска жена* у Прагу 1910. Догађај је био повод да се уради књига-споменица која садржи информације о женама у српском народу које су оставиле траг на пољу културе, науке, педагогије, филантропије. Ради се о књизи *Српкиња: њезин живот и рад, њезин културни развитак и њезина народна умјетност до данас* (Сарајево, 1913) коју је она уредила и која је посвећена Савки Суботић. Фототипско издање ове књиге штампано је сто година после првог издања, у Бањалуци 2013.

Међу најзначајнија дела Јелице Беловић Бернациковске на пољу етнологије и фолклористике спадају: *Грађа за технолошки рјечник женског ручног рада* (Сарајево, 1906), *Музика и песма код Јужних Словена (Musik und Gesang bei den Südslawen)* (Лајпциг, 1923), *Обичаји Јужних Словена (Die Sitten der Südslawen)* (Дрезден, 1927), *Југословенски народни везови* (Нови Сад, 1933) и друга дела. Као Новосађанка, била је утицајна чланица Народног женског савеза Краљевине СХС. Била је прва интелектуалка која је, пишући о књижевном раду Даринке Буље и Данице Бандић у књизи *Српкиња: њезин живот и рад, њезин културни развитак и њезина народна умјетност до данас*, дефинисала женско писмо. Готово сасвим заборављена, умрла је усамљена у Новом Саду.

Јелица Беловић Бернациковска (1870–1946), књижевница, педагошкиња, фолклористкиња, била је и уредница књиге *Српкиња: њезин живот и рад, њезин културни развитак и њезина народна умјетност до данас* (Сарајево, 1913).

Г.С.

Ujvidék

Нови Сад

Erzsébet-tér — Јелизаветин трг

№ 152

Јелица Беловић Бернаџиковска је у Нови Сад дошла тек после Првог светског рата где је живела до смрти. Зна се да је купила кућу у тадашњој Уставској улици 21 (данашњој улици Павла Папа) и да је умрла у кући у Улици Југословенске армије 6 (данашњој Јеврејској улици). Кућа у којој је умрла је срушена због изградње Српског народног позоришта. Сахрањена је на

Успенском гробљу, али њен гроб више није видљив. Због тога је, на предлог Кола српских сестара Епархије бачке, 2021. на Успенском гробљу постављена спомен-плоча која говори о овој знаменитој Новосађанки. Предлог је да једна улица у Новом Саду добије њено име.

С.К.

72

ВИДА ВУЛКО ВАРАЋАНИН

Вида Вулко Варађанин (1871–1957) остаће запамћена у историји Новог Сада као пијанисткиња, једна од оснивачица новосадског Женског музичког удружења, те као активисткиња и чланица Управног одбора Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња и председница Месног одбора Друштва Црвеног крста у периоду између два светска рата. У Новом Саду је завршила основну и Српску вишу девојачку школу, а „клавир“ код познатог педагога Фрање Петрика. Вида Варађанин је јавни ангажман започела уз оца Аркадија Варађанина, директора Српске више девојачке школе, дугогодишњег секретара Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња и уредника *Женског света*.

Њена каријера пијанисткиње успешно се развијала. Зна се да је концертирала у Новом Саду, Панчеву, Сомбору, Великој Кикинди, Београду и Загребу. Неформални музички салон, који је осмислила и водила у сопственој кући, постао је значајно и угледно стециште новосадске музичке елите. Са Милицом Моч, Едитом Валднер и Светоликом Пашћаном 1927. основала је Женско музичко удружење, које је неговало разноврстан репертоар. Хорски одсек Женског музичког удружења је 1929. добио *Златну лиру* на врло угледном такмичењу Певачког савеза Београда.

30
30HA

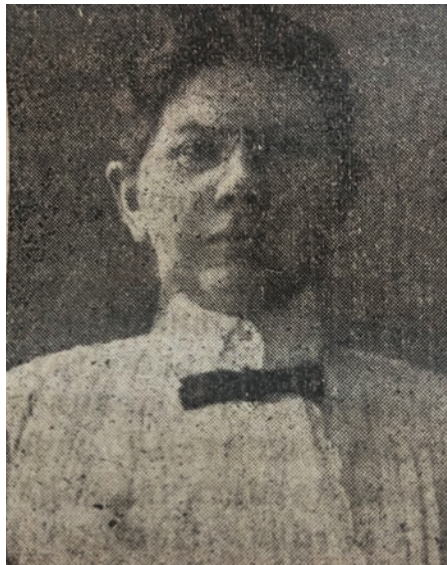

P

P

NO STOPPING

Новосадски огранак Друштва Црвеног крста под њеним руководством разграно је многобројне активности: обданиште са забавиштем на Темеринском путу, склониште за децу (организовано у сарадњи са Новосадском антитуберкулозном лигом), школска кухиња за сиромашне ђаци Петроварадина, Адамовићевог насеља, Салајке, Видовданског насеља и народна кухиња. Зграда Црвеног крста у Новом Саду, која и данас има исту намену, подигнута је у време док је она била на челу организације. За заслуге на пољу културе и хуманизма 1934. одликована је Орденом Св. Саве IV степена.

Вида Вулко Варађанин (1871–1957), музичарка и хуманитарна активисткиња, једна је од оснивачица Женског музичког удружења и дугогодишња председница новосадског огранка Друштва Црвеног крста.

Г.С.

Вида Вулко Варађанин је са родитељима, Аркадијем и Бетом Варађанин, а касније са супругом Александром Вулком, становала на почетку Грчкошколске улице. Кућа више не постоји. Умрла је у Новом Саду, сахрањена је на Успенском гробљу. Предлог је да једна улица у Новом Саду добије њено име, као и да се на згради Црвеног крста постави спомен-плоча њој у част.

С.К.

ЕРЖИКА МИЧАТЕК

Ержика Мичатек / Eržika Mičátková (1872–1951) је рођена у Кисачу, у познатој породици Мичатек, чији су чланови: отац Јан и браћа Владимир и др Људевит били прваци словачке заједнице у Војводини. Породично окружење је за Ержику Мичатек било подстицајна средина из које се она смело отиснула у јавни простор. У часопису *Slovenské pohľady*, у периоду 1900–1932, објављивала је своје претежно преводилачке радове међу којима се истичу преводи Ксавера Шандора Ђалског, Јанка Лесковара и Бранислава Нушића. Њени књижевни радови или текстови полемичке или документарне садржине објављени су у листовима *Dennica* и *Živena*. Међу књижевним радовима треба поменути приповетке: *Dedina*, *Katuškino previnenie* и *Anča samopašnica*. За историју женског покрета значајна је серија текстова у листу *Živena*, у периоду 1924–1927, о раду Средишњег удружења чехословачких жена Краљевине СХС које је основано 1921. у Новом Саду, а на чијем челу је Ержика Мичатек наследила Јудмилу Хурбан.

DEKORACIJA
STAN NA
PROJAKU
KUC. ARHIT. IZ
KRAJOLJE
KRAJOLJE
KRAJOLJE
KRAJOLJE

fashion 1

ДЕЧЈА
ОБУВА

ADVOKAT

ANATOMIC
SEWING
OUTLET

APARTMAN
San Ivo

КОНТАКТ
KONTAKT

КОНТАКТ
KONTAKT

Modena
Fashion

Modena
Fashion

KONTAKT

Циљеви удружења били су усклађени са „народним циљевима“ које је словачка заједница имала на социјалном, културном и просветном плану. Само у Новом Саду друштво је окупило 110 чланица. Ержика Мичатек је била једна од угледних чланица Народног женског савеза Краљевине СХС/Југославије, активна учесница многих женских скупова, а биће запамћена по томе што је иницирала резолуцију о заштити Словакиња, међу којима је било много врло младих девојака које су као послуга радиле у Београду. За рад на пољу подизања народне културе, нарочито међу женама у словачкој заједници у Војводини, Ержика Мичатек је одликована Орденом Св. Саве V реда којим ју је одликовао краљ Александар Карађорђевић.

Ержика Мичатек / Eržika Mičátková (1872–1951), књижевница и преводитељка, биће запамћена као председница Средишњег удружења чехословачких жена у Краљевини СХС/Југославији.

Г.С.

Ержика Мичатек је за време боравка у Новом Саду становала је у Дунавској 13. У Новом Саду и Кисачу не постоје обележја нити улице које носе њено име и подсећају на просветне и културне активности Ержике Мичатек, нити на њен рад у оквиру Средишњег удружења чехословачких жена у Краљевини СХС/Југославији. Предлог је да једна улица у Кисачу добије њено име.

С.К.

1. Рената Тиршова, Чехиња, кћи оснивача соколства Фигнера, супруга сокола Тирша — и сама је велика жена чехословачког народа. Данас је то једна бодра стара госпођа од 70 година, уважена, призната заслужна радница на пољу васпитања женске омладине, снажења националних мисли, оснивања женских стручних школа. — 2. Јелисавета Мичаткова, агилна председница друштва чехословачких жена у Југославији, из познате велике словенске породице, у родној јој словачкој ношњи. Увек је будна у ширењу словенске зајамности и топло се залаже за срдачне односе између жена Чехословачке и наше Краљевине. — Боžена Викова Кунетицка, чувена списатељица, политичар у правом смислу речи, јер је још за време аустро-угарске власти била изабрана за посланика. Дакле, прва жена посланик у Чехословачкој, коју су бирали мушкарци — бирачи, у Болеслави. Велике су заслуге ове умне чешке жене, која је ватрени поборник за грађанска и политичка права жена уопште, а неуморна на народном делу.

1. и 2. Чехословачке ношње су живописне, сликовите. Са смислом и љубављу негује их народ и интелигенција. Домаћа индустрија чехословачка позната је широм цела света, а за то је заслужна, на првом месту, образована жена братског народа, која је умела у простоме народу пробудити и оснажити љубав према свему што је национално, па тиме створити и изворе економског богатства о чему сведочи напредна домаћа индустрија Чехословачке Републике.

ОЛГА КРНО

Олга Крно / Anna Ol'ga L'udmila Krnová (1874–1971) биће запамћена као прва председница Матице напредних жена, организације настале у Новом Саду 1921, тако што је Коло напредног женскиња, основано 1919, прешло под окриље Матице српске и променило назив организације али не и циљеве. Организација је понуђеним концептом намеравала да „отргне жену из друштвене пасивности“, да покрене женске редове на начин да се превазиђе сестринство у оквиру једне нације и тако утиче да жене крену ка позицији активне и корисне грађанке. Чланице Кола напредног женскиња, а затим и Матице напредних жена нису само осмислиле, организовале и одржавале просветно-културну трибину, познату као Народни универзитет, већ су увеле у јавни простор систем течајева страних и српског језика, посебну школу за раднице свиларе и друге програме. Олга Крно је председавала организацијом у кључном, почетном раздобљу када се усталио програм рада и правила функционисања организације. Лично је настојала да се, поред већ етаблираних програма, уведу и програми за децу (причање бајки уз одговарајуће филмске пројекције), али се због недостатка техничких могућности од тога одустало. На челу организације је била до септембра 1923. Оставку је поднела јер није више могла „стално боравити у Новом Саду“. Чланице Матице напредних жена биле су и надаље у контакту са њом јер се у адресару организације налази њена прашка адреса (Praha, Dejvice Velvarská 47).

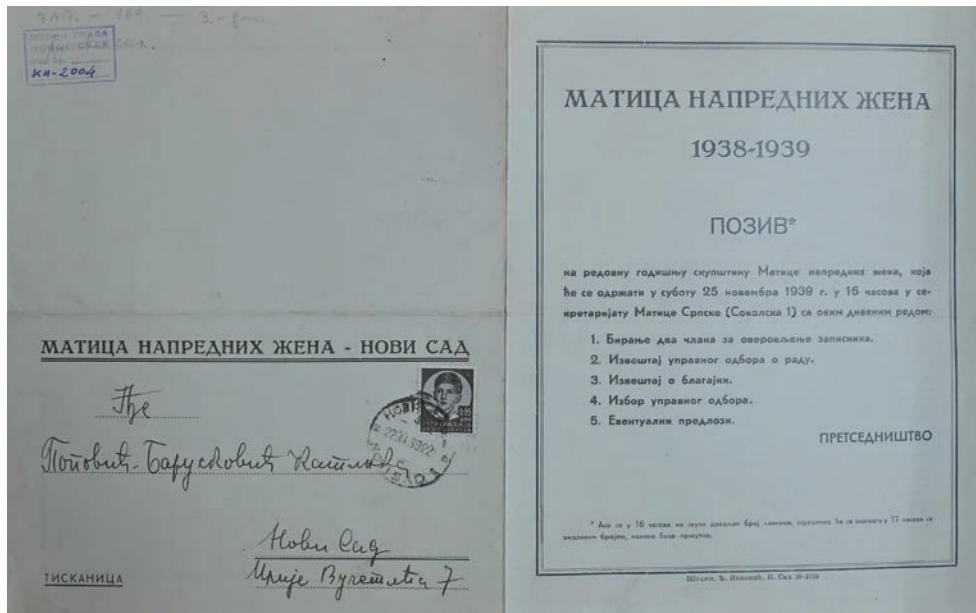

33

PROVANCE

PROVANCE

Када је Матица српска новим Уставом из 1920. омогућила женама да из пасивне улоге „помагача“ пређу у активни статус чланова оснивача, то право је почетком 1921. искористила и Олга Крно. О њеном приватном животу се зна да је рођена у Ружомбероку у Словачкој, у породици Бениач. Удајом за адвоката Милоша Крна, једног од првака словачке заједнице у Војводини, постала је Новосађанка.

Олга Крно / Anna Ol'ga L'udmila Krnová (1874–1971) је била прва председница Матице напредних жена и једна од првих жена активних чланица Матице српске.

Г.С.

Из Архиве Матице напредних жена знамо да је 1919. становала у Текелијиној улици 31. Према истраживању Војислава Пушкарa, пребивалиште породице Милоша и Олге Крно било је у Текелијиној 35 (данашња Шафарикова улица). Милош Крно је преминуо 1917. у Новом Саду, где је и сахрањен, а Олга је умрла у Братислави, где је и сахрањена. Предлог је да једна улица у Новом Саду добије њено име.

С.К.

Самача се да ми се изјављује, да како њихов
 макар М. М. М. није знала за пароду, а Мамича Браћка
 мимамиса писале којима дају и појављује за пароду, ма че-
 мо ми мај писале појављује, ма чека ми мај изјављује
 којима даје да ми се изјављује за мију евреју.

Имамо да ми се изјављује председавача која у пароди
 на Мамича Мајродних даје макар мију за пароду,
 ма чека мије мајма даје ми и еврејима на евреје
 којима изјављује.

Пошто нема писаних писма на државне да
 дају и ја председавача зајављује редовну.

Нови Сад, 21. Октобра 1922.

Редовник:
 Р. Р. Милић

Председница:
 Олија Јефка

Број	Име и презиме.	Име отаџбе	Колуџица	Ладина	Улица
42.	Илија Јолановић	Знајева	5	12	17
43.	Олија Јанковић	Знајева	5	24	29
44.	Милка Јолановић	Огњанић	5	6	11
45.	Зорка Јефковић	Знајева	5	24	29
46.	Јелка Јолановић	Знајева	-	-	-
47.	Јелка Јолановић	Знајева	5	12	17
48.	Зора Јолановић	"	5	12	17
49.	Зорка Јолановић	Јефковић	8	12	20
50.	Олија Јефка	Јефковић	5	12	17
51.	Бера Козаћ	Миле	5	12	17
52.	Катерина Козаћ	Јефковић	5	12	17
53.	Илија Козаћ	Јефковић	5	12	17
54.	Зорка Козаћ	Јефковић	5	12	17
55.	Зора Козаћ	Јефка	5	6	11
56.	Јелка Козаћ	Јефковић	5	6	11
57.	Емилија Козаћ	"	5	6	11
58.	Катерина Козаћ	Миле	5	12	17
59.	Милка Козаћ	"	-	12	12
60.	Зорка Козаћ	Знајева	5	12	17
61.	Милка Козаћ	"	5	12	17

321

МИЛЕВА МАРИЋ АЈНШТАЈН

Милева Марић Ајнштајн (1875–1948) је рођена у Тителу, у кући Атанасија Ружића, свог деде по мајци. Отац Милош Марић је убрзо породицу преселио у Руму где је добио чиновничку службу. Милева се најпре школовала у Руми и Сремској Митровици. Српску вишу девојачку школу завршила је у Новом Саду, а затим је школовање у гимназији наставила у Шапцу, а завршила у Загребу, добивши претходно дозволу да похађа школу коју су могли уписати само мушкарци. На Универзитету у Цириху, Милева Марић се 1896. прво уписала на студије медицине, да би се убрзо пребацила на Државну политехничку школу где је студирала математику и физику као пета жена која је успела да упише ту школу. Прве две године студија за Милеву Марић су биле успешне, али изабране студије ипак није успела да заврши. Током студија, Милева Марић је упознала Алберта Ајнштајна за кога се удала 1903. Родила је троје деце, кћерку Лизерл, рођену ван брака, о чијој се судбини данас ништа не зна, и синове Ханса Алберта и Едуарда. Новосађани често истичу податак да су синови Милеве Марић и Алберта Ајнштајна крштени 1913. у Николајевској цркви по православном обреду. Брак са Ајнштајном је био компликован, а завршио се прво раздвајањем 1914, а затим и разводом 1919.

Њена неоспорно велика надареност за математику, њена озбиљност и вредноћа, записи самог Алберта Ајнштајна о томе колико му њено знање математике помаже у раду, били су и остали темељ на којем до данас трају дебате о Милеви Марић Ајнштајн као научници. У том контексту се не може заобићи теза по којој је њен допринос Ајнштајновом научном раду неоспоран, а постоје и тврдње које експлицитно говоре о њеном уделу у Ајнштајновој Специјалној и Општој теорији релативитета. Новчани износ Нобелове награде за развој теорије физике коју је Алберт Ајнштајн добио 1921. најпре за објашњење фотоелектричног ефекта, а који је објављен 1905. у време интензивног рада са Милевом Марић Ајнштајн, поклонио је њој.

19 07

20

Но, новац јој није донео спокој и олакшање јер је већи део новца утрошила на негу болесног сина Едуарда. Уследиле су затим године несигурности и патње због синовљеве болести, новчаних проблема и усамљености. Милева Марић Ајнштајн је умрла 1948. у Цириху, где је и сахрањена. Једна улица у Новом Саду, једна у Каћу, новосадска Средња техничка школа као и награда за најбоље студенте, магистранде и докторанде математике, коју је Универзитет у Новом Саду установио 1994, носе њено име. Кућа коју је њен отац саградио 1907. у Кисачкој улици број 20 и данас привлачи посетиоце, мада у њој не постоји спомен-соба која би говорила о једном интимном и научном партнерству човека који је својим идејама трајно задужио човечанство и жене блиставог ума и трагичног усуда која је за њега једно време била неоспорно и важно надахнуће.

Милева Марић Ајнштајн (1875–1948), математичарка блиставог ума и трагичног усуда, била је једно време интимна и научна партнерка Алберта Ајнштајна.

Г.С.

Милева Марић Ајнштајн је становала је у Кисачкој 20, у кући коју је 1907. саградио њен отац Милош Марић. Кућа је колском капијом подељена на два неједнака дела. Заштићена је као културно добро, а 1975. на прочељу је постављена спомен-плоча која је касније уклоњена јер подаци нису били тачни. Конзерваторска и рестаураторска обнова куће породице Марић завршена је 2019, а том приликом је постављена и инфотабла која обавештава да је кућу подигао Милош Марић (1846–1922) и да су у њој једно време боравили Милева Марић Ајнштајн и Милош Марић Млађи (1885–1944).

С.К.

Ujvidék. — Нови-Сад.

Duna-utca. — Дунавска улица. — Donau-Gasse

ДАРИНКА ГРУЈИЋ

Даринка Грујић (1878–1958) је рођена у Крагујевцу, у угледној породици Радовић. У Београду је завршила Вишу девојачку школу и затим постала дворска дама краљице Наталије Обреновић. У Америку је отишла пре почетка Првог светског рата и убрзо постала председница удружења *Српска жена* у Њујорку.

Почетак Првог светског рата и вести о великом страдању српског народа затекли су је у Америци, где је одмах започела да прикупља помоћ коју је лично однела, прво у Краљевину Србију 1914, а затим и у Скопље, где је 1915. организовала први прихватни центар за децу без родитеља која су успела да побегну од страшних ратних разарања у Србији. Сличне домове и прихватне центре, од којих су неки имали и школе са забавиштем, Даринка Грујић је организовала у Солуну и у Ници.

У ослобођеном Београду је, 1918. године, организовала дом за децу без родитеља у чијем саставу су радиле чарапара и шивачка радионица, у којима су радиле сиромашне жене којима је то био једини извор прихода. Следеће године, Даринка Грујић је београдски дом оставила на старање Београдском женском друштву, а она је у Сремској Каменици у дворцу Марцибањи-Карачоњи организовала Српско-американски дом за децу без родитеља. Дворац је откупљен 1923. новцем Џона Фротингема, а у дворцу је установљена истоимена задужбина за децу без родитеља коју је водила Даринка Грујић. У Дому је постојао део за основце, гимназијалце, децу у учитељској, трговачкој и занатским школама, одељења за ткање са курсом ткања, израду одела и народни вез. У саставу Дома је била и мала економија (повртњак, пчелињак, део за краве, кокошке и др.). Ту је једно време радила и Домаћичка школа. Године 1931, Српско-американски дом је затворен. Кроз њега је прошло око 2.250 деце која су ту нашла бригу, топлину и могућност школовања.

После затварања Дома у Сремској Каменици, Даринка Грујић је отишла у Београд где се и даље старала о деци без родитеља. Умрла је у Београду, где је и сахрањена. Дечје село у Новом Саду, институција која брине о деци без родитеља, наставак је оне исте бриге коју је у Сремској Каменици започела Даринка Грујић. Једна улица у Сремској Каменици носи њено име.

Даринка Грујић (1878–1958) је у дворцу Марцибањи-Карачоњи основала и водила Српско-американски дом за децу без родитеља у периоду 1919–1931.

Г.С.

Даринка Грујић је Српско-американски дом основала у дворцу који је саграђен крајем 18. и почетком 19. века. Саградила га је племићка породица Марцибањи де Пухо, а касније је био у поседу породице Карачоњи. Откупљен је новцем Џона Фротингема за потребе Српско-американског дома који је водила Даринка Грујић. Дворац је споменик културе од великог значаја, на његовој фасади стоји спомен-плоча на којој се може прочитати ко је подигао овај дворац, али не и то да је служио у хуманитарне сврхе и да је њиме једно време управљала изузетна жена. Предлог је да се спомен-плоча о томе постави поред оне која говори о првим власницима дворца.

С.К.

Господе Гробић у њиху својих најмањих савремена у Манастиру 1931. године

Деца Српско Америчког Орфелината са
свима осталим

Честитају Божићне Празнике и Нову Годину.

Наменица (Срем) 1931.

Дар Божјих Ђедокић

ЈЕЛЕНА КОН

Јелена Кон (1883–1942) је рођена у Ајзенштату (Аустрија), а Новосађанка је постала удајом за Јулија Кона, угледног трговца и активног члана новосадске Јеврејске општине између два светска рата. Током велике економске кризе, која се нарочито осетила током тридесетих година 20. века, Јелена Кон је одлучила да помогне најугроженијим категоријама становништва и то без обзира на веру и нацију. Тако је, 1925. године, настала једна од најзначајнијих хуманитарних организација у Новом Саду – *Кора хлеба и Дечје обданиште* – за помоћ незбринутој и угроженој деци и мајкама.

Јелена Кон је окупила угледне личности, жене и мушкарце, који су прилозима у новцу помогли овај јединствен подухват. Међу угледним Новосађанкама које су подржале пројекат Конове биле су: Теодора (Дора) Дунђерски, Милица Моч, Ерна Бауер, Меланија Новачек и друге. Организација је почела са радом 1925, у простору данашњег Института за јавно здравље Војводине, збрињавајући децу без родитеља и сиромашну децу да би се касније, изградњом нове, наменске зграде и повећањем броја корисника, формирале и посебне целине: дечје обданиште, ђачка трпеза и дом за одојчад у чијем саставу је радило медицинско саветовалиште. У згради *Коре хлеба и Дечјег обданишта*, изграђеној 1933, и данас се налази градско обданиште. Фасаду зграде краси фигура *Мајка и дете* коју је, по замисли Јелене Кон, направио вајар Михајло Кара, творац прве израелске марке.

Да би обезбедила сигурно финансирање институција, Јелена Кон је, поред личног, свакодневног ангажовања у раду организације, организовала и хуманитарне концерте. Зна се да су на њен позив у корист *Коре хлеба и Дечјег обданишта* у

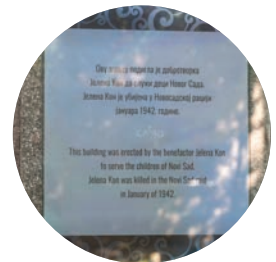
Новом Саду концертирали: Бронислав Хуберман (1928), Артур Рубинштајн (1929), Паул Хиндемит (1929), Гудачки квартет из Дрездена (1936), чак се и гостовање Жозефине Бекер (без веродостојних података) приписује њеном ангажовању. Јелена Кон је, заједно са супругом Јулијем, убијена у Новосадској рацији, погрому који су над Србима и Јеврејима извршили мађарски фашисти 1942. Осим споменика на Дунавском кеју и Штранду, као месту пијетета за све жртве Новосадске рације, не постоји њен засебни гроб.

Јелена Кон (1883–1942) је 1925. основала хуманитарну организацију *Кора хлеба и Дечје обданиште* за децу без родитеља и сиромашну децу свих вера и нација. Дом организације је изграђен 1933.

Г.С.

Супруг Јелене Кон, Јулије Кон, био је власник велике, познате и цењене радње *Код плавог коња* у Улици краља Александра. Зграда у којој је била радња више не постоји. Јелена и Јулије Кон су убијени 1942. у Новосадској рацији и са многим другим жртвама бачени у Дунав. То је разлог што не постоји њено гробно место, осим обележја на Кеју жртава рације и на Штранду, као знак сећања на страдале Новосађане. Данас једна улица у Ветернику, код Ветерничке рампе, носи њено име. У јануару 2020, на згради обданишта *Чаролија*, постављена је табла са следећим текстом на српском и енглеском језику: „Ову зграду подигла је добротворка Јелена Кон да служи деци Новог Сада. Јелена Кон је убијена у Новосадској рацији 1942.“

С.К.

Нови Сад - Јеврејска Синагога
 Novi Sad - Jevrejska Sinagoga

ПРЕПИС за Савез Културних Друштва Нови Сад.

КОРА ХИСТА И ДЕЧЈЕ ОБДАНСТВО
 Нови Сад

ПРЕПИС о Извештају о раду у 1931. год.

И.п.

САВЕТ ОБДАНСТВА ГРАДА НОВОГ САДА .

НОВИ САД .

Уложавајући пажљиво тражењу дау. Изај. СРЕД
 да. Изај. 1931. год., овог протосуданству је част поднети из-
 вештај о раду у година 1931. како следи :

1) ИЗВЕШТАЈ О РАДУ :

Свако сусрето по ноци, дамо се је као скротина,
 дау. Изај. дамо је првог нео породица, одржи чим веро-
 вајно је по 1 кг. док су деца добијали пола кг. хлеба.
 у 1931. год. поднело је 11.200 кг. хлеба.

2) ДЕЧЈЕ ОБДАНСТВО :

У децје обданство доводе родитељи своју децу од
 1-6 година старости, свако дан изјутре и изјудо их кући пред
 вечер. То су деца ових родитеља и старитеља, који нду на рад
 свих својих децова. У обданство се првенствено прилажу деца
 који немају оца.

Свако дете се у обданству кући, лекарски прегледа
 и за време дан је у обданству, просвјачи се у веокомо класи-
 кеде. -- Свако дете, добије свако дан зупина, ручак и ужицу.
 За време дан су у обданству, деца се уче на ред и чистоћу,
 учи се децом поштомат итд. итд.

ДР КЕТРИН МЕКФЕЈЛ

Кетрин Мекфејл /Dr Katherine Stewart MacPhail (1887–1974) рођена је у Шкотској, у околини Глазгова. Њен отац др Доналд Мекфејл није је охрабривао да студира медицину, али је она ипак са успехом 1911. завршила студије. По избијању Првог светског рата, др Кетрин Мекфејл се прикључила особљу Шкотске женске болнице за иностранство (Scottish Women's Hospitals for Foreign Service) коју је основала Федерација шкотских сифражетских организација. Др Кетрин Мекфејл је, са корпусом шкотског медицинског особља, 1915. дошла у Србију, где је радила у крагујевачкој, па у београдској војној болници. Међу многобројним медицинским особљем оболелим од тифуса, те страшне ратне 1915. у Србији, била је и она. После опоравка, наставила је рад у Битољској болници која је била у близини ратних дејстава током Солунске операције.

По завршетку Првог светског рата, у Београду је 1919. основала Енглеско-српску дечју болницу која је била и центар за едукацију медицинског особља. Године 1934, зграду болнице откупило је Министарство здравља Краљевине Југославије. Др Кетрин Мекфејл је напустила Београд и, на предлог пријатељице Даринке Грујић, купила земљиште у Сремској Каменици, на којем је изградила Енглеско-југословенску дечју ортопедску болницу, прву такве врсте у Србији. У болници која је отпочела са радом 1934, лечена су деца оболела од туберкулозе костију и зглобова, рахитиса и сколиозе. Рад болнице су помагали Министарство здравља Краљевине Југославије, краљица Марија Карађорђевић и шкотски Фонд за помоћ деци.

Др Кетрин Мекфејл је почетком Другог светског рата морала да се врати у Шкотску, али се одмах после ослобођења (1945) вратила у Сремску Каменицу, доносећи опрему и санитарски материјал. Нажалост, власти нове социјалистичке Југославије дозволиле су јој да ради само у оквиру УНРА. Године 1947, болница је национализована, а др Кетрин Мекфејл је била принуђена да се врати у Шкотску, где

Др Кетрин Мекфејл са птичаром Шукри Пашом ког је довела са Солунског фронта забавља децу у болници. *Жена и свет*, 1928.

је живела све до смрти. Последњи пут је обишла своју болницу у септембру 1954. То је била прилика да јој грађани Сремске Каменице доделе статус почасне грађанке. Српско лекарско друштво ју је 1973. постхумно изабрало за почасну чланицу, а залагањем Друштва лекара Војводине је, много година касније, постављена њена биста у дворишту болнице. Једна улица у Сремској Каменици носи њено име. У Норичу, граду побратиму Новог Сада, 2007. основан је Фонд Кетрин Мекфејл за обнову некадашње Енглеско-југословенске дечје болнице. Пошта Србије је 2015. издала серију марки посвећену британским хероинама Првог светског рата у Србији, а једна је посвећена њој.

Др Кетрин Мекфејл / Katherine Stewart MacPhail (1887–1974) основала је Енглеско-југословенску дечју ортопедску болницу у Сремској Каменици, прву такве врсте у Србији (1934).

Г.С.

Др Кетрин С. Мекфејл је 1934. купила земљиште за изградњу Енглеско-југословенске дечије болнице. Болница са прекидима ради све до шездесетих година прошлог века, а затворена је 1992. године. Зграда је у власништву Покрајинске болнице. Овај објекат је данас у руинираном стању. Завод за заштиту споменика културе Града Новог Сада га је ставио под претходну заштиту и покренуо поступак за утврђивање објекта за културно добро. Залагањем Друштва лекара Војводине подигнута је биста ове лекарке у дворишту болнице која се налази у Улици др Кетрин Макфејл 39. Попрсје од бронзе на постаменту од камена је рад вајара Ратка Гикића из Новог Сада. Текст на постаменту гласи:

Dr. Katherine S. Macphail
1887-1974.
Друштво лекара Војводине
1988.г.

Др Кетрин Мекфејл је у периоду 1931–1947. становала у кући у Улици Марка Орешковића 1. На фасади ове куће постављена је 1988. спомен-плоча која сведочи о томе.

С.К.

100

АНИЦА САВИЋ РЕБАЦ

Аница Савић Ребац (1892–1953) је рођена у Новом Саду, у породици Милана Савића, једно време секретара Матице српске и уредника *Летописа Матице српске*. Интелектуална средина у којој је живела допринеће да већ као девојчица говори немачки, француски и енглески језик, те да као тринаестогодишњакиња објави превод Бајроновог рада *Манфред*, касније и преводе П. Б. Шелија и Е. Верхарна. Прве оригиналне књижевне радове – песме објавила је 1906. у *Бранковом колу*.

Породица Савић се 1910. преселила у Беч, где је Аница уписала студије класичне филологије, које ће окончати у Београду, по завршетку Првог светског рата. У Београд је дошла 1921, после удаје за Хасана Ребца, и добила прво запослење радећи као супленткиња, затим као професорка у Трећој женској реалној гимназији. За историју феминизма значајан је њен активистички рад у Колу напредног женскиња (Матици напредних жена) и Југословенском удружењу универзитетски образованих жена. Њен боравак у Скопљу, где је отишла пратећи супруга, биће значајан и због познанства са књижевницом Ребеком Вест која је у књизи *Црно јагње и сиви соко* оставила забелешку о Аници и Хасану.

Аница Савић Ребац је, 1932. године, на Филозофском факултету Универзитета у Београду одбранила докторску дисертацију под насловом *Предплатонска еротологија* која је исте године и објављена. У годинама до Другог светског рата објавила је следеће студије и огледе: *Гетеов хеленизам* (1933), *Љубав у филозофији Спинозиној* (1933), *Мистична и трагична мисао код Грка* (1934), *Штефан Георге* (1934), *Платонска и хришћанска љубав* (1936), *Калист* (Kallistos на немачком језику, 1937), *Томас Ман и проблематика наших дана* (1937) и друге. Након Другог светског рата, у

13

13

13

13

есејима *Његош*, *Кабала и Филон*, *Његош и богумилство* и *Песник и његова поезија*, бавила се Његошем и његовим делом *Луча микроkozма*. Аница Савић Ребац је значајна и као преводитељка. Превела је Његошево дело *Луча микроkozма* на енглески и немачки језик, преводила је и Томаса Мана, а у теорију српске књижевности ушла је збирком поезије *Вечери на мору* (1929). По завршетку Другог светског рата, Аница Савић Ребац је изабрана за ванредну, а касније и редовну професорку Филозофског факултета Унивезитета у Београду.

Живот ће окончати самоубиством, како је написала, у „пуној луцидности интелекта и воље“, после изненадне смрти мужа Хасана Ребца, човека који је за њу био отеловљење топлине, ахилејске смелости и балканске ирационалности. Сахрањена је на Новом гробљу у Београду. Постхумно су јој објављена дела: *Античка естетика и наука о књижевности* (1954) и *Хеленски видици* (1966). Захваљујући другој Новосађанки Даринки Зличић, сабрана дела Анице Савић Ребац у седам књига су објављена у периоду 1984–1988. Савременом свеобухватном сагледавању живота и дела Анице Савић Ребац допринос је дала и Љиљана Вулетић монографијом *Живот Анице Савић-Ребац* (2002). Заоставштина Анице Савић Ребац чува се у Матици српској и Универзитетској библиотеци *Светозар Марковић* у Београду.

Аница Савић Ребац (1892–1953), класична филолошкиња, историчарка философије, књижевница, преводитељка, професорка Филолошког факултета Унивезитета у Београду, једна је од најзначајнијих личности наше интелектуалне баштине.

Г.С.

Аница Савић Ребац је током новосадског периода становала у улици Светозара Милетића 13. У тој кући, у којој је живела са родитељима, састајала се тадашња друштвена елита Новог Сада. Портрет Анице Савић Ребац, рад Уроша Предића, чува се у Матици српској. Једна улица у новосадском насељу Слана бара данас носи њено име, као и огранак Градске библиотеке, у којем читаоци могу да позајме књиге на страним језицима и језицима националних мањина. Спомен-обележје треба поставити на кућу у улици Светозара Милетића 13. Аница Савић Ребац залужује да има и бисту у згради Филозофског факултета у Новом Саду.

С.К.

Аница Савић Ребац (стоји) као чланица управе београдског Гајрета. Жена и свет, 1926

ДР НАДА МИЦИЋ ПАКВОР

Др Нада Мицић Паквор (1899–1969) је пореклом из Глине (Хрватска). Медицинске студије је завршила у Загребу 1924. У Новом Саду је пре Другог светског рата започела каријеру прво као лекарка у Школској поликлиници, а затим и као шефица исте установе све до 1941. Према забелешци Теодоре Петровић у књизи *Сећања*, др Нада Мицић је била председница Секције за Војводину Југословенског удружења универзитетски образованих жена, основане у Новом Саду 1932.

После ослобођења Новог Сада, нове власти су је 1944. поставиле за управницу Школске поликлинике. По одлуци Повереништва за народно здравље Главног одбора Народног фронта Војводине, др Нада Мицић Паквор је од 1949. била на челу Управе за заштиту мајке и детета. Била је чланица Покрајинског одбора Антифашистичког фронта жена Војводине (АФЖ Војводине) задужена за едукацију жена на плану здравствене заштите деце. Њени чланци о дечјем здрављу, правилном неговању деце, хигијени, репродуктивном здрављу жена и сличним темама, редовно су објављивани у периоду 1948–1950. у *Гласу жена*, месечнику Покрајинског одбора АФЖ Војводине. Наслови ових поучних текстова који су се разрађивали на читалачким часовима АФЖ, били су: *Мајка припрема поврће за своју децу*, *За малишане који се лекара плаше*, *Хигијена ђака од јутра до мрака*, *Не путуј, мајко*, *без велике потребе са својим одојчетом* и др.

ΠΕΡΙΣΤΑΣΙΑ

им приликама и по-
место да кажу детету не-
ко речи, можда чак и у
вом тону, родитељ му
ује да седне према ње-
почиње своју досадну
нку. Овакви родитељи су
ни да се у поукама са-
главна педагошка му-
. У оваквој породици је
мало радости и смеха.
тељи се из све снаге тру-
буду пуни врлина, они

*Из Обланишта број 2
у Новом Саду*

Од 1962, тада већ примаријус, др Нада Мицић Паквор је била на челу Покрајинског центра за заштиту мајке и детета, који је исте године трансформисан у две институције: Демонстрациони центар са оперативним службама и Покрајински центар за заштиту мајке и детета са посебним задацима, а на челу ове друге институције је др Нада Мицић Паквор била до пензионисања 1964.

Др Нада Мицић Паквор (1899–1969) је више од три деценије била на челу служби које су бринуле о здрављу најмлађих Новосађана и њихових мајки.

Г.С.

Др Нада Мицић Паквор је у Новом Саду становала у улици Николе Тесле 12. Након пензионисања преселила се у Београд, где је умрла и сахрањена. Нема спомен-обележје нити улицу која би нас подсетила на њен велики допринос здравству у Новом Саду. Др Мицић Паквор радила је у Покрајинском центру за здравствену заштиту мајке и детета, који се 1966. спојио са Клиником за дечје болести у јединствену институцију – Институт за здравствену заштиту мајке и детета. Седиште ове нове здравствене институције је било у Хајдук Вељковој 10. Предлог је да се на том месту, на згради Института за здравствену заштиту деце и омладине Војводине, постави спомен-плоча посвећена др Нади Мицић Паквор.

С.К.

Isхранa žene za vreme širudnoće

Iz Porodišta u Kuli — Srećna majka Vera Grujić
sa dva sina

Савети мајкама

Кијавица одојчета и малог детета

Кијавица је толико обична и честа појава код деце, да се на њу не обраћа нека нарочита пажња. Међутим, кијавица није увек последица назаба који за пар дана пролази, а и тада кијавица може да има врло непријатне последице по дете. Кијавица може да буде и знак неке озбиљне или заразне болести. Мресе или мале кобице увек са кијавицом и запаљивом кијавицом постоје болест врло брзо шири. А мресе су обична болест на на коју могу да се надовезу друге болести као запаљене поребрика и а притјена и смрена туберкулоза може да се поврати у озбиљно стање. Кијавица може да буде знак заразне болести — дифтерије у носу. Она код одојчета — ако ипак не пролази — може да буде један од знакова наследног сифилиса. Кијавица се јавља и код особа које су остале на праши-ну, цвеште прашине, животињску длаку и разне мресе.

Код мале деце кијавица може да изазове запаљене средњег уха па тај начин што она изазива запаљене ждреза, а ово прелази путем једног канала који се отвара у ждрезу у само уво. Запаљене средњег уха, које настаје услед кијавице, настаје на тај начин ако деца, чије су носдрве најједнакит. На тај начин утерāju клице које се налазе у ждрезу и носу унутрашње уво. Тако утрпане клице изазивају запаљене средњег уха. Ако би запаљене средњег уха на време стручно не лечи, може то запаљене да се прошири на шупљине кости иза уха па и на саме мозжане опне, а то је врло озбиљна и опасна болест.

18

Кијавица може да пређе и у шупљине костiju горње вилице и чеоне кости. Та су обољена непријатна и изнекују дуготрајно стручно лечење.

Да би се избегле наведене последице кијавице, треба децу научити да код брисања носа дувају само на једну носдрву то значи да док дете дува на једну носдрву, треба другу марширати а претом притиснути.

Одојчету смета кијавица код сисања и дете не сиса вако би требало, јер му је нос замачљан па дете не може да дише. Одојчету са кијавицом треба ставити у носдрве мало бор вазелина, а ако кијавица дуже траје, а дете због ње не може довољно да поспаса, треба мати у прокувану ча-

О побацајима

Материнство је најзавишенији позиј жене. Носити дете, родити га и оћранити је дужност сваке мајке. Данас се жени пролажу различити могућности да осврне трудносћу, да роди и да оћрани своје дете. Мреша највећевиста за жене, породиштва, савеловалишта за децу, јасла, дојилшта, млечних кухиња, дећјих вртића повећава се из године у годину. Брига за мајку и дете на првом је месту. Данас не би сметало ни једна жена да прекида трудносћу али побацаја има још увек, има их много.

Мало има жена које би могле да убиху своје дете а много жена побацује намерно ни авесно децу која носе у стрази не мислећи да је и насилни побацај убиство детета.

Наше жене се лакмислено одлучују на побацај не мислећи на последице. Побацаји могу, у великој већини случајева, да буду опасни по живот жене, а када то није случај, могу да обогате здравствено жену за цео живот.

Насилно и вештачко прекидање трудносће није по-матно у природи. Ниједна животиња не убиха свој плод у стрази, а многа жена то чине. Само у случају ако трудносћу угрожава живот и здравље жене може да се оправда извршење побацаја то јест прекидање трудносће. Жена, која се одлучује на побацај, не мисли, а често и не зна, да може, ако изврши побацај у првој трудносћи, остати неплодна за увек. Многи млади брачни парови желе у првим годинама брака да имају децу да се се проведи и безбрижно живи још док су млади. Због тога замислијеног безбрижног живота и провада се млади највише одлучују на побацај. А шта бива касније ако жена услед извршеног побацаја остане неплодна? Касније, у зрелијим годинама, појави се и код мајке и код жене, када се досаде сви провади, чејња за децом и жеља да имају дете, али узалуд. Жена тада одлази лекару и иде оћјина од лекара до лекара, па тражи помоћ да роди. Само у ретким случајевима могу лекари таквим женама да помогну и да их оспособе на зачеће. Бракови, који услед побацаја остали без деце, могу да постану врло несрећни и они се често и раскидају. За мушкарца то не представља велику несрећу, јер он може наћи жену која се може више да зачне ни са једним мушкарцем. Због тога оба браћа пара треба добро да промишле пре него што се реше на брак.

Мајка са децом није свесна, да врши побацај, изазива своју децу да остану сирочади. Деца без мајке не су права сирочади. Није то можда и наци другу ваљану жену али деца никада неће наћи своју мајку када им мали умре. Нико не може заменити праву матер иако све маћехе нису зле илј pastureћ редко када може према маћехи да оствари ону љубав и поштовање које онећа према својој матери.

Ни жена ни мајка не знају ли не мисле да побацај, скоро у сваком случају, смањује код жене способносћу за сполни живот. Колико има од мушва неспособносћу за сполни живот. Колико има од мушва неспособ-

них жена баћ и једино због насталих последица побацаја и полекоса у брачном животу. Жена који стално нешто боји у малом трбуху је марзовољна и нерасположена за сполни живот и није никакво чудо да муштраји изживљавање осим своје жене, а таквих прилика има доста. I то треба да има на ума жена у другом стању.

Жена која има честе болове у малом трбуху и крстима није увек способна за рад, а и њој долазе од последица које остаје на унутрашњим сполним деловима вештачки побацај.

Болелива мајка нема ни стрпљива са децом. Она нема вредине која је у васпитању деце једно по-треба. Родилји треба да знају да је ведно детинство и добро расположење у породици темељ изградње правог човека. Суморна, нерасположена и болелива мајка неповољно утиче на децу друш. Сукоби међу родилјима, стално суморно расположење у породици остаје врло болна сарпонама из детинства. Ради своје деце и њихове среће мали треба да чува своје здравље. А побацаји утичу неповољно на здравље жено.

Због чега је штетно вршење побацаја? За време трудносће унутрашњи сполни делови тела жене су врло осетљиви према уласку клица у материчу. Код вештачког прекидања трудносће у материчу се унесе клица које могу да изазову отровање крви. Отровање крви је болест од које може и животом да се пласи.

Клица могу да изазову и редовно изазивање код побацаја лакша, у почетку можда и неprimетна, обољена унутрашњих полних делова жене а врло често долази до тежих запаљенија, гнојења у малом трбуху. Та обољена су дуготрајна, ретко се потпуно излаче и остављају трајне непријатности код жана као неподношљивост, тупе болове у малом трбуху и крстима, болове код снајаја и неадовољство у браку. Ето, мир и слога у породици, као што је већ речено, могу да се поремеће и због последица побацаја.

Побацај је и законом забрањен. Ко изврши побацај и редовно прање код жана кроз дуже време. Не је дозвољавана у случајевима када трудносћу претставља опасност по живот и здравље саме трудносће. Наши закони пролажу обољелим трудници могућносћу да се комисијај прегледа да ли трудносћу угрожава же-но троздравље. Ако комисијај лекара нађе да је потребно да се трудносћа прекина, онда се врши побацај у болници. Такви побацаји врше лекари-стручњајци. Овако извршан побацај претставља за жену најмању, скоро никакву, опасносћу.

Од вештачких насилних побацаја може да се поремеће и редовно прање код жана кроз дуже време. Ни то није свеједно по жену здравље.

Побацаји проузрокују често велика крварења па и искрваривање жене које може да буде и смртоносна. Већа а мања дуготрајна крваривања изазивају мучност, замор и смањену отпорносћу према болестима.

Из свега наведеног се јасно види да су насилни побацаји, још када их врше нестручна лица, велико зло по сваку жену која жељ да прекине трудносћу, а осим тога код сваког побацаја извршје се и убиство детета ма колико ситан плод био, а то не сме ниједној мајци да остане на души и савести. D-r N. M. P.

ЕРЖЕБЕТ БЕРЧЕК

Ержебет Берчек /Börcsök Erzsébet (1904–1971) је ауторка првог југословенског романа објављеног на мађарском језику – *Бескрајни зид* (*A végtelen fal*, 1933). Завршила је католичку гимназију у Темишвару (1923), школу у којој су девојке могле само да полажу испите, али и не и да похађају наставу, као и Вишу педагошку школу у Новом Саду (1957).

Тридесетих година 20. века, Ержебет Берчек је била једна од најзначајних књижевница присталица „couleur locale“ окупљених око Корнела Сентелекија. То доказују њени радови: новела *Путник на Нишави* (*Vándor a Nisavánál*, 1931), истоимена збирка новела (1936), роман *Бескрајни зид* (1933), први део аутобиографског романа *Естер* (*Eszter*, 1939), затим чланци, есеји и остали текстови објављени у свим значајнијим листовима на мађарском језику (*Reggeli Újság, Napló, Kultúra, Híd, Jugoszláviai Magyar Újság, Hétről-Hétre, A Mi Irodalmunk*и др.). У њеним књижевним радовима живе слике равнице и људи сатканих од самог живота и снаге, свет различитих вера и језика и живот пун топлине, смирености, меланхолије, а понекад и бесне суровости.

После удаје, Ержебет Берчек се преселила у Вршац, где је радила као наставница немачког и мађарског језика. То је био период када је престала да пише. Њени први књижевни радови, после дуге паузе, јесу драме за децу и одрасле (неке је

сама режирала и поставила за изведбу), затим текстови објављени у листовима *Magyar Szó*, *7 Nap* или изговорени на Радио Новом Саду (Újvidéki Rádió). Другу збирку новела *Људи са Караша (Emberék a Karas mellől, 1963)* и други део романа *Естер (1968)* објавила је после скоро тридесет година књижевног ћутања. Последњи роман *Шари (Sári)* објављен је после смрти књижевнице (1971). Ержебет Берчек је од 1964. живела у Новом Саду, код кћерке, књижевнице Роже Јодал (Jódal Rózsa).

Аутобиографски роман *Естер* објављен је на српском језику у Новом Саду 2002, на предлог Женских студија и истраживања *Милева Марић Ајнштајн*, као заједничко издање Издавачког завода *Форум* и *Футура* публикација. Роман је на српски језик превела Лидија Дмитријев, која је, 2002. године, за превод добила књижевну награду *Корнел Сентелеки (Szenteleky Kornél Irodalmi Díj)*. Роман *Естер* је добио један нови, помало неочекивани живот. Десило се да је узроке тридесетогошњег ћутања књижевнице, у рецензији објављеној у издању романа на српском језику, дала др Ева Хожа. Још једно читање истог дела објављено је као део мастер рада Петре Царет Бакош на енглеском језику под насловом *Гранични роман или ограничени роман: феминистичко читање Естер Ержебет Берчек (Border-Novel or Bordered Novel: A Feminist reading of Erzsébet Börcsök's Eszter)* (Будимпешта, 2010).

У знак сећања на дело Ержебет Берчек, у Панчеву је, у периоду од 14. јануара 1998. до 16. априла 2011, радио Војвођански центар за методологију *Ержебет Берчек*. Да се име и дело књижевнице не би заборавили, у Панчеву је, 16. априла 2011, основан Јужнобанатски књижевни круг *Ержебет Берчек* у оквиру КУД *Петефи Шандор*.

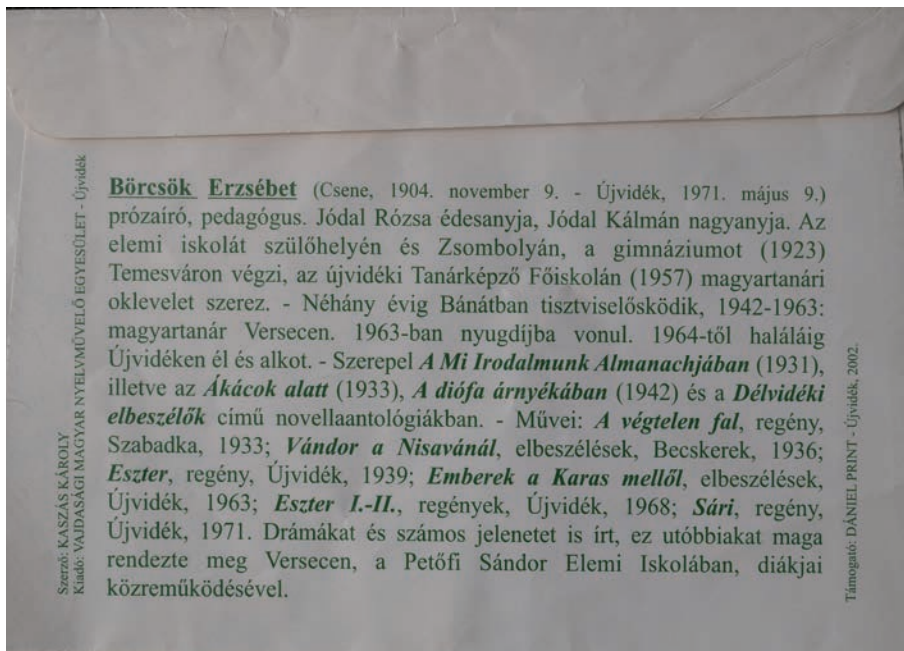
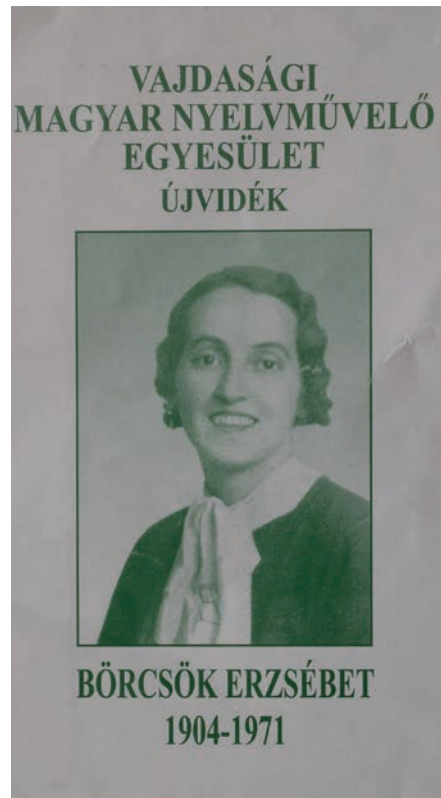
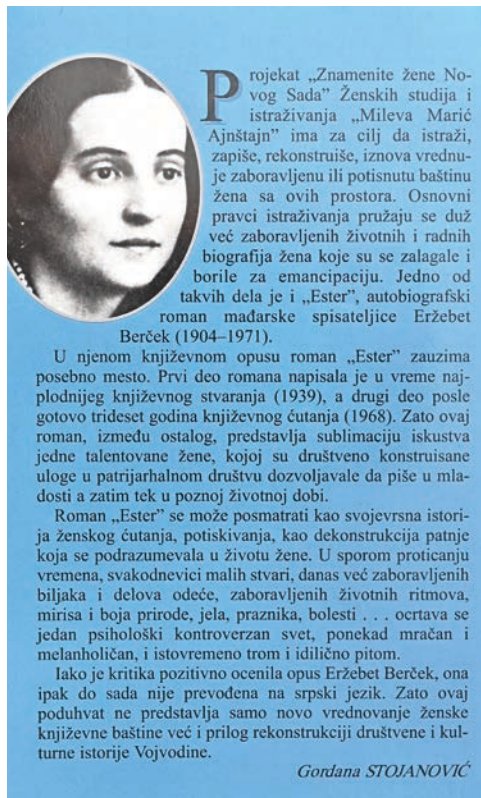
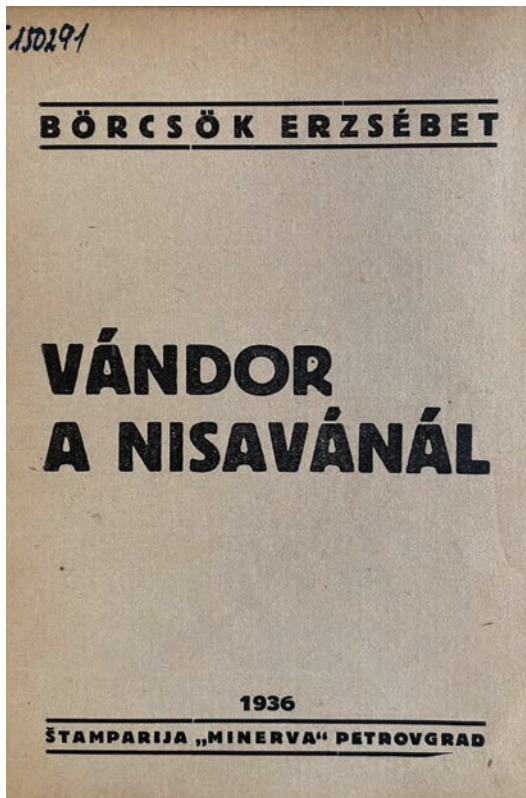
Ержебет Берчек/ Börcsök Erzsébet (1904–1971), књижевница, објавила је *Бескрајни зид (A végtelen fal)*, први југословенски роман на мађарском језику (1933).

Г.С.

Ержебет Берчек је током новосадског периода живела у згради у улици Браће Кркљуш 23, у којој је и умрла. Сахрањена је на Католичком гробљу, гробно место I/09-105. Једна улица у новосадском насељу Горње ливаде носи њено име. Предлог је да се спомен-обележје постави у улици која носи њено име.

С.К.

ДР АНА ЦИМЕР

Др Ана Цимер / dr. Czimmer Anna (1906–1967) је рођена у Араду у Трансилванији. Пре Другог светског рата, радила је једно време као лекарка у Сегедину, као асистенткиња Алберта Сентђерђија (Albert Szent-Györgyi), проналазача витамина Ц и добитника Нобелове награде за медицину 1937. У том периоду објављивала је научне радове у стручним часописима, али је исто тако проучавала и сакупљала податке о народном лечењу. Оно што сада може да се констатује је да је припадала групи истраживача и истраживачица којима је био отворен простор водећих научно-истраживачких и образовних институција у Мађарској у време када је то био научни простор светског значаја: Теоретски институт у Сегедину, Фармаколошки институт у Дебрецину, Бактериолошки институт у Сегедину и Државни хигијенски завод у Будимпешти. Овоме треба додати и податак који је навела у Анкетном листу за лекаре и апотекаре: да је руководила бактериолошким станицама у Коложвару (Клужу) и Новом Саду.

Нови Сад постаје њен дом први пут 1943, а затим и одмах после ослобођења, када започиње лекарску каријеру, прво у Болници за плућне болести на Иришком венцу, а затим и у Диспанзеру за плућне болести у Мајевичкој улици, где је била на челу Бактериолошког одељења. Од 1950. године, била је готово сасвим парализована, али је ипак успевала да одлази на посао, не пропуштајући своје обавезе које су подразумевале коришћење микроскопа.

Ана Цимер је познавала румунску књижевност од Михаи Бениуца до Михаила Садовеануа, а писала је и о књижевности Албера Камија, Марсела Емеа, али и о Хенрију Томасу, списатељици и сликарки без руку и стопала Дениз Легри, швајцарској списатељици Кларис Франсијон, песнику Африке Леополду Сенгору,

понешто о утицају Серена Кјеркегора и Жан-Пол Сартра на француску омладину, о Лајошу Зилахију, швајцарско-француском песнику и приповедачу Блезу Садрару, Фридриху Диренмату, румунском књижевнику Марину Преди и др. Може се рећи да је средином 20. века била део књижевног живота Војводине, непосредно преко објављених превода, критичких и полемичких текстова, посредно преко неформалног књижевног салона који је постојао у њеном стану и преко преписки за многим мађарским књижевницима. Нажалост, занимљива и вредна преписка са многим личностима мађарске културе у Војводини и северно од ње, укључујући и писма Сентђерђија, спаљена су према њеној изричитој жељи.

Значајан је и њен преводилачки рад. Између осталог, са француског је на мађарски језик превела новеле Марсела Емеа и *Малог принца* Антоана де Сент Егзиперија. У Новом Саду је научила српски језик тако да је могла да прати савремену књижевну продукцију на мађарском, румунском и српском језику. Своје књижевне и радове из етнологије објављивала у часописима *Lumina*, *Híd* и омладинским часописима. Етнолошки записи, уз њен преводилачки и публистички рад, уврстиће је у *Историју књижевности југословенских Мађара* Имреа Борија (*A jugoszláviai magyar irodalom története, Bori Imre*) и *Југословенски мађарски књижевни лексикон* Ласла Геролда (*Vajdasági magyar irodalmi lexikon 1918-2014 Gerold László*).

О њеном приватном животу се мало зна. Била је удовица др Грес Беле. Није имала деце. Како је породица одбила да се брине о њој, болесној и тешко покретној, ту обавезу је преузела породица Бенце. Болесна и усамљена, Ана је умрла у 61. години.

др Ана Цимер / dr. Czimmer Anna / dr. Gresz Béláné (1906–1967), лекарка, научница, етнолошкиња и књижевница, остаће запамћена као сарадница Алберта Сентђерђија, проналазача витамина Ц.

Г.С.

Др Ана Цимер је сахрањена на Католичком гробљу под именом Gresz Béláné. Данас је тешко пронаћи њен гроб. Нема обележја нити улицу у Новом Саду. Предлог је да се на згради Диспанзера у Мајевичкој улици постави спомен-обележје које ће подсетити на лекарку и књижевницу Ану Цимер.

С.К.

СОЊА МАРИНКОВИЋ

Соња Маринковић (1916–1941) је рођена у околини Пакраца (Хрватска), у породици свештеника и учитељице. Гимназију је похађала у Сомбору и Новом Саду, а по завршетку гимназијског школовања уписала је и завршила Пољопривредни факултет у Земуну. Као стручњакиња за агрономију радила је у Сомбору и Новом Саду.

У омладински покрет којим је руководила Комунистичка партија Југославије (КПЈ) укључила се као гимназијалка, а у КПЈ је примљена током студија. За чланицу Покрајинског комитета Савеза комунистичке омладине Југославије изабрана је 1938. Од тада је била у групи са комунистима који су организовали и руководили штрајковима, демонстрацијама и другим облицима отпора режиму Краљевине Југославије. За чланицу Покрајинског комитета КПЈ за Војводину изабрана је 1940. Била је задужена за организацију Црвене помоћи намењене жртвама терора режима Краљевине СХС/Југославије. Радило се о пружању материјалне, правне и здравствене помоћи револуционарима и њиховим породицама у периоду 1921–1941.

Због политичког деловања била је хапшена у два наврата: 1939. и 1940. После окупације Краљевине Југославије, од стране Сила осовине и њихових савезника, Соња Маринковић је у Зрењанину са другим члановима Покрајинског комитета КПЈ за Војводину руководила формирањем диверзантских група, првих партизанских одреда и других форми отпора окупаторима у Војводини. Агенти окупаторских власти су је ухапсили 1941. Мучена је током ислеђивања у Зрењанину (Петровграду), али није одала своје саборце и саборкиње. Стрељана је у Багљашу код Зрењанина 1941. За народну херојку је проглашена 1943. У знак почасте њеним именом назване су многе школе у Војводини од којих је једна и у Новом Саду.

Соња Маринковић (1916–1941), револуционарка, народна херојка и комунисткиња, убијена је од стране фашиста у околини Зрењанина.

Г.С.

Соња Маринковић је боравила је у Новом Саду, углавном у изнајмљеним становима као чланица агитационе групе. Једно време је живела у згради у Максима Горког 30, где се данас налазе канцеларије Института за ратарство и повртарство. У Новом Саду, Петроварадину, Сремској Каменици, Ветернику и Руменци, постоје улице које носе њено име, затим једна основна школа у Новом Саду и културно-уметничко друштво су именовани њој у част. Спомен-плоча са ликом Соње Маринковић, од бронзе, рад вајара Јулијане Киш, постављена је 1969. на згради Радничког дома, на почетку Улице Соње Маринковић. Спомен-плоча је украдена, а 2023. поново изливена и постављена. Текст на плочи гласи:

„Соња Маринковић
3. IV 1916 – 31.VII 1941.
народни херој
секретар месног
комитета СКОЈ-а
у Новом Саду
члан Покрајин-
ског комитета
КПЈ за Војводи-
ну стрељана
од окупатора.”

С.К.

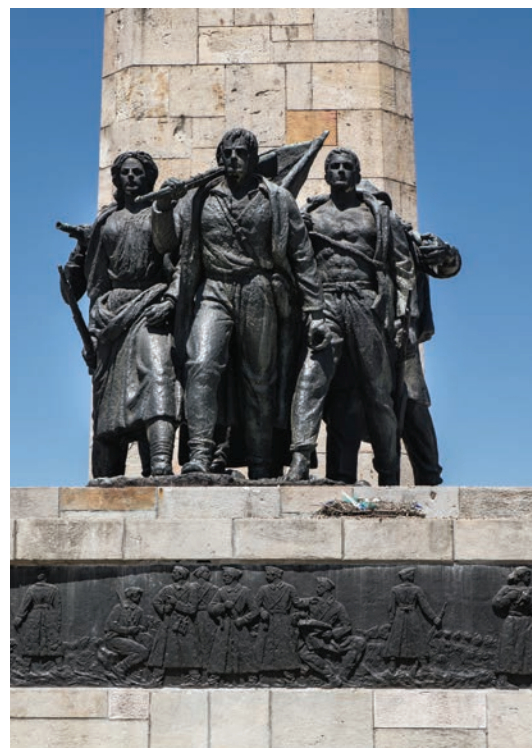
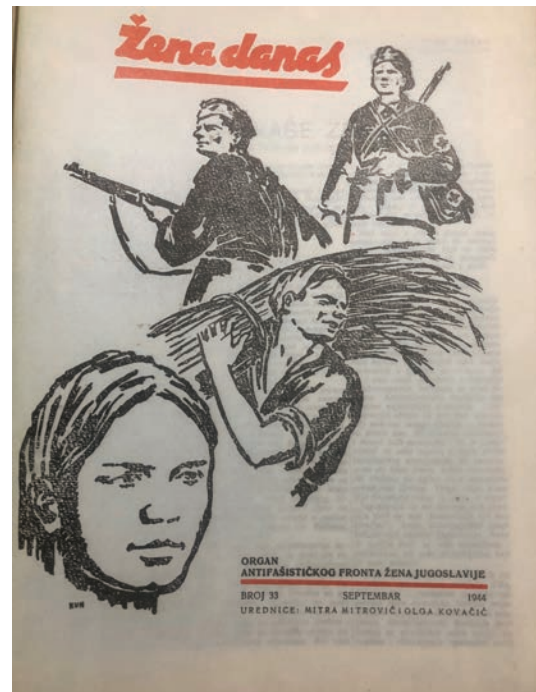

120

SONJA MARINKOVIĆ, inženjer agronomije

Rođjena je 1916 g. u Surdulici u Sremu, maturirala je u N. Sadu, a poljoprivredni fakultet završila je u Beogradu. Od početka svojih studija ona priključila se pokretu naprednih "Narodnih studenata" i intenzivno učestvuje u omladinskom radu u Beogradu među studentima i u N. Sadu među omladinama. Od 1937 g. pa na dalje nema napredne omladinske akcije u N. Sadu u kojoj Sonja ne bi doprinela svojim snagama i svojim radom. Član Omladinskog O-pokreta, višegodišnji predsednik Studentske Matice u N. Sadu, predsednik Omladinske sekcije Ženskog pokreta u N. Sadu, Sonja red proteže se preko toga i na aktivnost u radničkom pokretu, naročito na sektoru Narodne pomoći žrtvama terora reakcije. Njeno odlično držanje pred policijskim vlastima, kada je u dva maha hapšena i poživnuta nemilodernom batinanju, pohvaljeno je od strane najvišeg foruma KPJ za Vojvodinu. Po slomu Jugoslavije ona se svim svojim bićem predala narodno-oslobodilačkoj borbi. Pala je među prvima. Jula meseca 1941 streljana je u Vel. Pečkareku na "Bagljasu" s grupom devedeseterice najboljih boraca za slobodu iz Banata.

Vredna, u poslu uistini neumorna, Sonja je dolazila u red najboljih omladinki u Bačkoj, u red najboljih žena u radničkom pokretu Vojvodine.

ЛИВИЈА (ЛИЛИКА) БЕМ

Ливија (Лилика) Бем / Bem Lívia (1919–1941) је рођена у Сегедину. Са породицом се у Нови Сад преселила 1924. После петог разреда гимназије запослила се као службеница у гвожђари *Грањић* у Дунавској улици. Рано се укључила у напредни покрет, а као чланица КПЈ била је задужена за политички рад у Савезу банкарских, осигуравајућих и трговачких чиновника (СБОТИЧ). Ту је организовала културно-просветни рад, а посебну политичку активност је имала у односу на жене. Била је једна од оснивача Омладинског културно-привредног покрета (ОМПОК) и чланица Главног одбора организације. Такође је била активна у раду јеврејске омладинске организације *Млади стражар (Hashomer Hatzair)*.

После провале штампарије Покрајинског комитета Комунистичке партије Југославије (КПЈ), новосадска полиција је ухапсила петнаест чланова КПЈ и Савеза комунистичке омладине Југославије, међу њима и Лилику Бем. Из затвора је пуштена непосредно пред почетак Другог светског рата, али је била под сталном присмотром и после окупације Бачке. На самом почетку Другог светског рата изабрана је за чланицу Окружног комитета КПЈ за јужну Бачку и Агитпропа Покрајинског комитета КПЈ са седиштем у Новом Саду. Била је једна од одговорних особа за припрему *Вести* које су штампане на српском и мађарском језику.

Ливија Бем је била укључена у активности којима је руководила КПЈ, а чији је циљ био да ослабе, уздрмају и осујете власт мађарских окупационих снага у Новом Саду. Ухапшена је 1941. Под стражом је доведена у затвор где је била подвргнута свирепом мучењу, тада уобичајеном методу изнуђивања података. Ливија Бем никог није одала. Осуђена је на смрт и обешена у Новом Саду, у касарни на Футошком путу.

Ливија (Лилика) Бем / Bem Lívia (1919–1941), револуционарка и комунисткиња, убијена је од стране фашиста у окупираном Новом Саду.

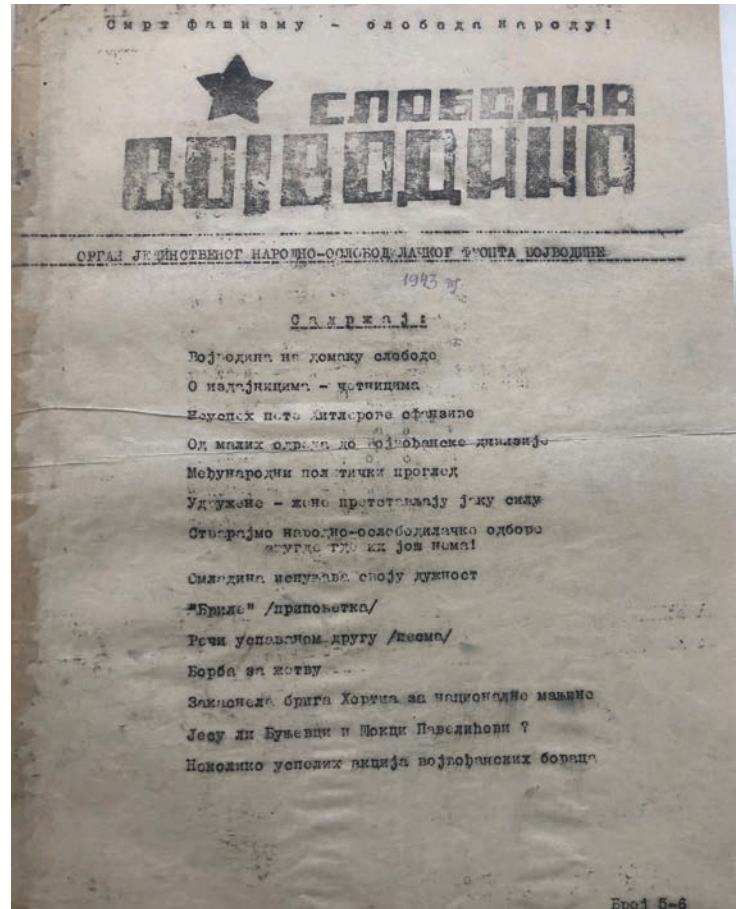
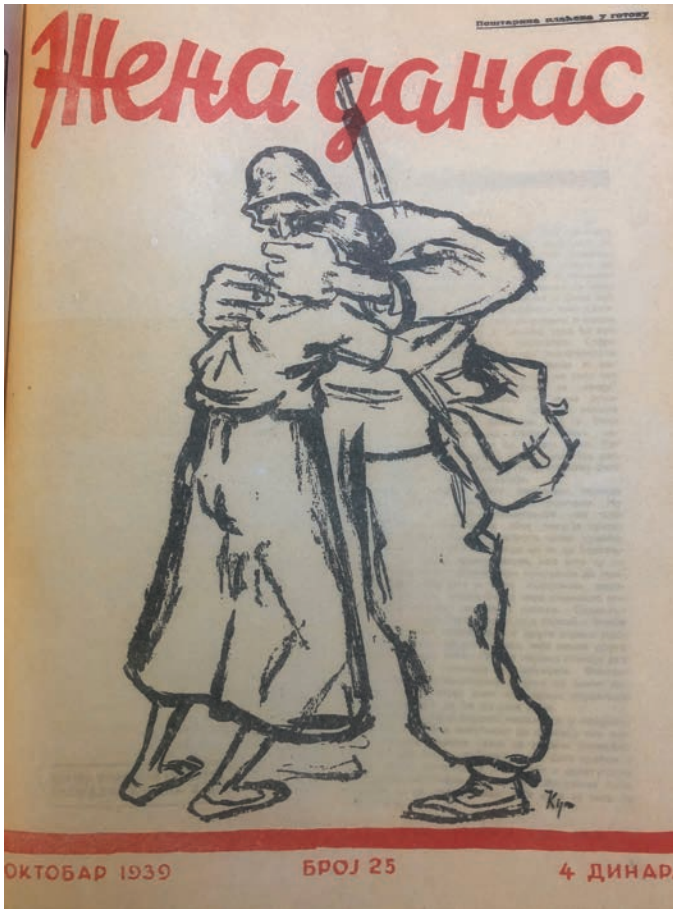

По пресељењу у Нови Сад, Ливија Бем је са родитељима живела у кући у Београдској 30, данас улица Косте Шокице. Када је напустила родитељски дом, живела је са другарицама у илегалним становима, а један од њих је био мансарда у Улици владике Платона. Осећајући да су јој агенти за петама, често је мењала станове. Ливија Бем је ухапшена у Милетићевој улици 20. септембра 1941. Покушала је да избегне хапшење пуцајући у агенте,

али у томе није успела. Обешена је у касарни у Футошкој улици. Сахрањена је на Новом гробљу, спомен-поље, први ред, парцела 11-011. Спомен-гробље бораца Народноослободилачког рата је заштићено културно добро, а у оквиру те целине налази се и Ливијин гроб. У Новом Саду једна улица, у близини Футошког парка, носи њено име. Предлог је да се спомен-плоча постави испод назива улице.

С.К.

ГРОЗДА ГАЈШИН

Гроза Гајшин (1920–1941) је рођена у Жабљу, а у Нови Сад је дошла да би се школовала. Живела је са болесним братом од његове скромне радничке плате. У Савез комунистичке омладине Југославије примљена је у лето 1941. Исте године је ухваћена са другарицом Наталијом Станков у акцији уништавања немачке књижаре. Ухапшена је и мучена у новосадском затвору, згради познатој као *Армија* у центру града. Убрзо је премештена у затвор у Сегедину. Преко судско веће Окружног суда у Сегедину осудило ју је, у октобру 1941, на смрт вешањем. Пресуда је извршена без одлагања, у дворишту затвора. О храбром држању Грозде Гајшин на суђењу податке је оставила комунисткиња Клара Фејеш.

Гроза Гајшин (1920–1941), револуционарка и чланица СКОЈ-а, убијена је од стране фашиста у Сегедину.

Г.С.

Улица у којој је Гроза Гајшин живела док се школовала у Новом Саду је више пута мењала своје име: Каналска (Csatorna útca), Баштенска, Студеничка, Guergyói utca, па поново Студеничка, да би данас ова улица носила име по скојевки Грозди Гајшин. Осим назива улице у којој је становала, нема других обележја. Предлог је да се спомен-плоча постави испод назива улице.

С.К.

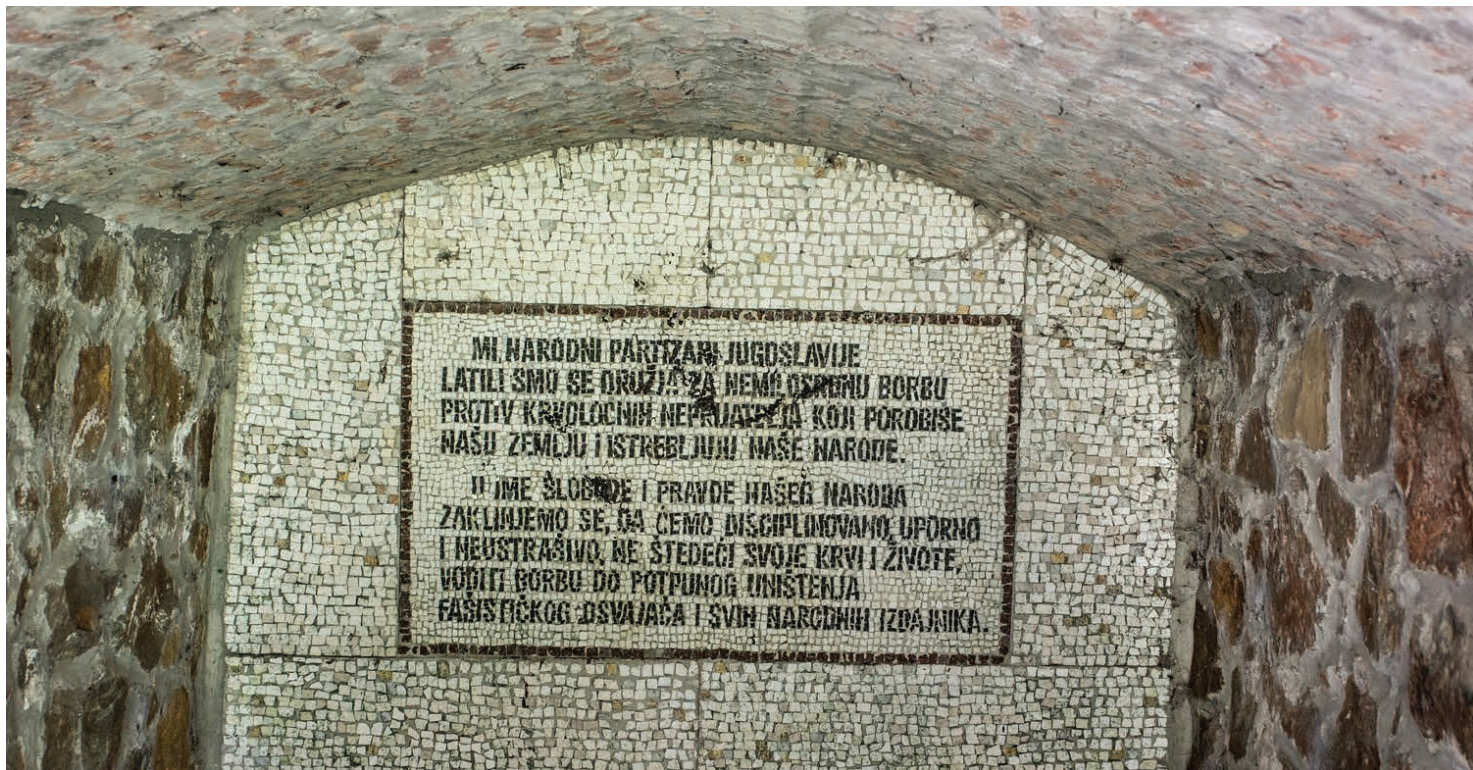
ВЕРА ПАВЛОВИЋ

Вера Павловић (1921–1945) се са породицом 1922. доселила у Нови Сад. Студије медицине на Београдском универзитету уписала је пред почетак Другог светског рата. Током студија учествовала је у студентским демонстрацијама 1939. У Комунистичку партију Југославије примљена је 1940. После окупације Краљевине Југославије, Вера Павловић се вратила у Нови Сад, где је изабрана за чланицу Месног комитета Савеза комунистичке омладине Југославије (СКОЈ) и секретарку Рејонског комитета СКОЈ-а. Као познату комунисткињу ухапсили су је агенти окупационих мађарских власти 1941. Мучена је у новосадском затвору *Армија*, али нико од сабораца и саборкиња није одала.

Осуђена је на смрт, да би одмах затим смртна казна била замењена затвором у трајању од дванаест година. Прво је била у будимпештанском војном затвору у Континевој улици, а затим у будимпештанском женском затвору *Маријаностра*. У логор *Равенсбрик* су је преместили Немци. Непосредно пред ослобођење логораша из *Равенсбрика*, Вера Павловић је убијена и спаљена у логорском крематоријуму. По завршетку Другог светског рата, у логору је подигнут споменик убијеним логорашима на којем је исписано петнаест имена која репрезентују државе из којих су били страдали сужњи. Име Vere Павловић репрезентује југословенске жртве.

Вера Павловић (1921–1945), револуционарка и чланица КПЈ, убијена је од стране фашиста у логору *Равенсбрик*.

Именом Вера Павловић је названа једна улица у Новом Саду, а у истој улици је 1976. постављена спомен-плоча, рад вајара Павла Радовановића. Данас се ова спомен-плоча налази изнад улаза у Месну заједницу *Вера*

Павловић у Гогољевој 4. Текст на плочи гласи: „Вера Павловић 1921–1945. студент револуционар члан КПЈ од 1941. године секретар реонског комитета СКОЈ-а херојски умрла у логору *Равенсбрик*.”

С.К.

130

СЛОБОДНА ВОЈВОДИНА

ОРГАН ПОКРАЈИНСКОГ НАРОДНО-ОСЛОБОДИЛАЧКОГ ОДБОРА ЗА БОЈВОДИНУ

Број 4

/ИЗДАЊЕ ЗА БАЧКУ/

Мај 1943 г.

САДРЖАЈ

Кав. бр. 234

1. Јединствени фронт против окупатора
2. Ко ће одлучити судбином Југославије
3. Народна интелигенција у борби
4. На пољу борбе и чести
5. Проглас В. Назора
6. Партизанске борбе у Срему
7. Борбе у осталим крајевима Југославије
8. Источни фронт
9. Рат у Африци
10. Рат у ваздуху
11. О "Новој Пошти"
12. Обавештења Покрајинског НОО за Војводину

СРБАЊАЈМО ЈЕДИНСТВЕНИ ФРОНТ ПРОТИВ ОКУПАТОРА

У ватри двогодишње народно-ослободилачке борбе у нашој земљи, сковано је борбено јединство и оружане братство народа Југославије за борбу против окупатора и за срећнију будућност нашег народа. То је једна од највећих и највиших тековина народног устанка и ослободилачког покрета у Југославији.

У нашој борби за ослобођење ми немамо јачег и смртоноснијег оружја од јединства свих народа Југославије и свих народних слојева.

Када је пре две године наша земља поробљена и распарчана, фашистички окупациони власти су на све могуће начине настојали да распире братоубилачку борбу у нашој земљи. Помоћу јавних и притајених својих плаћеника - Нелића, Војковића, Петровића, Преже Михаиловића, Илије Трифуновића-Бичанина и других -

КЛАРА ФЕЈЕШ

Клара Фејеш /Fejős Klára (1921–1943) рођена је у Будимпешти. Са породицом се 1923. преселила у Краљевину Срба Хрвата и Словенаца. У Великој Кикинди је завршила гимназију, а у Београду је уписала медицину. У Савез комунистичке омладине Југославије (СКОЈ) је примљена 1939, у Комунистичку партију Југославије (КПЈ) 1940. Одмах након окупације Краљевине Југославије, Клара Фејеш је, као чланица Окружног комитета СКОЈ-а за северни Банат, била политички активна у Зрењанину (Петровград), а затим и у Бачкој. Радилa је на формирању и учвршћивању скојевских и партијских организација у Банату и Бачкој, штампању и дистрибуцији пропагандног материјала, а једно време је била међу најужим сарадницима Светозара Тозе Марковића, организационог секретара Покрајинског комитета КПЈ за Војводину. Године 1943, изабрана је за чланицу Обласног комитета СКОЈ-а за Бачку и Барању. Убијена је са групом илегалца у оружаном окршају са агентима окупационих власти у Бачкој Паланци 1943.

Клара Фејеш /Fejős Klára (1921–1943), револуционарка и комунисткиња, убијена је од стране фашиста у оружаном окршају у Бачкој Паланци.

Током боравка у Новом Саду, Клара Фејеш је живела у илегалним становима. Данас, једна улица на Телепу носи њено име. Многе школе у Војводини именоване су у знак успомене на револуционарку и комунисткињу Клару Фејеш. Од 1967, студентски дом у Новом Саду носи њено име. Предлог је да се спомен-плоча постави на зграду студентског дома који носи њено име.

Г.С.

С.К.

ЈУДИТА ШАЛГО

Јудита Шалго (1941–1996) је рођена у Новом Саду као Јудита Манхајм. Биографски подаци о њеном раном детињству сведоче о погрому Јевреја у Новом Саду током Другог светског рата. Са мајком која је преживела нацистички логор и са очухом, Јудита адаптирана Шалго је, после ослобођења, наставила живот у Новом Саду.

Јудита Шалго је дипломирала светску књижевност на Филолошком факултету у Београду. Седамдесетих година 20. века била је уредница *Трибине младих* када је њеном заслугом отворен простор за нову авангарду у културном миљеу Новог Сада. Након што је због политичког арбитража у уметности и дисквалификација авангарде била принуђена да напусти *Трибину младих*, живела је као слободна уметница. У њеној радној биографији, између суспензија, отказа и одлазака, читамо да је била: уредница *Летописа Матице српске*, уредница у Издавачком предузећу Матице српске и у Телевизији Нови Сад, преводитељка у Издавачком предузећу *Форум*, затим секретарка Друштва књижевника Војводине, а једно време је била активна и у Савету за културу Новог Сада.

КУЛТУРНИ ЦЕНТАР НОВОГ САДА

У културној историји мултикултурне Војводине биће запамћена као једна од најистакнутијих авангардних песникиња, књижевница, мултимедијалних уметница, чији је опус отворио многа далекосежна поетска, језичка и питања родног идентитета. Значајан је и њен преводилачки рад.

Објавила је збирке песама: *Обалом* (1962), *67 минута наглас* (1980), *Живот на столу* (1986), роман *Траг кочења* (1987), збирку приповедака *Да ли постоји живот* (1995). Постхумно су објављени романи: *Пут у Биробиџан* (1997) и *Крај пута* (2004), збирке есеја *Једнократни есеј* (2004) и *Хроника* (2007). Добила је Награду Љубиша Јоцић за поезију (1981) и Награду Милош Црњански за роман *Траг кочења* (1987).

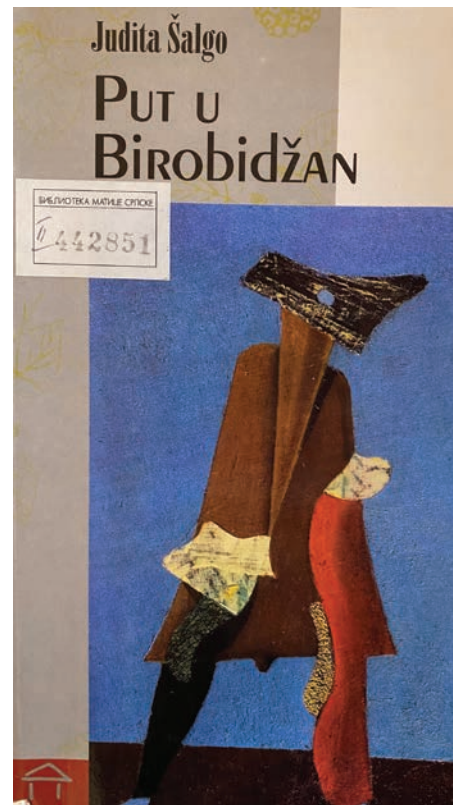
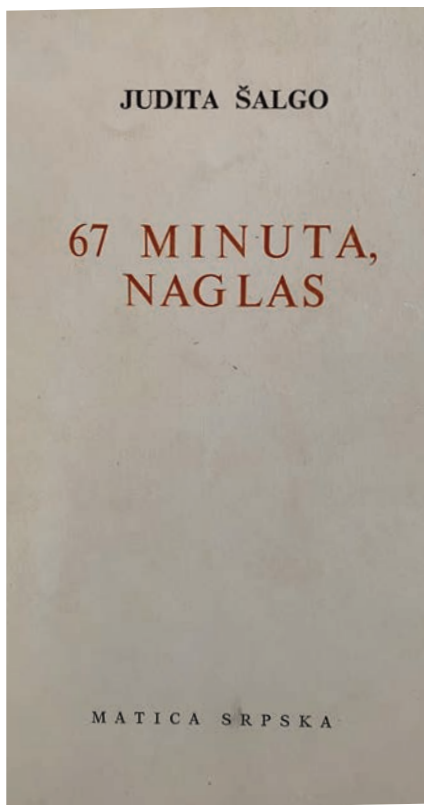
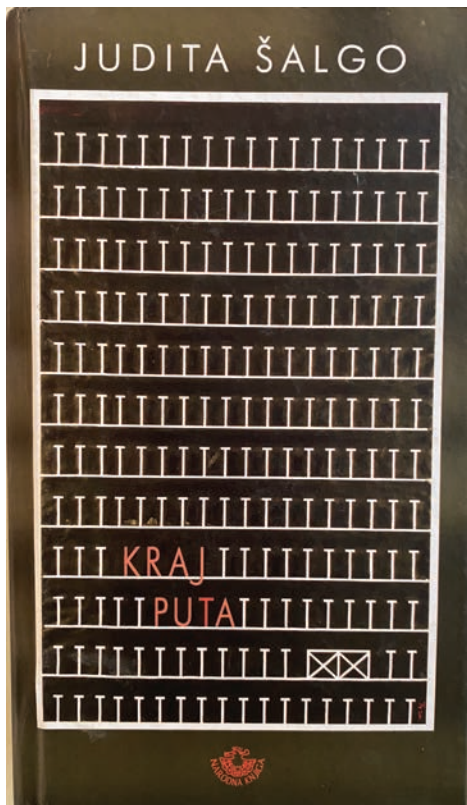
Јудита Шалго (1941–1996), књижевница, мултимедијална уметница, преводитељка, значајна је представница авангарде у српској култури.

Г.С.

Јудита Шалго је сахрањена на Јеврејском гробљу, прво поље, парцела 4-337. Једна улица у Ветернику носи њено име. У Новом Саду не постоји обележје које би подсетило на њен плодан и значајан рад на плану културе. Предлог је да се на згради Културног центра Новог Сада, где и данас ради клуб *Трибина младих*, постави табла која ће подсетити на Јудиту Шалго, као и да се њеним именом назове једна од новосадских књижевних манифестација.

С.К.

ПРИЛОЗИ

Историјски архив Града Новог Сада

- Ф. 150 – Градско поглаварство Нови Сад (1919–1941), 8938/1934. Извештаји о раду организација *Кора хлеба* и Огранак Црвеног крста.
- Ф. 1 – Магистрат слободног краљевског града Новог Сада (1748–1918), 25050/1910. Допис Министарства унутрашњих послова Магистрату о прихватању Статута *Посестрима*.
- Ф. 1 – Магистрат слободног краљевског града Новог Сада (1748–1918), 11647/1888. документа за Аделу Невену Немешањи.
- Ф. 1 – Магистрат слободног краљевског града Новог Сада (1748–1918), 346/1848. Фасцикла 1. Јудита Хоровиц.

Музеј Града Новог Сада

- Јелица Беловић Бернациковска, *Српски народни вез и текстилна орнаментика*, 1907.
- Потврда Сидоније Гајин о плаћеној чланарини Добротворној задрузи Српкиња Новосаткиња.
- Српско-амерички орфелинат (разгледница).
- Позивница за Скупштину Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња, 1932.
- Позивница за концерт и игранку Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња, 1921.
- Фотографија новосадског Женског музичког удружења.
- Правила Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња, 1920.
- Матица напредних жена, позив на предавање о Жоржу Клемансоу, 1932.
- Матица напредних жена као секција Матице српске (потврда), 1924.
- Матица напредних жена, позив на Скупштину, 1939.
- Матица напредних жена, позив на Свечану академију о Милици Српкињи, 1931.
- Матица напредних жена, позив на предавање, 1932.
- Позивница Новосадске добротворне јеврејске женске задруге упућена Матици напредних жена.
- Фотографија чланица Добротворне задруге Српкиња Новосаткиња, око 1930.
- Фотографија чланица Народног женског савеза Краљевине СХС, око 1920.
- Рукописи, писма, делови библиографије и биографија Павла Симића писани пуком Милеве Симић.
- Парта Милеве Симић, 1946.
- Српски учитељски конвикт (разгледница).

Позоришни музеј Војводине

- Фотографије Милке Марковић у улогама: Офелије (*Хамлет*) 1906; Тоске (*Тоска*) 1906; Божане (*Прибислав*) 1898; Катарине (*Мадам Сан Жен*) 1897; Керистане (*Распикућа*) око 1895; Марије Стјуарт (*Марија Стјуарт*) 1909; Сидоније (*Фроман и Рислер*) 1900. и са Орденом Св. Саве око 1910. и фотографије Софије Вујић крајем осамдесетих година 19. века и у непознатој улози 1900.

Рукописно одељење Матице српске

- М. 15.005 Сведочанство Новаковић Милене, ученице првог разреда новосадске Мађарске краљевске државне грађанске девојачке школе 1903/4.
- 5.951 Писмо Милице Нинковић Кости Угринићу.
- 15.894 Писмо Анке Анђелковић Аркадију Варађанину, Београд, 28.12.1891.
- М. 5563 Позивница за предавање Савке Суботић у Будимпешти, 1911.
- М. 5481 Порта Савке Суботић, 1918.
- М. 10.985 Благајна Матице напредних жена (уплата Олге Крно) и Записник одборске седнице са потписом Олге Крно.
- М. 10.985 Адресар МНЖ (адреса Олге Крно).
- М.3.766 Тестамент Марије Трандафил (неколико страна).
- Збирка фотографија
- XXVII-24, XXVII-37 и XXVII-39 (Аница Савић Ребац)
- XLIV-4, IV-44 (Јелица Беловић Бернаџиковска)
- XLIV-5, III-86 и XXIV-19 (Милица и Анка Нинковић)
- CLXXXVI-19 (Даринка Грујић)
- CXLI-25 (Љубица Обреновић)
- CXIX, XCI-46 и CXIX-38 (Нови Сад)
- LXXVII (Чланице женских друштава)

Музеј Војводине

- Збирка фотографија Новог Сада инв. бр. 1590, 1609, 1611, 3316 и 5557.
- Збирка разгледница Новог Сада инв. бр: 58, 59, 61, 62, 71, 78, 85, 443, 446, 447, 452, 532, 434, 544, 553, 555 и 5759.
- Музеј револуције: Соња Маринковић, Клара Фејеш, Грозда Гајшин, Ливиа Бем и Вера Павловић (фотографије).

Литература

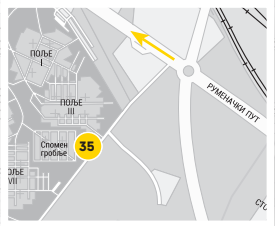
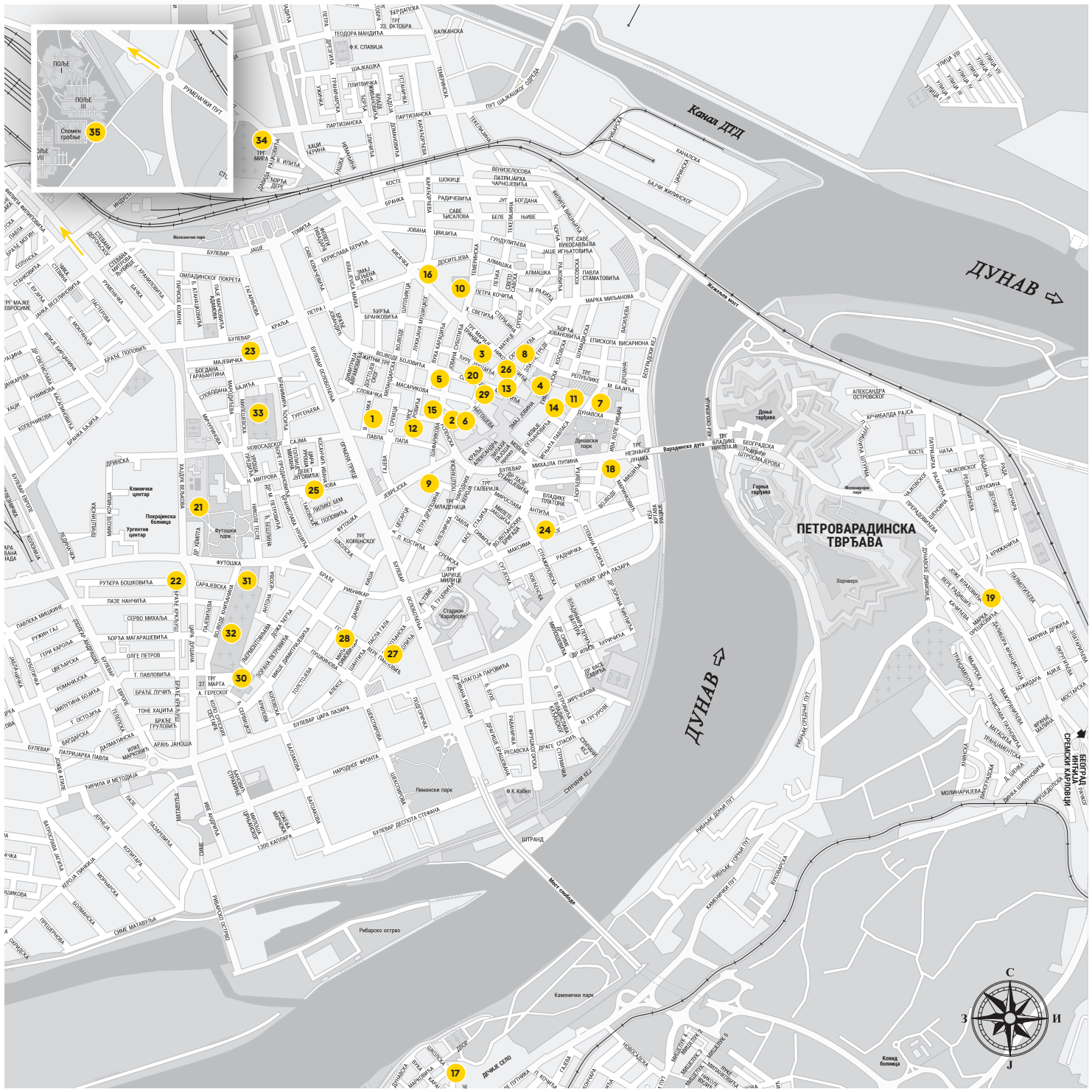
- Алексијевић, Властоје (1941) *Наша жена у књижевном стварању*. Београд: Штампарииа Ж. Маџаревића.
- Božinovic, Neda (1996) *Žensko pitanje u Srbiji u XIX i XX veku*. Beograd: *Feministička 94*.
- Božinović, Neda (1988) „Studentkinje i diplomirane studentkinje Beogradskog univerziteta u narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji“ u: *Studentkinje Beogradskog univerziteta u revolucionarnom pokretu*. 173-176. Beograd: Centar za marksizam Univerziteta u Beogradu.
- Беловић Бернаџиковска, Јелица. уред. (1913) *Српкиња: њезин живот и рад, њезин културни развитак и њезина народна умјетност до данас*. Сарајево: Добротворна задруга Српкиња у Иригу.
- Dražić Silvia (2013) *Stvarni i imaginarni svetovi Judite Šalgo*. Novi Sad: Alumnistkinje rodnih studija/ Futura publikacije.
- Ђурић Клајн, Стана (1956) *Музика и музичари – избор чланака и студија*. Београд: Просвета.
- Ераковић, Тадија (1994) *Молитва*. Сремска Каменица: СОС Дечије село *Др Милорад Павловић*.
- Гавриловић, Андра (1990) *Знаменити Срби XIX века*. Загреб: Српска штампарииа 1903. Репринт: Београд. Култура. Књига I.

- Грчић, Јован (1922) *Српско народно позориште – летимичан осврт на рад му за преко педесет година*. Загреб: Удружење глумаца С.Х.С.
- Јоцић, Лука (1904) *Тридесетогодишње угодне и неугодне успомене 1854–1884*. Нови Сад: Штампарија Деоничарског друштва Браник.
- Kalapis, Zoltán (2002) "Czimmer Anna". *Életrajzi kalauz - Ezer magyar biográfia a délszláv országokból I. 177-178*. Újvidék: Forum Könyvkiadó.
- Кљајић, Лепосава (1998) *Заслужни новосадски Грко-Цинцари с краја 18. и у 19. веку*. Нови Сад: Скупштина Града Новог Сада.
- Лазаревић, Јелена (1929) *Енглескиње у српском народу*. Београд: Београдско женско друштво.
- Микић Ђ. Желимир (1988) *Увек ваша – Живот и дело др Кетрин Макфејл*. Нови Сад: Матица српска.
- Попов, Душан ур. (2000) *Енциклопедија Новог Сада* књ. 15. Нови Сад: Новосадски клуб/Прометеј
- Попов, Душан ур. (2003) *Енциклопедија Новог Сада* књ. 21. Нови Сад: Новосадски клуб/Дневник.
- Попов, Душан ур. (2009) *Енциклопедија Новог Сада* књ. 30. Нови Сад: Новосадски клуб/Градска библиотека
- Пушкар, Војислав (2001) *Улице Новог Сада 1745-2000*. Нови Сад: Прометеј.
- Rotbart, Vladislav (1988) *Jugosloveni u mađarskim zatvorima i logorima 1941–1945*. Novi Sad: „Dnevnik“.
- Савић Ребац, Аница (1988) „Савка Суботић“ у: *Студије и огледи I-II*. Нови Сад: Књижевна заједница Новог Сада. 407-410.
- Софронијевић, Мира (2009) *Даровале су своје отечеству – племените жене Србије*. Београд: Библиотека Града Београда.
- Србкић, М. С. (1869) *Песме*. Београд: Државна штампарија.
- Stojaković, Gordana ур. (2001) *Znamenite žene Novog Sada I*. Novi Sad: Futura publikacije.
- Stojaković, Gordana (2006) „Tények, melyek a 19. század közepétől a 20. század közepéig meghatározták az Újvidéki, a Vajdasági Magyar nők emancipációjáért vívott küzdeimet“ у: Savić, Svenka és Veronika Mitro ур. *Vajdasági Magyar Nők élettörténetei (9-17)*. Újvidék: Futura Publikacije/ Ženske studije i istraživanja.
- Stojaković, Gordana (2007) *CD - AFŽ Vojvodine 1942–1953*. Novi Sad: Izdanje autorke.
- Стојаковић, Гордана (2018). *Савка Суботић (1834–1918) – Жена која није ништа прећутала*. Нови Сад: Академска књига.
- Stojaković, Gordana (2020) „Palimpsest o Ani“ у: *Naučnice u društvu – Radovi sa konferencije održane od 11. do 13. februara 2020. u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti u Beogradu*. ур. Lada Stevanović, Mladen Prelić i Miroslava Lukić Krstanović. 373-390. Beograd: Etnografski institut SANU.
- Stojaković, Gordana (2019) „Judita Horovic“. *ŽeNSki muzej*. <https://zenskimuzejns.org.rs/judita-horovic-2/>приступљено у августу 2023.
- Stojaković, Gordana (2019) „Adel Nemesenji“. *ŽeNSki muzej*. <https://zenskimuzejns.org.rs/adel-nemesenji/>приступљено у августу 2023.

- Stojaković, Gordana (2019) „Milica Tomić“. ŽeNSki muzej. <https://zenskimuzejns.org.rs/milica-tomic-2/>приступљено у августу 2023.
- Stojaković, Gordana (2019) „Milica i Anka Ninković“. ŽeNSki muzej. <https://zenskimuzejns.org.rs/sestreninkovic/>приступљено у августу 2023.
- Стојаковић, Гордана (2022) „Милева Симић“ <https://zenskimuzejns.org.rs/mileva-simic-2/>приступљено у августу 2023.
- Стојаковић, Гордана (2023) Милева Симић (1859-1946) - Прича о једном новосадском веку. Нови Сад: Савез феминистичких организација “(Re) конекција”.
- Суботић, Даринка (1925) *Савка Суботић – Говор на свечаној седници Матице напредних жена 25.11.1924*. Нови Сад: Застава.
- Šosberger, Pavle (2001) *Novosadski Jevreji*. Novi Sad: Prometej.
- Варађанин, Аркадије (1906) *Споменица двадесетпетогодишњег рада (1880–1905) Добротворне Задруге Српкиња Новосаткиња*. Нови Сад: Штампарија Српске књижаре браће М. Поповића.
- Варађанин, Аркадије (Ин мемориам) „Нана Натошевић“ у: *Календар Женски свет за 1910*. Земун. 1910: 86-88.
- А.В. (Варађанин Аркадије) (1910) „Женска удружења међу Српкињама“ у: *Женски свет – Календар за 1910*. Земун. 1910. 97-106.
- Vuletić Ljiljana (2002) *Život Anice Savić-Rebas*. Beograd: „Jovan“.

Текстови и фотографије коришћени су из следећих листова, часописа и календара

- „Стража“ 1878, Novi Sad.
- „Јавор“ (1878–1883), Novi Sad.
- „Slovenské Pohl’ady“ (1900–1902), Turčinsky Sv. Martin.
- „Жена“ (1911–1914), Novi Sad.
- „Женски свет“ (1886–1914), Novi Sad.
- „Календар Женски свет за 1910“, Земун.
- „Босанска вила“ 1904, Sarajevo.
- „Браник“ (1911), Novi Sad.
- „Застава“ (1892, 1906, 1928), Novi Sad.
- „Српско цвеће“ (1905–1905), Prag.
- „A Nő és a Társadalom“ (1910–1914), Budapest.
- „Орао: Велики илустровани календар“ (1892–1893, 1895–1907, 1909–1911), Novi Sad.
- Српски народни велики илустровани календар „Свети Сава“ (1908–1911 i 1919–1921), Novi Sad.
- „Нови Сад“ (1927–1934), Novi Sad.
- „Жена и Свет / Žena i Svet“ (1926–1928), Београд.
- „Slobodna Vojvodina“ (1942–1943), Novi Sad.
- „Годишњак Матице српске“ (1934–1937), Novi Sad.
- „Глас жена“ (1948–1950), Novi Sad.
- „Жена данас/ Žena danas“ (1936–1940), Beograd.
- “Híd – Irodalom/ Művészet/ Társadalomtudomány” (1988), Újvidék.
- „Magyar Szó” (1963, 1967), Újvidék.

МАПА

- 1 Јудита Хоровиц (1787–1857).
Улица Павла Папа и Јеврејско гробље.
- 2 Љубица Обреновић (1788–1843).
Позоришни трг / Змај Јовина 5.
- 3 Марија Трандафил (1816–1883).
Куће у Пашићевој 11 и Змај Јовиној 16 и **Николајевска црква.**
- 4 Дафина Натошевић (1830–1911).
Кућа у Пашићевој 7, Улица Дафине Натошевић и Успенско гробље.
- 5 Катарина Поповић Мицина (1830–1902).
Улица Јована Суботића 3 и Успенско гробље.
- 6 Савка Суботић (1834–1918).
Позоришни трг и Улица Савке Суботић.
- 7 Софија Вујић (1851–1921) и Милка Марковић (1869–1931).
Кућа у Дунавској 16, улице Софије Вујић и Милке Марковић и Алмашко гробље.
- 8 Милица (1854–1881) и Анка Нинковић (1855–1923).
Улица Златне греде и Улица сестара Нинковић.
- 9 Адел Немешањи (1857–1933).
Улица Петра Драпшина, Улица Адел Немешањи и Евангеличко гробље.
- 10 Милева Симић (1859–1946).
Куће у Темеринској 21, Грчкошколској 10, Улица Милеве Симић и Алмашко гробље.
- 11 Милица Томић (1859–1944).
Куће у Дунавској 14 и Змај Јовиној 23, Улици Милице Томић и Успенско гробље.
- 12 Јелица Беловић Бернациковска (1870–1946).
Кућа у Улици Павла Папа 21 и Успенско гробље.
- 13 Вида Вулко Варађанин (1871–1957).
Кућа у Грчкошколској 1, Дом Црвеног крста и Успенско гробље.
- 14 Ержика Мичатек (1872–1951). **Кућа у Дунавској 13.**
- 15 Олга Крно (1874–1971). **Шафарикова улица 35.**
- 16 Милева Марић Ајнштајн (1875–1948).
Кућа у Кисачкој 20 и Улица Милеве Марић.
- 17 Даринка Грујић (1878–1958).
Дворац Марцибањи-Карачоњи и Улица Даринке Грујић.
- 18 Јелена Кон (1883–1942).
Дом Коре хлеба и Дечјег обданишта и Улица Јелене Кон.
- 19 Др Кетрин С. Макфејл (1887–1974).
Кућа у Улици Марка Орешковића 1 и Улица др Кетрин Мекфејл у Сремској Каменици.
- 20 Аница Савић Ребац (1892–1953).
Кућа у Милетићевој 13 и Улица Анице Савић Ребац.
- 21 Др Нада Мицић Паквор (1899–1969).
Институт за здравствену заштиту деце и омладине Војводине, Хајдук Вељкова 10.
- 22 Ержебет Берчек (1904–1971).
Зграда у Улици Браће Кркљуш 23, Улица Ержебет Берчек и Католичко гробље.
- 23 Ана Цимер (1906–1967).
Диспанзер у Мајевичкој улици 2а и Католичко гробље.
- 24 Соња Маринковић (1916–1941).
Кућа у Максима Горког 30 и Улица Соње Маринковић.
- 25 Ливија Бем (1919–1941).
Улица Ливије Бем и Спомен-гробље бораца Народноослободилачког рата.
- 26 Грозда Гајшин (1920–1941). **Улица Грозде Гајшин.**
- 27 Вера Павловић (1921–1945). **Улица Вере Павловић.**
- 28 Клара Фејеш (1921–1943).
Студентски дом Клара Фејеш и Улица Кларе Фејеш.
- 29 Јудита Шалго (1941–1996).
Културни центар Новог Сада (Трибина младих) и Улица Јудите Шалго.
- 30 Јеврејско гробље
- 31 Католичко гробље
- 32 Реформатско-евангеличко гробље
- 33 Успенско гробље
- 34 Алмашко гробље
- 35 Спомен-гробље бораца Народноослободилачког рата

О ауторкама:

Др Гордана Стојаковић је оквиру Женских студија и истраживања *Милева Марић Ајнштајн* у Новом Саду кроз пројекат *Знамените жене Новог Сада* (1999–2010) прикупила обимну документацију о историјату женског покрета у Војводини и о биографијама знаменитих жена Новог Сада од 19. до 20. века. Део прикупљене грађе туристички је валоризовала сама или, као што је случај са овом публикацијом, у сарадњи са Светланом Кресоја.

Светлана Кресоја, виши конзерватор историчар у Заводу за заштиту споменика културе је истраживала споменичко наслеђе Новог Сада и околине, а међу њеним радовима су и они о споменичком наслеђу НОБ-а, заштићеним гробљима на територији Новог Сада, те о историји, наслеђу и становницима Каћа и Буковца.

Поговор

Нови Сад је један од ретких градова у Европи који је још пре две деценије имао туристичку мапу која је је валоризовала новосадско женско наслеђе. У почетку, мапа *Нови Сад из женског угла* (1999, 2002) је служила свима који желе да сами обиђу град и да кроз причу о знаменитим Новосађанкама и доживљај који доносе простори у којима су живеле и радиле, сазнају о историји, култури и свакодневном животу нашег мултиетничког града. Мапа и књига о биографијама преко шездесет знаменитих жена – *Знамените жене Новог Сада I* (2001) настале су у оквиру Женских студија и истраживања *Милева Марић Ајнштајн* као активистички пројекат који је допринео да у свакодневни живот Новог Сада уђу женска имена и то у просторе као што су улице и тргови, називи школа и институција.

Туристичка организација Града Новог Сада је, као издавач публикације *Женска имена Новог Сада – Водич за љубитеље алтернативних тура* на српском, енглеском и руском језику (2014) наставила туристичку ревалоризацију женског наслеђа. Штампањем водича желели смо да посетиоцима Новог Сада понудимо могућност да самостално упознају женску историју града и део споменичког наслеђа у вези са тим. Публикација *Женска имена Новог Сада – Водич за љубитеље алтернативних тура* изазвала је велику пажњу туристичке и културне јавности, те је корак који смо затим предузели био увођење бесплатних туристичких тура *Нови Сад из женског угла* на српском и енглеском језику током летњих сезона 2017. и 2018.

Туристичка организација је поново издавач, овог пута новог, допуњеног и измењеног издања публикације *Женска имена Новог Сада – Водич за љубитеље алтернативних тура*. Циљ нам је да наставимо да богатимо туристичку понуду новосадског подручја, те да представимо историјски развој једног града кроз приче о женској историји и традицији, које су важне не само са аспекта туризма, већ и образовања и културе. Зато издавањем публикације *Женска имена Новог Сада – Водич за љубитеље алтернативних тура* желимо да потврдимо афирмацију ових нових тема.

Бранислав Кнежевић,
директор
Туристичке организације
Града Новог Сада

Импресум

Издавач: Туристичка организација Града Новог Сада

За издавача: Бранислав Кнежевић

Текст: Гордана Стојаковић и Светлана Кресоја

Фотографија на насловној страни: Делегаткиње Народног женског савеза Краљевине СХС у Новом Саду око 1920. Рукописно одељење Матице српске LXXVII-9

Рецензент првог издања: саветник конзерватор-историчар Ђорђе Србуловић, Завод за заштиту споменика културе Града Новог Сада

Рецензент другог издања: Мр Сениша Јокић, директор Завода за заштиту споменика културе Града Новог Сада

Лектура: ABC prevodi d.o.o.

Коректура: Гордана Стојаковић

Фотографије: Александар Милутиновић и Драган Куруцић

Цртежи и мапа: Мирјана Исаков и Студио ЛешАРТ

Дизајн: Студио ЛешАРТ

Штампа: „Birograf Comp d.o.o. Beograd“

Тираж: 300

ISBN 978-86-6146-082-1

Нови Сад, 2024.

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотека Матице српске, Нови Сад
929-055.2(497.113 Novi Sad)"18/19"
930.85(497.113 Novi Sad)(036)
ISBN 978-86-6146-082-1
COBISS.SR-ID 134596105

Не
туди
се да
разу-
меш,
осети.

НОВИ
САД

ТУРИСТИЧКА
ОРГАНИЗАЦИЈА
ГРАДА
НОВОГ САДА

